

วารสารสังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม

JSRC

JOURNAL OF SOCIAL,
RELIGION AND CULTURE

ISSN 2697-6552

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565
Vol. 3 No.1 January - June 2022

0897832122

konuthai1610@gmail.com

วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
Journal of Social Religion and Culture

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2565

Vol. 3 No. 1 January-June 2022

วัตถุประสงค์

1. เพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้านสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และสหวิทยาการด้านการศึกษานักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและวิชาการด้านสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และสหวิทยาการด้านการศึกษา
3. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามวิถีของการศึกษาเชิงพุทธศาสนา และสหวิทยาการด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

เจ้าของ มูลนิธิมุลนิวรร เพื่อการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เลขที่ 33 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10170 โทร. 089 783 2122

พิมพ์ที่ จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลาया พุทธมณฑล นครปฐม 73170
โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมล g_class@hotmail.com

ต้นฉบับที่ตีพิมพ์ในวารสารเล่มนี้ ได้รับการตรวจสอบมาตรฐานทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะสาขาวิชา การตีพิมพ์จะต้องได้รับอนุญาตจากกองบรรณาธิการเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ที่ปรึกษา

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.	พระมหาสุเทพ สุปณฺธิโต, ผศ.ดร.
รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก	รศ.ดร. สมศักดิ์ บุญปุ
ผศ.ดร.ทิพมาศ เศรษฐวโรชาติ	ดร.บุญเรือน เทียรทอง
ดร.สุภาพร ศรีเรืองสกุล	ดร.สุธาสนี แสงมุกดา

บรรณาธิการ

พระมหาสามารถ จานิสสโร

รองบรรณาธิการ

พระสุวรรณ สุเมธปัญโญ

กองบรรณาธิการ

พระครูปลัดกวีวัฒน์, ดร.	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ชาตรี ชุมแสน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ กองทัพเรือ
พ.ต.ท. หญิง ดร. ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
ดร.เกรียงไกร พินยารัก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ละอองดาว เตชะวิญญูธรรม	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ดร.วรรณ พ่วงพร้อม	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระปรัชญา จิตธมโม	พระชัยสิทธิ์ อคฺควณโณ
นางสาวณทิพรดา ไชยศิลป์	

กองบรรณาธิการ ประจำฉบับที่ 1 ปีที่ 3

พระครูวินัยธร สุขุม สุขวฑฒโก, ผศ.

พระครูปลัดกวีวัฒน์, ดร.

พระจตุรงค์ ชูศรี, ดร.

พระจักรพัชร จกภทโท, ดร.

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

ผศ.ดร. เมธา หริมเทพาธิป

ดร.พูนศักดิ์ กมล

ดร.วรรณภา พ่วงพร้อม

ดร.บัวบุษรา อัครศรุตพิงศ์

ดร.ปวิศร์ โชติพงษ์วิวัฒน์

ดร.สมเจต หลวงกัน

ดร.ศรุตานนท์ ชอบประดิษฐ์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นักวิชาการ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา

นักวิชาการ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา

วิทยาลัยทองสุข

บทบรรณาธิการ

บทความวิชาการและบทความวิจัยในวารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน 2565 โดยสังเขปในเบื้องต้น วารสารฉบับนี้มีเนื้อหาและประเด็นที่ค่อนข้างหลากหลาย แต่ก็อยู่ในกลุ่มเนื้อหาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความเหล่านี้มีความหลากหลาย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะระดับของกลุ่มบทความที่มาจากกลุ่มบุคคลทั้งภายในและภายนอก อย่างไรก็ตาม บทความทุกบทความยังคงไว้ซึ่งคุณภาพที่ผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินคุณภาพ บทความทุกบทความกองบรรณาธิการให้ความสำคัญในแง่เป็นบทความที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับสาขาวิชาทางการศึกษาเป็นหลักตามวัตถุประสงค์ของวารสาร ตลอดระยะเวลาที่วารสารดำเนินการนี้มีบทความที่หลากหลายส่งเข้ามาเพื่อขอตีพิมพ์ กองบรรณาธิการได้คัดเลือกคุณภาพเป็นการเบื้องต้นก่อนแล้วจึงทำการตอบรับเพื่อส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลงตามระบบต่อไป จากบทความที่ส่งมามากมายพบว่า การพิจารณาคัดเลือกเป็นไปอย่างเข้มข้น ทั้งนี้ บทความที่ได้รับ การคัดเลือกจึงเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประเมินคุณภาพวารสารของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai Journal citation index Centre (TCI)

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางการศึกษาให้เป็นประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยและประเทศชาติต่อไป โดยบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือประจำฉบับนี้มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

บทความวิชาการเรื่อง “ประโยชน์จากการเผยแพร่ธรรมะออนไลน์ขององค์การธรรมเป็นทิมสาภ” โดย พระจางรงค์ ชูศรี, ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระมหาสุรารุ โพธิ์ศรีขาม คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และพระมหาดวงทิพย์ ปริยตติธาร์, ดร. วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอว่า “พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ต้องมีบทบาทหรือทำหน้าที่ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวคือการบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนิพพาน ให้พ้นโศกวิโยคภัย และเน้นประโยชน์ตนและบุคคลอื่น อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันนี้ การใช้เทคโนโลยีออนไลน์มีส่วนในการเข้าถึงผู้คนได้เป็นอย่างดีในท่ามกลางการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา (Covid-19) ทำให้เกิดการปรับตัวในการดำรงชีวิตและเป็นอย่างที่ไม่ประมาท การเผยแพร่ธรรมะจึงต้องใช้เทคโนโลยีออนไลน์มาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเผยแพร่ธรรมะเพื่อที่จะอำนวยความสะดวกในการชี้ทางและบอกแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างเกิดประโยชน์สุขทั้งส่วนตนและประโยชน์ส่วนผู้อื่น (ผู้ฟัง)”

บทความวิชาการเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เมืองเถินในทัศนะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ” โดย ปวรวิทย์ โชติพงษ์วิวัฒน์ นักวิชาการ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอว่า “ในความเป็นจริงแล้วเมืองเถินเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีทัศนะว่าเมืองเถินคือเมืองเชียงขึ้นในลิลิตยวนพ่าย ด้วยเหตุผล คือ 1) เมืองเถินเป็นเมืองเก่าถูกสร้างมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ 2) เมืองเถินเป็นเมืองชุมทางแลกเปลี่ยนของระหว่างอาณาจักรใหญ่ 3) เมืองเถินเป็นเมืองใหญ่”

บทความวิชาการเรื่อง “เสน่ห์สำนวนภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย” โดย ธัญญรัตน์ ชื่นแสงจันทร์ โรงเรียนสหศึกษาบางบัวทอง นนทบุรี ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอว่า

“ภาษาไทย เป็นภาษาที่มีความงามและมีความไพเราะ เพราะภาษาไทยเป็นภาษาที่มีเสียงสระ และเสียงพยัญชนะ ที่มีการผสมผสานกันอย่างลงตัว น่าฟังแล้วยังมีเสียงวรรณยุกต์ที่มีเสียงสูงเสียงต่ำแห่งดนตรี อีกทั้งเรื่องความงดงามของภาษาที่มีการสรรคำมาใช้ในลักษณะต่างๆ ทั้ง การเล่นคำ การหลกคำ การใช้สำนวนไทย สำนวนไทยที่มีมูลเหตุหรือที่มาจากแหล่งต่างๆ กัน เช่น เกิดจากธรรมชาติ อาชีพหรือสิ่งแวดล้อมในชีวิต การกระทำของมนุษย์ การละเล่น และการพนัน เป็นต้น สำนวนไทยจึงมีความสำคัญในการบันทึกสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละสังคมไว้เป็นหลักฐาน และถ่ายทอดวัฒนธรรม สภาพชีวิตตามยุคสมัยในแง่มุมต่างๆ โดยให้ได้รับความหมายของสำนวน ลักษณะของสำนวน มูลเหตุการณเกิดของสำนวน เนื้อหาของสำนวน โครงสร้างของสำนวน และประเภทของสำนวน หรือการใช้โวหารต่างๆ เหล่านี้ล้วนแสดงถึงความมีเสน่ห์แห่งภาษาอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง ภาษาไทยถือว่าเป็นวัฒนธรรมประจำชาติแขนงหนึ่ง ที่มีความสำคัญยิ่งและเป็นเครื่องมือสำคัญของการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ผู้ที่สามารถใช้ภาษาได้ดีจึงสามารถประสบความสำเร็จในการสื่อสารในระดับต่างๆ ได้เป็นอย่างดี และในทางกลับกัน หากมีการนำภาษาไปใช้ไม่เหมาะสม ความผิดเพี้ยนแห่งภาษาย่อมจะส่งผลให้เกิดความเสียหายหลายประการอย่างแน่นอน ทั้งความเสียหายโดยตรงคือการใช้สื่อสารอาจไม่ประสบความสำเร็จแล้ว ยังมีความเสียหายของภาษาอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่เราต่างภาคภูมิใจกันมาช้านาน”

บทความวิชาการเรื่อง “การสร้างภูมิคุ้มกันจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตด้วยหลักพุทธธรรม” โดย สมเจต หลวงกัน นักวิชาการ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอว่า “การเสพติดอินเทอร์เน็ตที่เกิดจากการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มากเกินไปจนทำให้เกิดปัญหากระทบต่อการดำเนินชีวิตและได้เสนอการนำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นภูมิคุ้มกันการเสพติดอินเทอร์เน็ตจากการศึกษาพบว่า การเสพติดเป็นภาวะที่เกิดการใช้สารหรือการทำพฤติกรรมใดซ้ำๆ โดยไม่สามารถหยุดยั้งได้จัดเป็นภาวะที่เกี่ยวข้องกับกลไกการทำงานของสมองที่หลกหลายมักจะใช้กับสารเสพติดหรือการพนัน ส่วนการเสพติดอินเทอร์เน็ตจะมีลักษณะคล้ายกับการพนัน จะมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตในปริมาณที่เกินขนาดจนไม่สามารถควบคุมเวลาในการใช้งานอินเทอร์เน็ตของตนเองได้และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อเวลาสำหรับกิจกรรมจำเป็นอื่นๆ ในชีวิต สำหรับหลักพุทธธรรมที่ใช้สร้างภูมิคุ้มกันจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตนั้นมีหลักหลักทศ 6 เป็นหลักในการปฏิบัติต่อบุคคลรอบข้างเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระดับต่างๆ และหลักปัญญา เป็นหลักธรรมที่แนะนำให้ใช้ความคิดพิจารณาความเป็นไปตามธรรมชาติและละกิเลสที่ทำให้ชีวิตของคนในสังคมเศร้าหมองหรือได้รับความเดือดร้อนเมื่อภายหลัง”

บทความวิชาการเรื่อง “การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีหลักคิดโยนิโสมนสิการเป็นฐาน” โดย พระมหาพวงศกร จานงูโร (สมพา) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอว่า “ในปัจจุบันทุกสรรพสิ่งมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การหยุดนิ่งอยู่กับที่จึงเท่ากับการถอยหลังอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงนับเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินชีวิตให้เป็นปกติสุขได้ เพื่อให้รู้เท่าทันสามารถปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาตนเองต่อไปให้เต็มศักยภาพ โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่มีโยนิโสมนสิการเป็นฐาน จะทำให้การเรียนรู้มุ่งตรงไปสู่ความรู้แท้ หรือแก่นขององค์ความรู้สามารถนำมาปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เป็นตัวนำที่ทำให้การศึกษาเริ่มต้น หรือเป็นแกนนำของการพัฒนาปัญญาในการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีหลักคิดโยนิโสมนสิการเป็นฐาน คือ การทำในใจโดยแยกกาย พิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อเข้าถึงความจริง เชื่อมโยงสู่ประสบการณ์การเรียนรู้จากภายนอก คือ การรับรู้ และภายใน คือ การคิดค้น โดยเน้นที่อารมณ์หรือประสบการณ์จากภายในเป็นสำคัญ ส่วนประสบการณ์จากภายนอกย่อมนำมาสู่ภายในอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้การเลือกใช้วิธีคิดแต่ละอย่าง

หรือจะใช้แบบผสมผสานย่อมขึ้นอยู่กับดุลยพินิจให้เหมาะสมกับช่วงเวลา เหตุการณ์ สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกันออกไป”

บทวิจารณ์หนังสือ บทวิจารณ์หนังสือ เรื่อง “ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์)” เขียนโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) วิจารณ์โดย หยกสุริยะ อัครศรุตพงศ์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลงานบทวิจารณ์หนังสือเรื่องนี้สรุปได้ว่า “แม้ว่าหนังสือเรื่อง ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์) เล่มนี้ จะมีบางส่วนที่ อาจจะทำให้อ่านแล้วเข้าใจยากด้วยความเป็นหนังสือที่ถอดมาจากบทสนทนาการใช้ภาษาในแบบของการสนทนา ผู้อ่านอาจจะไม่เข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนอยากจะสื่อออกมา เพราะจุดมุ่งหมายของผู้เขียนต้องการตอบคำถามแก่ผู้ตั้งคำถามในวงสนทนานั้น ซึ่งคณะผู้เข้าพบเพื่อสนทนาในครั้งนั้นเชื่อได้ว่าล้วนเป็นผู้มีความรู้ที่ได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม จากการอ่านหนังสือเล่มนี้อย่างละเอียด แม้จะยังมี เนื้อหาไม่เพียงพอต่อการตอบโต้ตามข้อหนังสือที่เนื้อหาส่วนใหญ่ของหนังสือจะต้องกล่าวถึงทั้งสอง ศาสตร์ก็ตาม ถึงกระนั้นก็ยังทำให้ไม่สามารถมองเห็นจุดบรรจบกับระหว่างรัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์ได้อย่าง ชัดเจนมากนักแต่หนังสือเล่มนี้ก็มีประโยชน์เพียงพอและมีความเหมาะสมสำหรับนิสิตนักศึกษาตลอดถึง บุคคลทั่วไปที่สนใจจะศึกษาหาความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและการเมืองการปกครองในแง่มุมของ การศึกษาธรรมาธิปไตยในรูปแบบของประชาธิปไตยและยังสามารถนำไปต่อยอดความรู้ที่สามารถนำไปสู่ การวิเคราะห์วิจารณ์ทั้งสองศาสตร์ในเชิงลึกได้ต่อไป”

พระมหาสามารถ จานิสโร

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
1 ประโยชน์จากการเผยแพร่ธรรมออนไลน์ขององค์การธรรมเป็นทีมสากล The advantages of Dharma propagation via the internet of the international Dharma team organization. พระจาตุรงค์ ชูศรี, ดร., พระมหาสราวุธ โพธิ์ศรีขาม และพระมหาดวงทิพย์ ปริยัตติธารี, ดร.	1
2 ศึกษาวิเคราะห์เมืองเถินในทัศนะของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ The Analitical Study of Thoen city in His Royal Highness Prince Damrong Rajanuphab's View. ปวริศร์ โชติพงษ์วิวัฒน์	14
3เสน่ห์สำนวนภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย The charm of Thai idioms is unique to the Thai nation. ธัญญารัตน์ ชื่นแสงจันทร์	21
4 การสร้างภูมิคุ้มกันจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตด้วยหลักพุทธธรรม Immunities from Internet Addiction Disorder with Buddhaddhamma. สมเจต หลวงกัน	34
5 การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีหลักคตินิโสมนสิการเป็นฐาน Lifelong learning based on Yonisomanasikara principles. พระมหาพงศ์กร จานงโกโร (สิมพา)	50
6 บทความวิจารณ์หนังสือ เรื่อง ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์)” เขียนโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) หยกสุริยะ อัครศรุตติพงศ์	61
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความ	68
หลักเกณฑ์สำหรับการนิพนธ์	70

ประโยชน์จากการเผยแพร่ธรรมะออนไลน์ขององค์การธรรมเป็นทีมสากล
The Advantages of Dharma Propagation Via the Internet
of the International Dharma Team Organization.

พระจาดุรงค์ ชูศรี, ดร.

PhraJaturong Choosri, Dr.

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาสราวุธ โพธิ์ศรีขาม

Phramahasarawut Phosrikham

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of religion and philosophy, Mahamakut Buddhist University

พระมหาดวงทิพย์ ปรียัตติธาริ, ดร.

Phramaha Duangthip Pariyattidhari, Dr.

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: rong2553@yahoo.com

บทคัดย่อ

พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ต้องมีบทบาทหรือทำหน้าที่ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวคือการบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมสันต์ ชี้ทางพระนิพพาน ให้พ้นโศกวิโยคภัย และเน้นประโยชน์ตนและบุคคลอื่น อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันนี้ การใช้เทคโนโลยีออนไลน์มีส่วนในการเข้าถึงผู้คนได้เป็นอย่างดีในท่ามกลางการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา (Covid-19) ทำให้เกิดการปรับตัวในการดำรงชีวิตและเป็นอยู่อย่างไม่ประมาท การเผยแพร่ธรรมะจึงต้องใช้เทคโนโลยีออนไลน์มาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเผยแพร่ธรรมะเพื่อที่จะอำนวยความสะดวกในการชี้ทางและบอกแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างเกิดประโยชน์สุขทั้งส่วนตนและประโยชน์ส่วนผู้อื่น (ผู้ฟัง)

คำสำคัญ: ประโยชน์, การเผยแพร่ธรรมะ, เทคโนโลยีออนไลน์

ABSTRACT

The Buddhist monks, as spiritual leaders, must play a role or act under the Buddha's teachings, specifically; alleviating, pointing happiness, revealing the path to nirvana, getting out of misery, and emphasizing the advantages of oneself and others. However, in the current time, the use of web technology has aided in contacting individuals amid the corona virus (COVID-19) outbreak, allowing them to make adaptations to their lifestyles and live more carelessly. We must use online technology in Dharma propagation as the tool to be useful in guiding and telling how the Buddha has showed

to be true, acceptable, and in conformity with changing lifestyles for personal and societal advantages (listeners).

Keywords: Advantages, Dharma Propagation, Online Technologies.

บทนำ

ทุกวันนี้การสื่อสารหรือเรียนรู้ออนไลน์ เป็นหนึ่งในกระแสหลักที่เกิดขึ้นในทุกๆ มิติ ทุกๆ กิจกรรมทั่วโลก ผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นเครือข่ายการสื่อสารที่ทรงพลัง สำหรับพระพุทธศาสนา อินเทอร์เน็ตไม่เพียงเป็นวิธีการใหม่ในการเผยแผ่หรือบรรจุคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่อาจเป็นแหล่งที่อยู่สำหรับชุมชนธรรมะออนไลน์ที่เป็นนวัตกรรมใหม่ ผ่านการเผยแผ่ธรรมะออนไลน์ในรูปแบบเทคโนโลยีหรือเครื่องมือสื่อสาร เรียกว่า ว่าเป็นชุมชนหรือสังฆะไซเบอร์ (Cyber Sangha) ที่เป็นทางเลือกของการมอบคุณค่าทางสังคมและคุณค่าทางจิตวิญญาณให้แก่ผู้คนหรือสังคมยุคปัจจุบัน (alternative social and spiritual values) (Venerable Pannyavaro, [ออนไลน์]) เพราะเห็นได้ว่า โลกได้เปลี่ยนแปลง ไปอย่างรวดเร็ว พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่ได้เข้ามาแทนการสื่อสารติดต่ออย่างในอดีต ทำให้ต้องมีการปรับตัวกันทั่วโลก ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีความจำเป็นที่ต้องรู้จักปรับเปลี่ยนการดำรงอยู่เพื่อความผาสุกตามอัตภาพ ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกเกื้อหนุนและเกื้อกูลต่อตนเองและประชาชน

อย่างไรก็ดี พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ (ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา) (พระพรหมบัณฑิต, 2561: 7) ต้องมีบทบาทหรือทำหน้าที่ของพระสงฆ์ตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามหลักคือ “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสจตุสสีในตาน้อยมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 179-180) โดยสรุปได้คือ “การบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนิพพานให้พ้นโศกวิโยคภัย” และ “ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส”

โลกปัจจุบันจึงกล่าวได้ว่าเป็นยุคแห่งการสื่อสาร ผู้คนเสพสื่อออนไลน์มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์อันสูงสุดจำเป็นที่ผู้สอนจะต้องเข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้รับสารนั้นๆ ด้วยท่าทีที่มีเมตตาตามโอวาทปาฏิโมกข์ คือ “ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสำรวมในปาฏิโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 50-51) และวิธีการแห่งการสื่อสารธรรมะออกไป (ธรรมเทศกกรรม) ประกอบด้วย 5 ประการ คือ 1. กล่าวความไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดย 2. ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ 3. แสดง

ธรรมด้วยอาศัยเมตตา 4. ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส 5. แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2559: 164)

ด้วยหลักการเบื้องต้นและท่าทีดังกล่าว การสื่อสารธรรมะโดยใช้สื่อออนไลน์จึงเป็นช่องทางหนึ่งในการสร้างสรรค์และจรรโลงพระสัทธรรมของพระพุทธองค์ได้อย่างเข้าถึงและสอดคล้องกับสถานการณ์ และถือได้ว่าเป็นแนวทางให้เข้าใจตัวตนเราและโลกรอบตัวเราอย่างแท้จริง (Naimbala Dhammasassi, 2550: 196) กล่าวได้ว่า การสื่อสารรูปแบบออนไลน์ยังเชื่อมโยงผู้คนเข้าถึงกันและกันอย่างกว้างไกลมากยิ่งขึ้น

แนวคิด หลักการ การเผยแผ่ธรรมะผ่านออนไลน์ : องค์การธรรมเป็นทีมสากล

การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ขององค์การธรรมเป็นทีมสากลเกิดขึ้นในช่วงการเกิดโรคระบาด คือ โรคโควิด-19 (Covid-19) ทำให้สถานการณ์ของการเผยแผ่ธรรมะ หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การฝึกอบรมของพระสงฆ์ได้ถูกงด ละ และเลิกไป จึงทำให้มีการเกิดแนวคิดในการใช้สื่อสารที่จะรวมกลุ่มพระนักเผยแผ่ พระนักพัฒนา พระสังฆมสังเคราะห์ที่ไม่สามารถออกไปนอกพื้นที่ได้ มาร่วมกันสอนธรรมตามประเด็นต่างๆ โดยให้ชื่อโครงการว่า “โครงการธรรมสาส์นจากธรรมตามกาล” (dhampenteam, [ออนไลน์])

ที่มาของโครงการ: ในยุคปัจจุบัน ชีวิตของคนในสังคมจำเป็นต้องเปลี่ยนไปตามสถานการณ์โรคระบาดคือโรคโควิด 19 ทำให้ชีวิตของคนทั่วโลกต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงไปที่เรียกกันได้ว่า New Normal รวมถึงการเป็นอยู่ของพระสงฆ์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย ในท่ามกลางสถานการณ์เช่นนี้การติดต่อที่เว้นระยะห่าง (Social Distancing) เป็นการเว้นระยะห่างทางสังคมเพื่อลดการระบาดของเชื้อไวรัส ทำให้ไม่สามารถเดินทางไปมาหาสู่ พบปะสนทนากันได้อย่างสะดวกมากนัก จำเป็นต้องอยู่ในขอบเขตภายในวัดเป็นส่วนมาก หากไม่จำเป็นจริงๆ ซึ่งไม่แตกต่างกับญาติโยมที่เป็นอยู่และต้องทำงานที่บ้าน (Work From Home) ดังนั้น การเผยแผ่ธรรม การบรรยายของพระสงฆ์ ก่อนหน้านี้ที่เคยได้ไปบรรยายในสถาบันการศึกษาในบริษัท ในองค์กร หน่วยงานต่างๆ ก็ต้องยุติลง ทำให้มีความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยน ประยุกต์ นำเอาเทคโนโลยีทางการสื่อสารมาใช้บรรยายผ่านสื่อออนไลน์ (Social medias) เพื่อความสะดวกและรวดเร็วเข้าถึงญาติโยมและผู้สนใจได้อย่างกว้างขวางและทั่วโลกมากยิ่งขึ้น ซึ่งกล่าวได้ว่ามีความคุ้มค่า คุ้มค่า มีความคล่องตัวกันมากยิ่งขึ้นกว่าเก่า ซึ่งส่วนหนึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า มีความสอดคล้องกับความเป็นไปของโลกที่ผู้คนหรือคนรุ่นใหม่มีการเข้าถึงเทคโนโลยี โดยใช้เครื่องมือสื่อสาร (มือถือ/อินเทอร์เน็ต) เป็นส่วนมาก ดังนั้น การเผยแผ่ธรรมะตอนนี้ จึงเป็นไปอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์และยังประโยชน์ต่อญาติโยม ผู้ชม ผู้รับฟัง และตัวพระสงฆ์ ผู้เผยแผ่ธรรมเองด้วยที่จะได้ศึกษา ค้นคว้า นำไปปฏิบัติ แนะนำและเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

วัตถุประสงค์: 1) สร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ผู้รักในการเผยแผ่ธรรมมารวมตัวกัน และทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล 2) เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ในการทำงานเผยแผ่ และพัฒนาเทคนิค วิธีการให้ดียิ่งขึ้น 3) เพื่อนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้และให้เข้าถึงประชาชน พุทธบริษัททางสื่อโซเชียล ซึ่งสามารถรับชมรับฟังได้ทั่วโลก

สำหรับรายละเอียดรูปแบบรายการจะมีดังนี้

- รายการ “ธรรมสาส์นจาก” /เสวนาธรรม/ธรรมะทอล์ค สมาชิกที่ร่วมธรรมเป็นทีมจะเป็นพระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ไม่จำกัดพรรษา ไม่จำกัดอายุ ไม่จำกัดความรู้ ขอเพียงมีใจรักการเผยแผ่ มีความรู้ความเข้าใจธรรมะ อยากจะแบ่งปันธรรมะ

- การเสวนาธรรมเป็นไปเพื่อให้เกิดปัญญา ไม่หลงงมงาย มีหลักวิชาการที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อรรถกถา เป็นต้น

- พุดคุยสนทนาแบบคณะ สองคนขึ้นไป/บรรยายเดี่ยว ประเด็นที่จะพุดคุยขึ้นอยู่กับผู้เข้าร่วม และผู้ดำเนินรายการจะตกลงกันใช้โปรแกรมเบรดาเซอร์ Streamyard หรือ Zoom หรือโปรแกรมอื่นๆ สามารถติดตามความเคลื่อนไหวและกิจกรรมได้ที่เวปบล็อกได้ใน https://dhampentteam.blogspot.com/p/blog-page_24.html Fanpage Facebook: ธรรมเป็นทีม channel./ธรรมเป็นทีม/IDTO/ ออมบุญอมธรรมวันละบาท และ Youtube: ธรรมเป็นทีม channel. เป็นต้น

ประโยชน์จากการเผยแผ่ธรรมะโดยองค์การธรรมเป็นทีมสากล

แนวทางความเป็นไปที่สำคัญในการสื่อสารธรรมะที่สำคัญที่กลุ่มธรรมเป็นทีมได้ตระหนักและพิจารณาพิจารณาร่วมกันตามอุดมการณ์แรกเริ่มของพระพุทธองค์ คือ “...จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสจตุสสีในตาน้อยมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม...” โดยผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นหลักในการเผยแผ่ธรรมะโดยธรรมเป็นทีม ในแง่ของประโยชน์จากการเผยแผ่ธรรมะโดยธรรมเป็นทีมได้ 2 ประเด็นกว้างๆ คือ ประโยชน์ส่วนตัว (ผู้เผยแผ่) และประโยชน์ส่วนผู้อื่น (ผู้ฟัง)

1. ประโยชน์ส่วนตัว (ผู้เผยแผ่)

1) การเผยแผ่ธรรมะออนไลน์เป็นการสร้างความวิริยะอุตสาหะ เป็นการส่งเสริมในการเรียนรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจากเสาะไปสู่ความเป็นอเสาะบุคคล ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นการสร้างความเข้าใจโลกเข้าใจธรรม อย่างผสาดและกลมกลืนเป็นเนื้อเป็นหนังและเป็นแก่นสาร สารของตนในการศึกษา ค้นคว้า ทั้งศาสตร์สมัยใหม่และพุทธธรรมอย่างกว้างขวาง ลุ่มลึกมากยิ่งขึ้นไปอีก การเข้าใจกระบวนการเชื่อมโยงของโลกและการที่สิ่งทั้งหลายอิงอาศัยกันและกัน ส่งผลต่อกันทั้งในแง่ของกายภาพและจิตใจ โดยนัยกฎปฏิสมุปบาทได้ด้วย คือ ปฏิสมุปบาทมีหลักใหญ่ 2 ประการ คือ อนุโลมและปฏิโลม (สายเกิดและสายดับ) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 438-441) คือ “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ” อย่างไรก็ตามทำให้เข้าใจโลกตามความเป็นจริง ดำรงตนอย่างมีสติมากยิ่งขึ้นในท่ามกลางโรคโควิด (Covid 19) ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่โมฆราชไว้ว่า “โมฆราช เธอจงพิจารณาเห็นโลกโดยความว่างเปล่า มีสติทุกเมื่อ ฟังถอนอวดตานทิฎฐิเสีย เป็นผู้ข้ามมัจจุราชเสียได้ ด้วยอาการอย่างนี้บุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้ มัจจุราชจึงไม่เห็น” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 772)

2) การสร้างเหตุแห่งการหลุดพ้น คือ ทั้งนี้ยังได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองเพิ่มเติมขึ้นไปอีกด้วย (ปริยัติและปฏิบัติ) เป็นเหตุแห่งวิมุตติ 5 ประการ คือ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 33-34) “1. ...แสดงธรรม 2. ...ได้สดับ 3. ...สาธยายธรรม 4. ...ตรึกตามตรองตามเพ่งตามด้วยใจ 5. ...เรียนสมาธิ นิमितอย่างใดอย่างหนึ่งมาดี มนสิการดี” และยังคงดำรงตนอย่างไม่เป็นผู้ประมาท คือ ในมหาปริณิพพานสูตรว่าด้วยปัจฉิมวาจา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 166) ของพระพุทธเจ้าพระองค์ก็ได้ย้ำเตือนไว้ อีกด้วยไม่ให้ความประมาทในการดำเนินชีวิต และให้มุ่งมั่นในการฝึกฝนพัฒนาตน (กายและจิต) ในสันททุกซ์ คือ “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด”

3) เป็นการสร้างโอกาสแห่งการแบ่งปันเนื้อหาสาระธรรมอันเป็นประโยชน์ เรียกว่าเป็นการให้ธรรมะเป็นทาน คือ เป็นผู้ไม่ตระหนี่ธรรมะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 366) และพระพุทธเจ้าตรัสว่า “หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูป ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถึก’ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 210) การให้ธรรมะเป็นทานของผู้เข้าร่วมรายการยังได้ศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้าเพิ่มเติมไปอีกมาก โดยมีหลักคิด คือ “พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ดีและธรรมที่ไม่ดีแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า ธรรมที่ไม่ดี คือ 1. มิจฉาทิฏฐิ (เห็นผิด) 2. มิจฉาสังกัปปะ (ดำริผิด) 3. มิจฉาวาจา (เจรจาผิด) 4. มิจฉากัมมันตะ (กระทำผิด) 5. มิจฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด) 6. มิจฉาวายามะ (พยายามผิด) 7. มิจฉาสติ (ระลึกผิด) 8. มิจฉาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นผิด) 9. มิจฉาญาณะ (รู้ผิด) 10. มิจฉาวิมุตติ (หลุดพ้นผิด) ส่วนธรรมที่ไม่ดี มีนัยตรงกันข้าม เช่น 1. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)...10. สัมมาวิมุตติ (หลุดพ้นชอบ) ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 284) หรือ “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ควรเสพและธรรมที่ไม่ควรเสพแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนอง พระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า ธรรมที่ไม่ควรเสพ คือ 1. มิจฉาทิฏฐิ ฯลฯ 10. มิจฉาวิมุตติ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมที่ไม่ควรเสพ ธรรมที่ควรเสพ อะไรบ้าง คือ 1. สัมมาทิฏฐิ...10. สัมมาวิมุตติ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมที่ควรเสพ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 286) ถึงกระนั้นก็ตาม แม้ว่าในกลุ่มขององค์การธรรมเป็นทีมสากล จะรวมกลุ่มกันเฉพาะกิจก็ตาม ทั้งยังมีความแตกต่างกันในแง่ของภูมิรู้ ภูมิธรรม วิทยุคุณ คุณคุณ พรชายุ กาลก็ตาม แต่ก็เป็น การเกี่ยวพันต่อกันในฐานะกัลยาณมิตร

4) การเข้าใจความหลากหลายนัยของการถาม คือ ในรายการไม่เพียงยกประเด็นหัวข้อมาสนทนาแต่ยังมีการให้ทางผู้ฟัง ได้โทรเข้ามาและส่งข้อความมาถามในรายการได้ด้วย การถามนี้ในหลักฐานพระไตรปิฎกได้แสดงให้เห็นว่ามีการถามหลากหลายนัยดังนี้คือการถาม 3 อย่าง คือ 1. การถามเพื่อทำให้ชัดเจนในสิ่งที่ยังไม่เคยเห็น 2. การถามเพื่อเทียบเคียงในสิ่งที่เคยเห็นแล้ว 3. การถามเพื่อตัดความสงสัย การถามอีก 3 อย่าง คือ 1. การถามของมนุษย์ 2. การถามของอมมนุษย์ 3. การถามของรูป เนรมิต, การถามอีก 3 อย่าง คือ 1. การถามเพื่อประโยชน์ตน 2. การถามเพื่อประโยชน์ผู้อื่น 3. การถามเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น, การถามอีก 3 อย่าง คือ 1. การถามเพื่อประโยชน์ในภพปัจจุบัน 2. การถามเพื่อประโยชน์ในภพหน้า 3. การถามเพื่อประโยชน์อย่างอื่น, การถามอีก 3 อย่าง คือ 1. การถามเพื่อประโยชน์ที่ไม่มีโทษ 2. การถามเพื่อประโยชน์ที่ปราศจากกิเลส 3. การถามเพื่อประโยชน์ที่ผิดแผก, การถามอีก 3 อย่าง คือ 1. การถามถึงอดีต 2. การถามถึงอนาคต 3. การถามถึงปัจจุบัน, การถามอีก 3 อย่าง คือ 1. การถามถึงเรื่องภายใน 2. การถามถึงเรื่องภายนอก 3. การถามถึงเรื่องทั้งภายในและภายนอก, (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 272) เป็นต้น

5) การใช้คำพูดหรือวาจา คือ การสนทนาธรรมสักัจฉาเป็นการใช้คำพูดโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับแนวทางพระพุทธศาสนาโดยพระพุทธเจ้าตรัสไว้คือ “ภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ 5 ประการ เป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นวาจาทุภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และท่านผู้รู้ไม่ติเตียน วาจาประกอบด้วยองค์ 5 ประการ อะไรบ้าง คือ 1. พุตถุกกาล 2. พุตคำจริง 3. พุตคำอ่อนหวาน 4. พุตคำประกอบด้วยประโยชน์ 5. พุตด้วยเมตตาจิต” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 338) “ภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ 4 เป็นสุภาสิต ไม่เป็นทุภาสิต ไม่มีโทษ และวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน วาจาประกอบด้วยองค์ 4 อะไรบ้าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1. กล่าวแต่วาจาสุภาสิตอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาทุภาสิต 2. กล่าวแต่วาจาที่เป็นธรรมอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาที่ไม่เป็นธรรม 3. กล่าวแต่

วาจาอันเป็นที่รักอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก 4. กล่าวแต่วาจาจริงอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาเหลวไหล ฤๅษีทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ 4 เหล่านี้แล เป็นสุภาสิต ไม่เป็นทุพภาสิต ไม่มีโทษ และวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน”

พระพุทธเจ้าตรัสตรัสคาถาต่อไปอีกว่า สัตบุรุษทั้งหลายกล่าววาจาสุภาสิตว่าเป็นวาจาสูงสุด บุคคลพึงกล่าววาจาที่เป็นธรรม ไม่พึงกล่าววาจาที่ไม่เป็นธรรมเป็นที่สอง บุคคลพึงกล่าววาจาอันเป็นที่รัก ไม่พึงกล่าววาจาอันไม่เป็นที่รักเป็นที่สาม บุคคลพึงกล่าววาจาจริง ไม่พึงกล่าววาจาเท็จเป็นที่สี่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เนื้อความนั้นจงปรากฏแก่เธอเถิด วังคิสะ” ครั้งนั้น ท่านพระวังคิสะได้ทูลสรรเสริญพระผู้มีพระภาค ด้วยคาถาทั้งหลาย อันสมควร ณ ที่เฉพาะพระพักตร์ว่า บุคคลพึงกล่าวแต่วาจา ที่ไม่เป็นเหตุ ทำให้ตนเดือดร้อน และไม่เป็เหตุเบียดเบียนคนอื่น วาจานั้นแลเป็นสุภาสิต บุคคลพึงกล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รัก ที่ชนทั้งหลายชื่นชอบ ไม่พึงพูดหยาบคายต่อชนเหล่าอื่น พึงพูดแต่วาจาอันเป็นที่รัก คำสัตย์แลเป็นวาจาไม่ตาย ธรรมนี้เป็นของเก่า สัตบุรุษทั้งหลายตั้งมั่นแล้วในคำสัตย์ ทั้งที่เป็นอรรถและเป็นธรรม พระพุทธเจ้าตรัสพระวาจาใด อันเกษม เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ พระวาจานั้นแล สูงสุดกว่าวาจาทั้งหลาย” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 308-310)

อย่างไรก็ดี พระสารีบุตรเถระ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 570-571) กล่าวถึงความบริสุทธิ์แห่งวาจาไว้ คือ ไม่เกี่ยวข้องแล้วกับเดรัจฉานกถา 32 ประการ มีใจเป็นอิสระ (จากกิเลส) อยู่ เธอย่อมกล่าวถ้อยคำ 10 ประการ คือ 1. อปปีณกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย) 2. สันตฎฐิกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความสันโดษ) 3. ปวิเวกกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความสงัดกายใจ) 4. อสังสัคคกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่) 6. สีลกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล) 7. สมาธิกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำจิตมั่น) 8. ปัญญาถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดปัญญา) 9. วิมุตติกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำให้พ้นจากกิเลสและความทุกข์) 10. วิมุตติญาณทัสสนกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้สนใจและเข้าใจเรื่องความรู้ความเห็นในภาวะที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์) ย่อมกล่าว สติปัญฐานกถา สัมมปธานกถา อิทธิบาทกถา อินทริยิกถา พลกถา โพชฌงค์กถา มัคคกถา ผลกถา นิพพานกถา ฤๅษีเป็นผู้สำรวมระวัง ระมัดระวัง คุ่มครอง ปกป้อง รักษา สังวรด้วยวาจา

ในอริยมรรคมีองค์ 8 ว่าด้วยเรื่อง สัมมาวาจา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 178) ไว้ว่าเป็นหัวข้อหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการพูดนั้นมีความสำคัญ มี 2 ได้แก่ 1. สัมมาวาจาที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปปี 2. สัมมาวาจาอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค เป็นต้น

เกณฑ์ในการตรัสวาจาของพระพุทธเจ้า โดยพระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบแก่อภยราชกุมาร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 87-88) ความว่า

“ราชกุมาร ตถาคตรู้ว่าอย่างนั้นเหมือนกัน รู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

อนึ่ง ตถาคตรู้วาทาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาทานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนั้น ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาทานั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในหมู่สัตว์ทั้งหลาย” และการที่บุคคลที่รู้จักใช้คำพูดหรือวาทาก็ย่อมได้รับทั้งคุณส่วนบุคคลที่ไม่รู้จักใช้คำพูดก็ย่อมได้รับโทษอีกด้วยคือ “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้ คือ 1. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง สรรเสริญคนที่ควรติเตียน 2. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง ติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ 3. มีการเจรจาผิด 4. มีการกระทำผิด 5. ทำศรัทธาไทยให้ตกไป ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ คือ 1. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ติเตียนคนที่ควรติเตียน 2. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ 3. มีการเจรจาชอบ 4. มีการกระทำชอบ 5. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 198-199)

6) การได้พบคบหากัลยาณมิตร คือ สมาชิกในกลุ่มธรรมเป็นทีม ยังมีการชักชวนบุคคลที่รู้จักมาร่วมรายการในการสนทนาธรรมอีกด้วย ทำให้เห็นถึงการสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตร “กัลยาณมิตร” นั้นแปลความหมายได้ว่า “กัลยาณ” หมายถึง งาม ดี และ “มิตร” หมายถึง เพื่อนรักใคร่ที่สนิทสนมคุ้นเคย ดังนั้น กัลยาณมิตร จึงมีความหมายว่า เพื่อนที่ดี เพื่อนที่งาม หรือเพื่อนที่รักใคร่คุ้นเคยที่ดี เพื่อนรักใคร่คุ้นเคยที่งาม หรือ มิตรผู้มีคุณอันบัณฑิตพึงนับ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 15) ชีวิตของคนที่ดีงามและเกิดประโยชน์ส่วนหนึ่งก็มาจากการไม่คบคนพาลและการคบแต่บัณฑิต ดังในมงคลสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 6) และ ‘1. บุคคลที่ควรเสพ 2. บุคคลที่ไม่ควรเสพ’ นั้น เพราะทรงอาศัยเหตุอะไร พระผู้มีพระภาคจึงตรัสไว้เช่นนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลเสพบุคคลเช่นใด อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมลง บุคคลเช่นนี้ไม่ควรเสพ และเมื่อเสพบุคคลเช่นใด อกุศลธรรมเสื่อมลง กุศลธรรมเจริญขึ้น บุคคลเช่นนี้ควรเสพ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 157) “พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม 10 ประการ เป็นผู้ไม่ควรเสพ คือ บุคคล 1. เป็นผู้ฆ่าสัตว์ 2. เป็นผู้ลักทรัพย์ 3. เป็นผู้ประพฤติดินในกาม 4. เป็นผู้พูดเท็จ 5. เป็นผู้พูดส่อเสียด 6. เป็นผู้พูดคำหยาบ 7. เป็นผู้พูดเพ้อเจ้อ 8. เป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้ของเขา 9. เป็นผู้มิจิตพยาบาท 10. เป็นมิจฉาทิฎฐิ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม 10 ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ควรเสพ ส่วนบุคคลประกอบด้วยธรรม 10 ประการ เป็นผู้ควรเสพ คือ บุคคลตรงกันข้ามกับบุคคลไม่ควร เช่น 1. เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 343-344) เป็นต้น และการคบเช่นไรก็เป็นคนเช่นนั้น คือ “บุคคลทำคนเช่นใดให้เป็นมิตร และคบสนิทคนเช่นใด เขาก็เป็นเช่นนั้น เพราะการอยู่ด้วยกันเป็นเช่นนั้น คนชั่วเมื่อมาคบมาเกี่ยวข้องกับคนดีทั่วไป หรือคนดีหลงไปคบไปเกี่ยวข้องกับเขา ย่อมพลอยทำให้คนดีแปดเปื้อนบาปไปด้วย เหมือนลูกศรอาบยาพิษ ถูกยาพิษแปดเปื้อนแล้ว ย่อมทำลายแล่งลูกศรที่สะอาดให้แปดเปื้อนไปด้วย ฉะนั้น เพราะกลัวการแปดเปื้อนบาป ผู้มีปัญญา จึงไม่คบคนชั่วเป็นมิตรเลย ใบหูกาคาที่คนนำมาใช้ห่อปลาเน่า ก็พลอยเหม็นเน่าส่งกลิ่นคลุ้งตามไปด้วย ฉนใด การคบคนพาลก็ฉนั้น ใบไม้ทั้งหลายที่คนนำมาห่อฤษณา ก็พลอยมีกลิ่นหอมฟุ้งตามไปด้วย ฉนใด การคบบัณฑิตก็ฉนั้น เพราะฉนั้น บัณฑิตรู้ผลดีผลเสียที่จะเกิดแก่ตน ดุจใบไม้ที่ใช้ห่อแล้ว ไม่ควรคบอสัตบุรุษ ควรคบแต่สัตบุรุษเท่านั้น เพราะว่าอสัตบุรุษย่อมชักนำให้ตกนรก ส่วนสัตบุรุษย่อมชักนำให้เข้าถึงสุคติ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 437)

อย่างไรก็ดี ในพุทธพจน์ได้กล่าวไว้ว่า “แม้นอดีต ฯลฯ แม้นอนาคต ฯลฯ แม้นปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอริยาคัยเลว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอริยาคัยเลว สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มี

อัยยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัยยาศัยงาม เป็นต้น เปรียบเหมือนน้ำมันสดกับน้ำมันสดรวมเข้ากันได้ น้ำมันกับน้ำมันรวมเข้ากันได้ เนยใสกับเนยใสรวมเข้ากันได้ น้ำผึ้งกับน้ำผึ้งรวมเข้ากันได้ น้ำอ้อยกับน้ำอ้อยรวมเข้ากันได้ อุปมานี้ฉันใด อุปมาอีกฉันนั้น สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัยยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัยยาศัยงาม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 190) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า กัลยาณมิตรจึงเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์

7) การรักษาสีบศานต์ กล่าวคือพระผู้มีพระภาคเคยตรัสพระวาจาไว้ว่า “มารผู้มีบาปเราจะยังไม่ปริณิพพานตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสาวิกาของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้หลักคำ ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบยิ่ง ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วแต่ก็ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ยังแสดงธรรมมีปาทิหารีย์ ปราบปร่ำพาที่ที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 389) พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่ธรรมตลอด 45 พรรษาเพื่อความผาสุกของโลกตั้งแต่ครั้งที่ส่งพระสาวกรุ่นแรก คือ “...จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสจตุสสีในตาน้อยมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนาณิคมนเพื่อแสดงธรรม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 179-180)

อย่างไรก็ดี ความมั่นคงไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสัทธรรม จะต้องมียุทธการที่สำคัญ คือ

นัยที่ 1) ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 5 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสัทธรรม ธรรม 5 ประการคือ 1. ไม่ฟังธรรมโดยเคารพ 2. ไม่เรียนธรรมโดยเคารพ 3. ไม่ทรงจำธรรมโดยเคารพ 4. ไม่ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ทรงจำไว้แล้วโดยเคารพ 5. รู้รตรรู้ธรรมแล้วไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมโดยเคารพ ส่วนธรรม 5 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญไม่หายไปแห่งสัทธรรม คือ 1. ฟังธรรมโดยเคารพ 2. เรียนธรรมโดยเคารพ 3. ทรงจำธรรมโดยเคารพ 4. ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ทรงจำไว้แล้วโดยเคารพ 5. รู้รตรรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมโดยเคารพ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 252)

นัยที่ 2) ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 5 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสัทธรรม คือ 1. ไม่เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทานอิติวุตตะกะ ชาตกะ อัฏฐกธรรม และเวทลละ 2. ไม่แสดงธรรมตามที่ตนได้สดับมา ตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร 3. ไม่บอกธรรมตามที่ตนได้สดับมา ตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร 4. ไม่ทำการสาธยายธรรมตามที่ตนได้สดับมา ตามที่ตนได้เรียนมาโดยพิสดาร 5. ไม่ตรีกตาม ตรองตาม พังตามด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมา ส่วนนัยตรงกันข้ามธรรม 5 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสัทธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 253-254)

นัยที่ 3) ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 5 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสัทธรรม คือ 1. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เล่าเรียนพระสูตรที่เล่าเรียนกันมาไม่ดี ด้วยบพพยัญชนะที่สืบทอดกันมาไม่ดี แม้อรรถแห่งบพพยัญชนะที่สืบทอดกันมาไม่ดีก็ถือว่าเป็นการสืบทอดขยายความไม่ดี 2. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่ายาก ไม่อดทนรับฟังคำพราสอนโดยเคารพ 3. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพหูสูตร เรียนจบคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัยทรงมาติกา ไม่ถ่ายทอดสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรก็ขาดรากฐาน ไม่มีที่พึ่งอาศัย 4. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นเถระผู้มักมาก ย่อหย่อนเป็นผู้นำในโอกกมนธรรมทอดธุระในปิเวกไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง หมู่คนรุ่นหลังพากันตามอย่างภิกษุ

เถระเหล่านั้นแม้หมู่คนรุ่นหลังนั้นก็เป็นผู้มักมาก เป็นผู้ย่อหย่อน เป็นผู้นำในโอกกมนธรรมทอดธุระในปวิเวก ไม่ปรารถนาความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง 5. สงฆ์แตกแยกกัน เมื่อสงฆ์แตกแยกกัน จึงมีการด่ากัน มีการบริภาษกัน มีการใส่ร้ายกัน มีการทอดทิ้งกัน หมู่คนที่ยังไม่เลื่อมใสในสงฆ์นั้น ก็ไม่เลื่อมใส และหมู่คนที่เลื่อมใสแล้วก็กลายเป็นอื่นไป ส่วนนัยตรงกันข้าม ธรรม 5 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญไม่หายไปแห่งสังฆธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 255-258) อย่างไรก็ตาม สภาภรณ์หรือพุทธบริษัทร่วมกันในการรักษาคำสอนไว้ให้นานเท่านาน คือ “อันตรธาน 3 เพราะชื่อว่า อันตรธานมี 3 อย่าง คือ ปริยัตอันตรธาน ปฏิเวธอันตรธาน ปฏิบัติอันตรธาน. ในอันตรธาน 3 นั้น ปฏิยัต 3 ชื่อว่าปริยัต. การแทงตลอดสัจจะ ชื่อว่าปฏิเวธ. ปฏิปทา (เครื่องดำเนิน) ชื่อว่าปฏิบัติ. ใน 3 อย่างนั้น ปฏิเวธและปฏิบัติมีบ้าง ไม่มีบ้าง. เพราะภิกษุทั้งหลายผู้ทรงปฏิเวธ ย่อมมีมากในกาลครั้งเดียว เป็นอันขึ้นนิ้วแสดงได้ชัดเจนว่า ภิกษุนี้เป็นปุถุชน. ขึ้นชื่อว่า ภิกษุผู้เป็นปุถุชน ไม่ใช่จะมีได้ครั้งเดียวในทวีปนี้เท่านั้น. แม้ผู้บำเพ็ญการปฏิบัติทั้งหลาย บางคราวมีมาก บางคราวก็มีน้อย. ด้วยเหตุนี้ ปฏิเวธและปฏิบัติจึงชื่อว่ามีบ้าง ไม่มีบ้าง แต่ว่าปริยัต (ถือว่า) เป็นสำคัญของการดำรงอยู่แห่งพระศาสนา” (tipitaka, [ออนไลน์]) ประเด็นในการสืบสานดี รักษา เป็นการเน้นและให้ความสำคัญในการศึกษาด้านปริยัต ชี้แนวทางปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมะให้ถูกต้องตามหลักการดั้งเดิมเอาไว้ โดยยึดแนวทางการศึกษาจากพระไตรปิฎกเป็นแนวทาง

8) การสร้างทีม คือ การเผยแผ่ธรรมะโดยองค์การธรรมเป็นทีมสากลมีการประชุมประจำเดือน โดยใช้ระบบออนไลน์ หรือการเขียนแชร์ในกลุ่มในการติดต่อ สนทนาแลกเปลี่ยนและทบทวนแนวทางในรายการ ทั้งหลังจบรายการและก่อนจะเริ่มรายการ ในที่นี้ยังมียุทธศาสตร์ของกลุ่มอีกด้วยเพื่อเป็นทิศทาง ทำให้เพิ่มแนวทาง แบ่งมุ่มร่วมกัน ในการเพิ่มเติม ปรับปรุงแก้ไข จัดสรรเวลาร่วมกันให้สอดคล้องกับอุปหยานิธรรม 7 ประการที่ตรัสไว้แก่พวกวัชชีคือ “1. ...หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ประชุมกันมากครั้ง 2. ...พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกัน เลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3. ...ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นในวัชชีธรรมที่วางไว้เดิม 4. ...ยังสักการะเคารพ นับถือ บูชาเจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชี และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง 5. ...ไม่อุคคร่าขึ้นในกุลสตรีหรือกุลกุมารีให้อยู่ร่วมด้วย 6. ...สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ในแคว้นวัชชีของชาววัชชีทั้งในเมืองและนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้ เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป 7. ...จัดการรักษา คุ่มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรมด้วยตั้งใจว่า ‘ทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่แคว้นของเรา และท่านที่มาแล้วพึงอยู่อย่างผาสุก’ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 31)

อย่างไรก็ดี บางครั้งก็มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ คือ การจัดรายการขององค์การธรรมเป็นทีมสากลจะมีการแนะนำทั้งในส่วนของการใช้อุปกรณ์ต่างๆ เช่น เสียง กล้อง และแสง ภาพพื้นหลัง เป็นต้น เพื่อเป็นทัศนียภาพมากยิ่งขึ้น เพราะโดยธรรมชาติความชอบหรือจริตของผู้ฟังหรือผู้คนนั้นแตกต่างกัน คือ “1. บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป 2. บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ เลื่อมใสในเสียง 3. บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความเศร้าหมอง 4. บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 108-109) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการประชาสัมพันธ์ออกไปแล้วจะมีบางท่านบางรูปไม่มีความสะดวกด้วยเหตุการณ์ติดภาระ เจ็บไข้ไม่สบาย หรือธุระเร่งด่วนด้านหน้าที่การงานหรือครอบครัวหรือระบบของอินเทอร์เน็ตก็ตาม แต่ด้วยความมุ่งมั่นและจิตอนุเคราะห์ในการให้ธรรมเป็นทานอันประกอบกุศลจิตก็มีการแชร์ (Share) และติดตามให้กำลังใจกันอยู่เสมอ

การเผยแพร่ธรรมะโดยองค์การธรรมเป็นทีมสากลได้มีการปรับผังรายการที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และบางท่านในกลุ่มก็ได้พัฒนาตนและยังชักชวนกลุ่มเพื่อนๆ ออกไปทำรายการเดี่ยวและเผยแพร่ธรรมเป็นเฉพาะกิจของท่าน ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ต่อยอด และยังประโยชน์ตนในการศึกษาและเกื้อหนุนกันและกันต่อไป โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างสรรค์สังคมโลกให้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นมีความผาสุก

2. ประโยชน์ส่วนผู้อื่น (ผู้ฟัง)

ประเด็นนี้ผู้เขียนเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในแง่ประโยชน์ที่ผู้อื่นหรือผู้ฟังจะได้รับคือ

1) **ประโยชน์หรืออานิสงส์การฟังธรรม** คือ การฟังธรรมนั้นมีอานิสงส์มี 5 ประการ คือ 1. ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 2. เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว 3. บรรเทาความสงสัยเสียได้ 4. ทำความเห็นได้ตรง 5. จิตของผู้ฟังธรรมย่อมเลื่อมใส (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 344) ทำให้ได้ฟังสิ่งที่เบญจกถามากยิ่งขึ้น คือ “เสียงที่ฟังรู้แจ้งทางหูไว้ 2 ประการ คือ 1. เสียงที่ควรเสพ 2. เสียงที่ไม่ควรเสพ” และในการฟังธรรมและการแสดงธรรมยังมีอานิสงส์ต่อผู้แสดงอีกด้วยคือ “1. ภิกษุในธรรมวินัยนี้แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยวิธีใดๆ ภิกษุนั้นย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของพระศาสดาโดยวิธีนั้นๆ... 2. ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้รู้อรรถและรู้ธรรมในธรรมนั้นโดยวิธีนั้นๆ ...3. ภิกษุนั้นย่อมเห็นแจ้งบทที่ลึกซึ้งในธรรมนั้นด้วยปัญญา... 4. เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ย่อมยกย่องเธออย่างยิ่งว่า ‘ท่านผู้นี้ได้บรรลุแล้ว หรือกำลังบรรลุแน่แท้’ ...5. บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ มีใจยังไม่บรรลุปรารถนาธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นฟังธรรมนั้นแล้ว ปรารถนาความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึงเพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้งโดยวิธีนั้นๆ ส่วนภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตน โดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุเหล่านั้นฟังธรรมนั้นแล้ว ประกอบธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 435-439)

อย่างไรก็ดี การฟังให้เกิดประโยชน์มีหลักไว้กล่าวคือ “บุคคลประกอบด้วยธรรม 5 ประการ แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็ไม่อาจหยั่งลงสู่สัมมัตตนิยามในกุศลธรรมทั้งหลาย คือ 1. วิพากษ์วิจารณ์คำพูด 2. วิพากษ์วิจารณ์ผู้พูด 3. วิพากษ์วิจารณ์ตน 4. มีปัญหาทราหม โง่เขลา เป็นคนเซอะ 5. ถือตัวว่ารู้ในสิ่งที่ตนยังไม่รู้” แต่ “บุคคลประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ฟังสัทธรรมอยู่ เป็นผู้อาจหยั่งลงสู่สัมมัตตนิยามในกุศลธรรมทั้งหลาย คือ 1. ไม่วิพากษ์วิจารณ์คำพูด 2. ไม่วิพากษ์วิจารณ์ผู้พูด 3. ไม่วิพากษ์วิจารณ์ตน 4. มีปัญญา ไม่โง่เขลา ไม่เป็นคนเซอะ 5. ไม่ถือตัวว่ารู้ในสิ่งที่ตนยังไม่รู้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 250) และพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม 5 ประการ แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็ไม่อาจหยั่งลงสู่สัมมัตตนิยามในกุศลธรรมทั้งหลาย คือ 1. ลบลู่คุณท่านฟังธรรม ถูกความลบลู่คุณท่านกลุ้มรุมฟังธรรม 2. มีจิตแข็งดี คอยจับผิดฟังธรรม 3. มีจิตกระตบ มีจิตกระด้างในผู้แสดงธรรม 4. มีปัญหาทราหม โง่เขลา เป็นคนเซอะ 5. ถือตัวว่ารู้ในสิ่งที่ตนยังไม่รู้ ส่วนบุคคลประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ฟังสัทธรรมอยู่เป็นผู้อาจหยั่งลงสู่สัมมัตตนิยามในกุศลธรรมทั้งหลาย คือ 1. ไม่ลบลู่คุณท่าน ไม่ถูกความลบลู่คุณท่านกลุ้มรุมฟังธรรม 2. ไม่มีจิตแข็งดี ไม่คอยจับผิดฟังธรรม 3. ไม่มีจิตกระตบ ไม่มีจิตกระด้างในผู้ฟังธรรม 4. มีปัญญา ไม่โง่เขลา ไม่เป็นคนเซอะ 5. ไม่ถือตัวว่ารู้ในสิ่งที่ตนยังไม่รู้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 251) ประเด็นนี้ทำให้เห็นได้ว่า ประโยชน์หรืออานิสงส์การฟังธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้ามหรือประมาทหรือดูแคลนว่าไร้สาระหรือไร้ประโยชน์หาคุณค่าอันใดมิได้เลย

2) การแบ่งปัน คือ เป็นการร่วมงานการสาธารณะสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ (หนเหนือ) เป็นการให้ทั้งธรรมและทานพร้อมกันไป(อิมท้องและอิมใจ) เป็นการให้อาหารคือ “อาหาร 4 อย่าง คือ 1. กวฬิงการอาหาร ที่หยาบหรือละเอียด 2. ผัสสาหาร 3. มโนสัญเจตนาหาร 4. วิญญานาหาร อาหาร 4 อย่างนี้ เป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่สัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่อบุญเคราะห์หมู่สัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 119-122) และในท่ามกลางภัยพิบัติ (อุทกภัย/โรคภัย) การดำเนินชีวิตอาจต้องปรับเปลี่ยนทั้งในการกินอาหาร คือ “ประโยชน์ของการฉันอาหารมื้อเดียว ‘เราฉันอาหารมื้อเดียว เราเมื่อฉันอาหารมื้อเดียว ย่อมรู้สึกว่ามีอาพาธน้อย มีความลำบากกายน้อย มีความเบากาย มีกำลังและอยู่อย่างผาสุกมาเถิด แม้พวกเธอก็ฉันอาหารมื้อเดียว แม้เธอทั้งหลายเมื่อฉันอาหารมื้อเดียว” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 236) โดยมีหลักธรรมที่ช่วยสนับสนุนคำจูน “สังคหวัตถุ” 4 คือ 1. ทาน (การให้) 2. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) 3. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) 4. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ฝึกหัดทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ทาน เปยยวัชชะ อัตถจริยาในโลกนี้และสมานัตตตาในธรรมนั้นๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักที่ยึดคัมภีร์ซึ่งแล่นไปมาได้ฉะนั้น ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดา ก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความ เป็นใหญ่ และเป็นผู้นำสรรเสริญ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 50) ประเด็นนี้เป็นการอนุเคราะห์และสงเคราะห์เกื้อกูลต่อผู้เดือดร้อนตามศักยภาพในท่ามกลางเหตุการณ์ภัยพิบัติ ซึ่งไม่เพียงคำนึงถึงการให้ธรรมเท่านั้นแต่เป็นการรวบรวมผู้คนที่มิเมตตาและกรุณาประกอบการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามฐานะแห่งตนเท่าที่มีเพื่อทำให้สังคมเกิดการอยู่ร่วมกันได้ โดยกลุ่มธรรมเป็นทิมเป็นเพียงสื่อกลางที่ประสานและส่งเสริมร่วมกันไป

3) ทำความเข้าใจเรื่องโรคภัย การเผยแพร่ธรรมะออนไลน์เกิดขึ้นในท่ามกลางการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (Covid-19) ดังนั้น ประเด็นการเผยแผ่จึงต้องทำความเข้าใจประเด็นเรื่องโรคด้วยว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้อย่างไรบ้าง พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่ามีโรค 2 อย่างคือ “1. โรคทางกาย 2. โรคทางใจ สัตว์ผู้อ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางกายตลอดระยะเวลา 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง 20 ปีบ้าง 30 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้าง แม้ยิ่งกว่า 100 ปีบ้าง ยังพอมืออยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียวหาได้โดยยาก ยกเว้นท่านผู้หมดกิเลสแล้ว” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 217) ว่าด้วยคนไข้และบุคคลผู้เปรียบด้วยคนไข้ 3 จำพวก คือ “1. คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะหรือไม่ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะก็ตาม ได้ยาที่เป็นสัปปายะ หรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปปายะก็ตามและได้คนพยาบาลที่เหมาะสม หรือไม่ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมก็ตามย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นได้เลย 2. คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะหรือไม่ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะก็ตาม ได้ยาที่เป็นสัปปายะ หรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปปายะก็ตามและได้คนพยาบาลที่เหมาะสม หรือไม่ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมก็ตามย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นได้ 3. คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ ย่อมไม่หาย ได้ยาที่เป็นสัปปายะจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ ย่อมไม่หาย และได้คนพยาบาลที่เหมาะสมจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ ย่อมไม่หาย” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 169) และยังมีประเด็นอื่นๆ อีก เช่น เรื่องคนไข้ที่พยาบาลได้ยาก และพยาบาลได้ง่าย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 241) บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ 5 ไม่ควรพยาบาลภิกษุไข้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 242) ว่าด้วยการให้บริขารของภิกษุภรรณภาพแก่ผู้พยาบาลไข้ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี หากพระภิกษุป่วยก็เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ด้วยกันเองที่ต้องดูแล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาลเราก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ถ้ามีอุปัชฌาย์อุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอาจารย์อาจารย์พึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีสัทธีวิหาริก สัทธีวิหาริกพึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอันเตวาสิก อันเตวาสิกพึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ผู้ร่วมอุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ผู้ร่วมอาจารย์พึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์สัทธีวิหาริก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์ต้องพยาบาลภิกษุใช้นั้น ถ้าไม่พยาบาล ต้องอาบัติทุกกฏ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 240) อย่างไรก็ตามมีประเด็นเรื่องสมมุติฐานของการเกิดโรคในพระไตรปิฎก (พรศรี บุญสายบัว, 2563: 51-53) สรุปได้ว่า ในการรักษาโรคในแต่ละโรคประกอบด้วย 8 สมมุติฐานดังนี้ 1. ธาตุสมมุติฐาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 218) 2. อุตุสมมุติฐาน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 524) 3. อายุสมมุติฐาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 4) 4. สัตว์สมมุติฐาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 183) 5. วิธีสมมุติฐาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 341) 6. อาหารสมมุติฐาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 5) 7. จิตสมมุติฐาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 438-439) 8. กรรมสมมุติฐาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 323) ประเด็นนี้เกิดขึ้นในท่ามกลางการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (Covid-19) ดังนั้น จึงได้หยิบยกประเด็นนี้มาสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นแนวทางในการทบทวนและใคร่ครวญวิถีและแนวทางดำรงตนเป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาทเพื่อประกอบตนในแนวทางที่เป็นสัมมาทิฐิ

สรุปประโยชน์จากการเผยแพร่ธรรมะออนไลน์ขององค์การธรรมเป็นทีม

บทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นหลักในการเผยแพร่ธรรมะโดยองค์การธรรมเป็นทีมสากลในแง่ของประโยชน์จากการเผยแพร่ธรรมะโดยธรรมเป็นทีมได้ 2 ประเด็นกว้างๆ คือ ประโยชน์ส่วนตน (ผู้เผยแพร่) และประโยชน์ส่วนผู้อื่น (ผู้ฟัง) ดังนั้น การเผยแพร่ธรรมะโดยองค์การธรรมเป็นทีมสากลจึงเป็นการเผยแพร่ธรรมะให้กว้างไกล สร้างเครือข่าย ช่องทางการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งยังส่งเสริมพัฒนาการที่สำคัญต่อตนเองและของผู้ร่วมรายการทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติและการเรียนรู้ศาสตร์สมัยใหม่ สื่อสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ธรรมะเป็นการให้ที่สำคัญในสถานการณ์ปัจจุบันที่สื่อออนไลน์สามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว การสร้างสื่อที่เป็นสื่อสร้างสรรค์ สื่อธรรมะที่แสดงให้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา (ภาวนา 4) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นอุดมการณ์ดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าที่ประสงค์ให้พุทธบริษัท ได้ศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ ช่วยแบ่งเบาภาระสังคม ช่วยบรรเทาทุกข์ ชี้อุสขเกษมศานต์ ชีทางพระนิพพาน ให้พ้นโศกวิโยคภัย และเป็นกัลยาณมิตรต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมโลก และที่สำคัญหากบุคคลใดนำธรรมะไปทำ (ประพฤติปฏิบัติ) บุคคลนั้นก็ย่อมสามารถพบพานความผาสุกมัยเย็นได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

- พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์. (2561). กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยของพระสงฆ์ไทยในประเทศอินเดีย-เนปาล. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมบัณฑิต (ประธานบรรณาธิการ). (2561). *พระไตรปิฎกฉบับสากล : วิถีธรรมจากพุทธปัญญา*. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหากัจจายนเถระ. (2558). *เปฏโฆปเทศปกรณ์*. มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ แปล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 38. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2540). *พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.
- พรศรี บุญสายบัว. (2563). การรักษาโรคของพระพุทธเจ้า. *วารสารพุทธจิตวิทยา*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน).
- Naimbala Dhammasassi. (2550). *Select papers on Buddhist contribution to good governance and development*. The 4th International Buddhist Conference on the United Nations Day of Vesak and the Auspicious Occasion of His Majesty the King's 80th Birthday Anniversary at Buddhamonthon, Nakhon Pathom and the United Nations Conference Center, Bangkok, Thailand 26-29 May 2550.
- Venerable Pannyavaro. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.buddhistelibrary.org/buddhism-online/bs-s12.htm>. [2 มิถุนายน 2565].
- <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=14&i=234&p=2>. [1 มิถุนายน 2565].
- https://dhampenteam.blogspot.com/p/blog-page_24.html. [1 มิถุนายน 2565].

ศึกษาวิเคราะห์เมืองเถินในทัศนะของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ The Analytical Study of Thoen city in His Royal Highness Prince Damrong Rajanuphab's View

ปวาริศ์ โชติพงษ์วิวัฒน์

Pavaris Shotipongviwat

นักวิชาการ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา

Scholar of Dhammasuksa Research Center

E-mail: pavarissho039@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเถินในทัศนะของกรมพระยาตำรงราชานุภาพ 2) เพื่อวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองเถินในทัศนะของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ ปัจจุบันประวัติศาสตร์เมืองเถินยังคงเป็นข้อถกเถียงในวงวิชาการที่ผ่านมาความไม่ชัดเจนของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีผลให้ท้องถิ่นถูกมองข้ามจนขาดโอกาสพัฒนาอย่างเหมาะสมเช่นนี้ ผู้เขียนจำเป็นต้องศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์และวิเคราะห์ด้วยกระบวนการวิธีทางปรัชญา โดยมีกรอบการศึกษา คือ 1) อายุของเมืองเถิน 2) ชัยภูมิของเมืองเถิน 3) ความสำคัญของเมืองเถิน

ผลการศึกษาพบว่า เมืองเถินเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพทรงมีทัศนะว่าเมืองเถิน คือ เมืองเชียงขึ้นในลิลิตยวนพ่าย ด้วยเหตุผล คือ 1) เมืองเถินเป็นเมืองเก่าถูกสร้างมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ 2) เมืองเถินเป็นเมืองชุมทางแลกเปลี่ยนของระหว่างอาณาจักรใหญ่ 3) เมืองเถินเป็นเมืองใหญ่

คำสำคัญ: ศึกษาวิเคราะห์, เมืองเถิน, สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ

ABSTRACT

The objectives of this article were 1) to study the history of Thoen in His Royal Highness Prince Damrong Rajanuphab's View 2) to analyze the history of Thoen in His Royal Highness Prince Damrong Rajanuphab's View. At present, the importance of the city of Thoen remains a controversy in history. The lack of local history has caused local development. The author is necessary. It is necessary to research historical documents and analyze them using philosophical methods. The research framework is 1) the age of the city of Thoen 2) the location of the city of Thoen. 3) The status of the city of Thoen.

The research found that Thoen is an important historical city. His Royal Highness Prince Damrong Rajanuphab has the view that Thoen is "Chiang Chuan", a major city in the best Ayutthaya period literature "Khleng Yuan Phai". For reason, 1) The Thoen is an old city built from prehistoric times 2) Thoen is a city of exchange between the great kingdoms. 3) Thoen is a large city.

Keyword: The Analytical Study, Thoen city, His Royal Highness Prince Damrong Rajanuphab.

บทนำ

ประวัติศาสตร์เมืองเกนยังคงเป็นเรื่องคลุมเครือในวงวิชาการ ทำให้มีข้อสงสัยว่าเมืองเกนมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือไม่ แม้ทัศนะของนักวิชาการกระแสหลักจะได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง แต่ข้อโต้แย้งของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ ทำให้นักวิชาการหลายคนสับสน เพราะโดยทั่วไปแล้วเมืองเกนถูกมองว่าเป็นเพียงเมืองเล็กเมืองผ่าน แต่สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพกลับทรงเห็นว่าเมืองเกนคือเชียงชื่น เมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ในลิลิตยวนพ่าย เพื่อยุติความคลุมเครือดังกล่าว ผู้เขียนจำเป็นต้องศึกษาเรื่องอายุของเมืองเกน เรื่องชัยภูมิของเมืองเกน เรื่องความสำคัญของเมืองเกน โดยศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองเกนในทัศนะของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเกนในทัศนะของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ
2. เพื่อวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองเกนในทัศนะของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ

ขอบเขตของการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้เขียนจึงกำหนดขอบเขตการศึกษาด้วยเอกสาร ได้แก่ พระราชพงศาวดาร ตำนาน เอกสารราชการ หนังสือ บทความของนักวิชาการทางศาสนาและทางประวัติศาสตร์ ที่มีขอบเขตด้านเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเมืองเกน

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเกนในทัศนะของกรมพระยาตำรงราชานุภาพและเพื่อวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองเกนในทัศนะของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพสรุปผลได้ ดังนี้

ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเกนในทัศนะของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ

“เกน” คือ นามเรียกอำเภอหนึ่งของจังหวัดลำปาง ที่ผ่านมามีคำว่า “เกน” ก็มีผู้รู้ได้นิยามความหมายอย่างไว้แตกต่างกันออกไป สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพทรงโต้แย้งว่าเกนเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ เมืองเกนน่าจะเป็นเมืองเชียงชื่นในลิลิตยวนพ่าย วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่งเมื่อ พ.ศ. 2034-2072 ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ผู้เขียนจำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเกนในทัศนะของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ เพื่อความเข้าใจกระจ่าง ดังนี้

1. อายุของเมืองเกน

สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพทรงเห็นว่าเมืองเกนเป็นเมืองเก่า หัวข้อแรกนี้ผู้เขียนจึงตั้งคำถามถึงอายุของเมืองเกน จากการศึกษาทางโบราณคดีพบว่า พื้นที่โดยรอบเมืองเกนเป็นชุมชนมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐาน คือ “มนุษย์เกาะคา” ชากฟอสซิลล์ส่วนกะโหลกมนุษย์โฮโมเอเรคตัส อายุ 500,000 ปี (ประพิศ พงศ์มาก, 2544: 41) เครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ยุคโลหะต้นแม่น้ำวัง อายุ 2,500-3,000 ปี ใกล้พระธาตุจอมปิง อ. เกาะคา (บัญชา พงษ์พานิช, 2563: 140-150) หลักฐานทางประวัติศาสตร์จำนวนมากระบุตรงกันว่า เมืองเกนมีสภาพเป็นบ้านเป็นเมืองร่วมยุคเดียวกับหริภุญชัยในพุทธศตวรรษที่ 17 ดังตำนานวัดเวียงระบู้ว่า พระนางจามเทวีมาปลูกไม้ขนุนไว้ที่เมืองเกน ตำนานพระธาตุลำปางหลวงระบุว่าพระเจ้าจันทเทวราชทรงนำทองที่เหลือจากการบูรณะองค์พระธาตุลำปางหลวงมาฝังไว้ที่ดอยพื้งในเมืองเกน

(บัญชา พงษ์พานิช, 2510: 23) แม้ในยุคต้นอาณาจักรล้านนาแห่งราชวงศ์มังราย พ.ศ. 1835 เมืองเถินถูกระบุว่าเป็นเมืองสำคัญทางใต้ (ทิว วิชัยชัทตะ และไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว (บรรณาธิการ) 2528: 3) นอกจากนี้ มังทรารบเชียงใหม่ วรรณกรรมสำคัญของล้านนา แต่งเมื่อ พ.ศ. 2111 (สิงหะ วรรณาสัย (ปวิวรรต), 2522: 2) ระบุข้อความว่า

...มังทรากลปลุกหื้อ กิณเถิน

เป็นพระญาเทียเดิน ด้านเฝ้า

หมี่ยีนสว่างสะเสน สักสิ่ง สักแล

บิตเปียงเรียบร้างเจ้า แม่ไ้ว้างหลัง

เมื่อการศึกษาจากเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชี้ว่า เมืองเถินเป็นเมืองโบราณที่มีเจ้าปกครอง ถูกสร้างมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่นนี้ คำถามต่อมา คือ เมืองเถินถูกสร้างขึ้นในชัฏภูมิอย่างไร เมืองเถินจึงดำรงความเป็นเมืองมาได้ช้านาน

2. ชัฏภูมิของเมืองเถิน

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเห็นว่าเมืองเถินเป็นชุมทางคมนาคม ผู้เขียนจึงตั้งคำถามถึงชัฏภูมิของเมืองเถิน การศึกษาทางโบราณคดี ทำให้พบเหตุผลที่ดึงดูดให้นุชัฏยุคดึกดำบรรพ์เลือกตั้งชุมชน ณ เมืองเถินนี้ เพราะพื้นที่ของเมืองเถินเป็นแอ่งที่ราบขนาดเล็กระหว่างภูเขามิแม่่น้ำวังหล่อเลี้ยง เรียกว่า“แอ่งเถิน-แม่พริก” คือ ที่ราบทิวเขาขุนตาลทางทิศตะวันตกกับทิวเขาขุนแม่มอกทางทิศตะวันออก ทำให้พื้นที่เมืองเถินอุดมด้วยแร่เหล็กและยังเป็นแหล่งขุดแก้วเมืองเถิน หรือแก้วโป่งข่าม วัตถุกายสิทธิ์ที่คนโบราณเชื่อว่าเป็นเครื่องรางของขลังอยู่ยงคงกระพัน นอกจากนี้พื้นที่เมืองเถินยังมีดอยปากกอกันแบ่งเขตเมืองเถินกับเมืองลี้ จ.ลำพูน มีดอยแม่มอกกั้นเมืองเถินกับเมืองลอง จ.แพร่ (สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), 2540: 32) เถินยังเป็นพื้นที่ปลายเทือกเขาสูงทางตอนใต้ของอาณาจักรล้านนา ซึ่งมาบรรจบกับที่ราบของอาณาจักรสุโขทัย โดยมีลำน้ำแม่มอก สาขาของแม่น้ำยมเป็นทางเชื่อมระหว่างเมืองเถินกับเมืองเซียง ศรีสัชนาลัย ไปจนถึงเมืองบางขลัง เมืองโบราณในยุคสุโขทัย (สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), 2540: 15, 25) กล่าวได้ว่า เมืองเถิน คือ ชุมทางระหว่างเมืองทั้งหลายและเป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทาง ระหว่างทางน้ำและทางบกมาตั้งแต่อดีต

เมื่อการศึกษาเอกสารหลักฐานในหัวข้อนี ทำให้ทราบข้อมูลว่า เมืองเถินมีชัฏภูมิเป็นชุมทางการเดินทางเพื่อการค้า การสงคราม การคมนาคมแลกเปลี่ยนเชื่อมต่อพรมแดนของอาณาจักรโบราณ เช่นนี้ คำถามต่อมา คือ เมืองเถินน่าจะมีความสำคัญอย่างไร

3. ความสำคัญของเมืองเถิน

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเห็นว่าเถินเป็นเมืองสำคัญขนาดใหญ่ หัวข้อนี้ผู้เขียนจึงตั้งคำถามถึงความสำคัญของเมืองเถิน จากการสำรวจของศรีศักดิ์ วัลลิโถมและคณะนักโบราณคดี พบว่าเมืองเถินเป็นเมืองเก่าสำคัญ เพราะมีกำแพงประตูหอสูง 3.50 เมตร หนา 1.50 เมตร พื้นที่โดยรอบมีกำแพงดินล้อมรอบ 2 ชั้น มีคูน้ำคันดิน 1 ชั้น (ศรีศักดิ์ วัลลิโถม, 2545: 156) ตำนานเมืองเถิน ฉบับวัดแม่วะหลวงระบุว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองเถินพร้อมด้วยชาวโยธยาเพื่อโปรดพญายักษ์ทั้ง 3 และบริวาร ครั้งนั้นทรงประทานพระเกศาธาตุไว้ ณ ม่อนว้วนอน ซึ่งในอดีตเมืองเถินเป็นที่ประทับของพระองค์กับพระมารดา เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพญาวัวอสุภราช พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์และทรงเรียกเมืองเถินนี้ว่า “อิงขัปปิตะรัฐฐา” (ภูเดช แสนมา, 2558: 273) นอกจากนี้เอกสารสมัยเจ้าหาญแต่ท้าวยังระบุว่า พระนามของเจ้าผู้ปกครองเมืองเถินที่มีฐานะเป็นพระญาติสนิทอีกด้วย แสดงว่าเมืองเถินเป็นเมืองที่มีเจ้าผู้ปกครองและมีอำนาจเรื่อยมา ตั้งแต่ยุคก่อนการรับพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นเหตุให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง

ตั้งตำนานวัดเวียงกล่าวถึงเจ้าดาวแก้วไขฟ้า พระญาเจ้าเมืองได้สร้างวัดเวียงขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1257 (วัดเวียง, [แผ่นเอกสาร]) สอดรับกับตำนานวัดดอยทอก ซึ่งระบุเหตุผลของการสร้างวัดเวียงว่า คณะสงฆ์จากอินเดีย ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาเพื่อประดิษฐานไว้ ณ ดอยทอก แต่เกิดเหตุอัศจรรย์ทำให้พระธาตุตกลงกลางเมือง พระนางจามเทวีผู้ปกครองลำพูนและพระญาเจ้าเมืองเถิน จึงได้ร่วมกันก่อพระบรมธาตุครอบไว้เป็นพระธาตุวัดเวียงและปลูกต้นขนุนไว้ซึ่งยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, [ออนไลน์]) จนมาในสมัยล้านนายุคราชวงศ์มังราย ตำนานวัดอุโมงค์ระบุว่า ในสมัยดังกล่าว พระยาพื้นเมืองถูกส่งมาเป็นเจ้าเมืองเถิน เมื่อ พ.ศ. 1992 ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้สักและนาข้าว กล่าวได้ว่าเมืองเถินเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่จะยกไปตั้งอยุธยา ล้านช้าง ล้านนาได้ และยังเป็นแหล่งไม้สักของราชสำนักสยามและเป็นแหล่งข้าวของราชสำนักเชียงใหม่ด้วย (สรสวดี อ่องสกุล, 2552: 261)

เมื่อศึกษาในหัวข้อนี้ ทำให้ทราบได้ว่าที่ผ่านมาเมืองเถินเป็นเมืองใหญ่สำคัญที่มีเจ้าผู้ปกครองสืบทอดต่อเนื่องมา แม้ประวัติศาสตร์เมืองเถินจะเป็นที่รับรู้ของนักวิชาการท้องถิ่น แต่นักวิชาการกระแสหลักกลับมองข้าม เพราะเห็นว่าเมืองเถินเป็นเพียงชุมชนขนาดเล็กเป็นเพียงเมืองผ่าน เพื่อความกระจ่าง ผู้เขียนจะนำข้อมูล เหตุผลและหลักฐานที่ได้ไปวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

วิเคราะห์เมืองเถินในทัศนะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

การศึกษาข้อโต้แย้งเมืองเถินในทัศนะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทำให้ทราบข้อมูลหลักฐานและเหตุผลมากเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์เชิงปรัชญา เพื่อร่วมเสนอความเห็น ดังนี้

1. วิเคราะห์อายุของเมืองเถิน

การศึกษาทำให้ทราบข้อมูลและเหตุผลสนับสนุนทัศนะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่าเมืองเถินนี้เป็นเมืองเก่า ขณะที่นักวิชาการกระแสหลักเสนอด้วยหลักฐานคือตำนานเมืองเถินฉบับวัดแม่ะหลวง ถูกแต่งขึ้น เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 20 โดยระบุว่า เถินมาจากคำว่า “สังขเต็น” แปลว่า สงฆ์เตือน เพราะเมืองเถินไม่มีเจ้าเมือง มีเพียงพระสงฆ์เป็นผู้ปกครอง แต่เพ็ญสุภา สุขคตะ นักโบราณคดีโต้แย้งว่า เถินมาจากคำว่า “สังขเต็น” ไม่ใช่ “สังฆเต็น” สังขเต็น แปลว่า เมืองซึ่งถูกสร้างเป็นรูปหอยสังข์ตามคตินิยมสมัยทวารวดี เช่นเดียวกับหริภุญไชย หมายความว่าเมืองเถินมีอายุเก่าแก่ ถูกสร้างมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 (มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, [ออนไลน์])

ผู้เขียนเห็นว่า ข้อโต้แย้งนี้อาจพิสูจน์ได้ด้วยภาพถ่ายดาวเทียมโดย Google Earth ซึ่งพบว่าผังของเมืองเถินเป็นรูปหอยสังข์ เช่นเดียวกับผังเมืองหริภุญไชย นอกจากนี้ หลักฐานทางโบราณคดี เช่น มังธรรบเชียงใหม่ยังระบุข้อความแสดงถึงความสำคัญของเมืองเถินไว้ (สิงหะ วรรณาสัย (ปวิวรรต), 2522: 2) ดังนี้

...เมืองเถินมีที่หัน	คูหา
จักบวชตนภาวนา	ลอบลิ
ดงรุ่มรุกขา	ชลเชียว งามเฮย
คิดถึเถิงพระพริ	เล่าข้าเซาะกระเนิง
ง่อมจันแคนค้ายเฝ้า	เมืองเถิน
สุดคึดที่ทางเมิน	รอน้อง
เจ็บใจพี่เดียวเดิน	จมจวาม ครานี้
เต็มร่ำไรพุ่มพอง	หมี่ได้ไคมา

ตักกิลลสังปฏ์ได้ ดลเดิน
จักขียนต์หงส์เหิน เตี้ยวตัน
เมื่อเอาแม่มาเถิน เรียงร่วม รสเอย...

ข้อความข้างต้นสอดคล้องกับตำนานทั้งหลายทำให้เชื่อได้ว่า เมืองเถินคือชุมชนมนุษย์ที่มีพัฒนาการสืบทอดมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนมาเป็นเมืองที่มีเจ้าปกครองมาตั้งแต่ยุคทวารวดี ยุคล้านนา ยุคพม่าและมาจนถึงยุครวมกับสยามประเทศ

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ความเข้าใจว่าเถินเป็นเพียงชุมชนขนาดเล็กไม่จัดเป็นเมืองเก่าคงเป็นความเข้าใจผิด แต่เถินเป็นเมืองโบราณที่มีเจ้าผู้ปกครองมาช้านานตั้งแต่ก่อนยุคทวารวดี

2. วิเคราะห์ชัยภูมิของเมืองเถิน

การศึกษาทำให้ทราบข้อมูลและเหตุผลสนับสนุนทัศนะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่าเมืองเถิน คือ เมืองเชียงขึ้น เพราะชัยภูมิของเมืองถูกสร้างขึ้นในรอยต่อระหว่างอาณาจักร คู่กับเมืองเซียงหรือศรีสขานาลัยที่มีมาช้านานก่อนสมัยสุโขทัย ในขณะที่นักวิชาการกระแสหลักปฏิเสธ เพราะเห็นว่าเชียงขึ้นคือเมืองลงตามเหตุผลของพระยาสุรบดีรินทร์ (พร) ว่าเมืองลงมีแนวคูและเชิงเทิน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2556: 302) ข้อเสนอ สุนิจิตต์ วงษ์เทศ ไม่เห็นด้วยเพราะการลงพื้นที่ของคณะสำรวจเมืองลงไม่พบหลักฐานที่จะสนับสนุนได้ว่าเมืองลงคือเมืองเชียงขึ้น (สุนิจิตต์ วงษ์เทศ, เซียง เชียงขึ้น และหมิ่นดั่งฯ, 2511: 17-27)

ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อพิจารณาด้านพระพุทธรูปปฏิมากร วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำนานกล่าวถึงเส้นทางเสด็จของพระนางจามเทวี โดยระบุว่า พระนางจามเทวีเสด็จไปมาจากละโว้เพื่อประดิษฐานพระสิขิปฏิมากร ณ เขลางค์นครว่า พระนางเสด็จมาทางแม่น้ำยมขึ้น ณ ท่าเมืองเซียงแล้วเสด็จต่อทางสถลมารค คือ เดินทางบกต่อไปจนถึงเขลางค์นคร (เพ็ญสุภา สุขคตะ, [ออนไลน์]) ถ้าเป็นเช่นนั้นย่อมหมายความว่าเส้นทางผ่านไประหว่างภาคเหนือและภาคกลางในอดีตนั้นใช้ลำน้ำยมแล้วเดินทางต่อทางบก และเป็นที่น่าสนใจว่ารอยต่อระหว่างเมืองเถินกับเมืองเซียง ศรีสขานาลัยนั้นจะพบซากประตูกำแพงโบราณและถนนขนาดใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่บ้านหอรบ ต.เวียงมอก อ.เถิน และเมื่อพิจารณาด้านวัดอุ้มลองได้ระบุว่า เจ้าหาญแต่ท้องพระราชโอรสของเจ้าหมิ่นดั่งนครเจ้าเมืองเชียงขึ้น ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าแสนเมืองมา พระองค์ได้ส่งเจ้าผืนเมืองพระญาติสนิทมาครองเมืองเถิน เมื่อ พ.ศ. 1992 เจ้าหมิ่นดั่งนคร คือ วีรบุรุษล้านนา ตามประวัติกล่าวว่าเป็นพราน ต่อมาได้รับสถาปนาให้เป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองเชียงขึ้น เมืองรอยต่อระหว่างอาณาจักรล้านนากับอยุธยาและเมื่อพิจารณาคำว่า “เติน” ในภาษาล้านนา แปลว่า พื้นที่รอยต่อเพื่อเดินทางไปสู่เมืองอื่นและเป็นที่น่าสังเกตว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เสด็จมาประทับที่เมืองเถินถึง 2 ครั้ง ก่อนเสด็จต่อไปยังเมืองเขลางค์นคร ครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2314 ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2517

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ชัยภูมิของเมืองเถิน คือ แดนต่อแดนเป็นพื้นที่รอยต่อเชื่อมโยงระหว่างสองอาณาจักรใหญ่ แต่กระนั้นข้อเสนอเรื่องความสำคัญของเมืองเถินยังเป็นข้อโต้แย้งในวงวิชาการซึ่งผู้เขียนจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ในประเด็นนี้

3. วิเคราะห์ความสำคัญของเมืองเถิน

การศึกษาทำให้ทราบข้อมูลและเหตุผลสนับสนุนทัศนะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่าเมืองเถินน่าจะเป็นเมืองเชียงขึ้น ด้วยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเสนอว่าเมืองเถินเป็นเมืองใหญ่แต่นักวิชาการหลายคนไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเมืองเถินเป็นเพียงหัวเมืองประเทศราชขึ้นกับเจ้าหลวงเมืองลำปาง ดังเมื่อพระยาภาววิไลได้นำรายชื่อเจ้าเมืองเถินขึ้นถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

เพื่อทรงรับรองฐานะของเมืองเถิน ความว่า “...พระเพนเจ้าคัมมาเลงหันท้าวชมพู่ อันเปนมหาดเล็กบ่าเรินตน เปนที่ไว้เนื้อเชื่อใจอัน 1 ก็เปนเชื้อชาติชาวเถิน พระเพนเจ้ากราบทูลว่า ท้าวชมพู่ขึ้นเปนพระญาเถินว่า ฉะนั้น พระมหากษัตริย์เจ้าก็ประทานขุบเลี้ยงตั้งท้าวชมพู่สมควรเปนพระญาจันทบุรี พระญาเถิน...” (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2538: 127)

เมื่อพิจารณาข้อความข้างต้นเป็นที่น่าสังเกตว่า รายชื่อเจ้าเมืองข้างต้น “พระยา” ต่างจากเจ้าหัวเมืองประเทศราชทั่วไปหมายความว่า กษัตริย์สยามทรงมีพระราชประสงค์ให้เถินเป็นหัวเมืองของสยามประเทศ มิใช่หัวเมืองประเทศราชล้านนา ดังจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามความว่า “...เมืองปวงขึ้นกับเมืองเถินอยู่ตอนเมืองเถิน เจ้าเมืองชื่อพระยาเถินบุรี ขึ้นกรมมทไทย...” (กรมศิลปากร, 2506: 204) นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐาน คือ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า “...ให้เจ้าเมือง พระเมืองราชา พระเมืองแก้ว ราชบุตร พระเมืองไชย บุตรหลานช่วยกันตัดสินตามประเพณีบ้านเมืองให้เป็นยุติธรรม...” (หจข.ร.4 จ.ส.1126 ร่างสารตราถึงพระราชวิสา เลขที่ 21)

ข้อความข้างต้นหมายความว่า เมืองเถินเป็นเมืองอิสระมีเจ้าเมืองปกครอง เจ้าเมืองมีอำนาจปกครองสิทธิขาดตามจารีตประเพณีของตนไม่ได้เป็นเพียงหัวเมืองของประเทศราชอย่างนักวิชาการหลายคนได้แย้งว่า ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อพม่าได้ยกทัพมาล้อมเชียงใหม่ สมเด็จพระเจ้าบรมมหาสุรสีหนาทเป็นแม่ทัพสยามมาปราบพม่านั้น พระองค์ทรงเลือกเมืองเถินเป็นที่จะประทับเพื่อทรงบัญชาการรบถึงสองครั้ง คือ เมื่อ พ.ศ. 2340 และ พ.ศ. 2345

ด้วยข้อมูลและเหตุผลดังอภิปรายมา กล่าวได้ว่าเมืองเถินใช่เป็นเพียงเมืองเล็กเมืองผ่านแท้จริงแล้วเถินเป็นเมืองสำคัญ เพราะเถินเป็นเมืองเก่า เถินเป็นเมืองขนาดใหญ่ เถินตั้งอยู่ระหว่างอาณาจักรโบราณ สมเด็จพระเจ้าบรมมหาสุรสีหนาททรงเสนอว่า เมืองเถินน่าจะเป็นเมืองเชียงขึ้นอันเป็นสถานที่กระทำการระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราช เมืองเถินเคยเป็นจังหวัดเถินบุรี แต่เพราะความไม่ชัดเจนของประวัติศาสตร์ ทำให้เมืองเถินมีจำนวนประชากรน้อยถอยลง การจัดเก็บรายได้ลดน้อยถอยลง เมืองเถินจึงถูกลดฐานะลงให้เป็นเพียงแขวงขึ้นกับนครลำปาง เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2448 (หจข.ร.5 ม.58/23 ยกเลิกบริเวณแลแขวง และราชกิจจานุเบกษา เล่ม 22: 429)

สรุป

การศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองเถินในทัศนะของสมเด็จพระเจ้าบรมมหาสุรสีหนาทครั้งนี้ ทำให้ความเข้าใจกระจ่างว่า เมืองเถินเป็นเมืองโบราณ ชัยภูมิของเมืองเถินคือชุมทางแดนต่อแดนระหว่างอาณาจักรใหญ่ เมืองเถินเป็นเมืองสำคัญขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์เมืองเถินยังมีพื้นที่ที่มากเพียงพอที่จะศึกษากระบวนการพัฒนาท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การท่องเที่ยววิถีท้องถิ่น เพื่อช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนและเพิ่มรายได้ของท้องถิ่น เป็นต้น

บรรณานุกรม

- ประพิศ พงศ์มาก. (2544). “มนุษย์เริ่มแรกในเอเชียและในประเทศไทย”. *วารสารศิลปวัฒนธรรม*. ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 ธันวาคม. กรุงเทพฯ: พิมพ์ศรีธรรมดาราชนานาชาติ.
- บัญชา พงษ์พานิช. (2563). “ไขความกระจ่างลูกปัดในพื้นที่ภาคเหนือ”. *เมืองโบราณ*. ปีที่ 46 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม.
- _____. (2510). *ตำนานพระบรมธาตุลำปางหลวง*. ลำปาง: อนุรักษ์การพิมพ์.

ทิว วิชัยชัชกะ และไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว (บรรณาธิการ). (2528). *ตำนานมั่งราย เชียงใหม่ เชียงตุง เชียงใหม่: มิ่งเมือง*.

สิงขะ วรรณาสัย (ปริวรรต). (2522). *โครงเรื่องมั่งรารบเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2545). *ล้านนาประเทศ*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.

ภูเดช แสนมา. (2558). *ประวัติศาสตร์เมืองเก็น*. เชียงใหม่: แม็กพรีนติ้ง.

วัดเวียง. *ประวัติวัดเวียง อ.เก็น จ.ลำปาง*. [แผ่นเอกสาร].

สร้อยดี อ่องสกุล. (2552). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2556). *พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดถเลขา*.
นนทบุรี: ศรีปัญญา.

สุจิตต์ วงษ์เทศ, เชลียง เชียงขึ้น และหมื่นดงฯ. (2511). *นิตยสารช่อฟ้า*. ปีที่ 3 ฉบับที่ 7 เดือนเมษายน.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. (2538). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี*. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.

กรมศิลปากร. (2506). *ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน*. พระนคร: เจริญธรรม.

หจข.ร.4 จ.ส.1126 ร่างสารตราถึงพระราชวิสา เลขที่ 21.

หจข.ร.5 ม.58/23 ยกเลิกบริเวณแลแขวง (18 มิ.ย. ร.ศ. 122-24 พ.ย. 124) และราชกิจจานุเบกษา เล่ม 22
ลงวันที่ 3 สิงหาคม 124, หน้า 429.

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. “ระบบฐานข้อมูลขอดี นครลำปาง”. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: http://www.culture.lpru.ac.th/Local_lampang/index.php?modules=lampang&file=goods_detail&gid=0. [10 มีนาคม 2565]

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/textbookproject.org/>. [10 มีนาคม 2565]

เพ็ญสุภา สุขคตะ. *ตำนานมูขปาฐะลำปาง พระสืบทับพระคิลาต่าเป็นคนละองค์กัน*. [ออนไลน์]. https://www.matichonweekly.com/column/article_174499. [20 มีนาคม 2565]

เสน่ห์สำนวนภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย

The Charm of Thai Idioms is Unique to the Thai Nation

ธัญญารัตน์ ชื่นแสงจันทร์

Thanyarat Chuensangjan

โรงเรียนสหศึกษาบางบัวทอง นนทบุรี

Sahasuksabangbuathong School, Nonthaburi

E-mail: chuensangjanthanyarat@gmail.com

บทคัดย่อ

ภาษาไทย เป็นภาษาที่มีความงามและมีความไพเราะ เพราะภาษาไทยเป็นภาษาที่มีเสียงสระ และเสียงพยัญชนะ ที่มีการผสมผสานกันอย่างลงตัว น่าฟังแล้วยังมีเสียงวรรณยุกต์ที่มีเสียงสูงเสียงต่ำแห่งดนตรี อีกทั้งเรื่องความงดงามของภาษาที่มีการสรรคำมาใช้ในลักษณะต่างๆ ทั้งการเล่นคำ การหลกคำ การใช้สำนวนไทย สำนวนไทยที่มีมูลเหตุหรือที่มาจากแหล่งต่างๆ กัน เช่น เกิดจากธรรมชาติ อาชีพหรือสิ่งแวดล้อมในชีวิต การกระทำของมนุษย์ การละเล่น และการพนัน เป็นต้น สำนวนไทยจึงมีความสำคัญ ในการบันทึกสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละสังคมไว้เป็นหลักฐาน และถ่ายทอดวัฒนธรรม สภาพชีวิตตามยุคสมัยในแง่มุมต่างๆ โดยให้ได้รับความหมายของสำนวน ลักษณะของสำนวน มูลเหตุการณเกิดของสำนวน เนื้อหาของสำนวน โครงสร้างของสำนวน และประเภทของสำนวน หรือการใช้โวหารต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแสดงถึงความมีเสน่ห์แห่งภาษาอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง ภาษาไทยถือว่าเป็นวัฒนธรรมประจำชาติแขนงหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งและเป็นเครื่องมือสำคัญของการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ผู้ที่สามารถใช้ภาษาได้ดี จึงสามารถประสบความสำเร็จในการสื่อสารในระดับต่างๆ ได้เป็นอย่างดี และในทางกลับกัน หากมีการนำภาษาไปใช้ไม่เหมาะสม ความผิดเพี้ยนแห่งภาษาย่อมจะส่งผลให้เกิดความเสียหายหลายประการอย่างแน่นอน ทั้งความเสียหายโดยตรงคือการใช้สื่อสารอาจไม่ประสบความสำเร็จแล้ว ยังมีความเสียหายของภาษาอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่เราต่างภาคภูมิใจกันมาช้านาน

คำสำคัญ: เสน่ห์, สำนวนไทย, ชาติไทย

Abstract

Thai is a beautiful language. And sweet Because Thai is a language with a vowel. And consonant there is also a ton of high-pitched tones of music. In addition, the beauty of the language has been used in various ways, such as playing the word diversity, Thai use. It is not the same as the other. Career or environment in life Human actions, games and gambling, etc. Thai idioms are important in recording the living conditions of each society as evidence. And culture Life in the modern era in various angles. Let's know the meaning of the calculation. Characteristics of calculations. The event of the calculation. Content of calculations Structure of calculations and types of calculations. Or the use of various styles. These are all very fascinating languages. Thai is a national culture that is very important and an important tool for communication. Those who can speak good

languages can succeed in communicating at various levels. It very good and vice versa If the language is not used. The distortion of the language will surely cause many damage. Both direct damage is the use of communication may not succeed. There is also a corruption of the national language that we have been proud of for a long time.

Keywords: Charms, Idioms, Thai Nation.

บทนำ

ภาษาไทยเป็นทั้งวัฒนธรรม เอกลักษณ์ และความภูมิใจของคนไทย แต่ปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยได้ไม่ดีพอ ไม่รู้ว่ามีสระและวรรณยุกต์ของภาษาไทยกี่รูป ก็เสียง คนไทยจำนวนมากยังเขียนภาษาไทยผิด พดผิด จับใจความผิด ฟังผิด อ่านผิด และที่สำคัญคือ กลุ่มคนที่เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาในการใช้ภาษาไทย คือ กลุ่มวัยรุ่น ดารา นักแสดง นักร้อง นักการเมือง และสื่อมวลชน ที่ทำให้ภาษาไทยอยู่ในขั้นวิกฤติมีการใช้ภาษาอย่างไม่เหมาะสมมีการใช้คำแสลงจนภาษาไทยเข้าขั้นวิกฤติ เพราะอาจได้ยินได้ฟังจากสื่อที่ถ่ายทอดมาจากดารา นักแสดง หรือบุคคลสาธารณะ และยังร้ายไปกว่านั้น พบว่ามีการพูดภาษาไทยคำภาษาอังกฤษคำ จนเกิดปัญหาการสื่อสารและเข้าใจความหมายของภาษาในทางที่ผิดเนื่องจากภาษาสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามยุคตามสมัย จะเห็นว่าคนรุ่นใหม่ใช้ภาษาอย่างไม่ระมัดระวังเพราะปัจจุบันสังคมอาจให้ความสำคัญกับภาษาน้อยไป เห็นภาษาต่างประเทศสำคัญมากขึ้น ซึ่งก็ไม่ใช่ใครก็ได้ ถึงแม้ว่าพ่อแม่อยากจะให้ลูกเก่งภาษาต่างประเทศแต่ภาษาไทยก็ไม่ควรละทิ้ง หรือไม่สนใจการใช้ที่ถูกต้อง เพราะภาษาทุกภาษาย่อมมีหลักการใช้ที่เหมือนกันคือ ต้องใช้ให้ถูกกาลเทศะ สถานที่ ถูกบุคคล ต้องชัดเจนทั้งการออกเสียงและใช้ประโยค ถูกต้องตามความหมาย และบริบทของภาษา นอกจากการเรียนรู้ภาษาไทยกลางและภาษาต่างประเทศแล้วภาษาถิ่นของไทยก็มีความสำคัญมากเช่นกัน

ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีเสน่ห์มีความเป็นเอกลักษณ์ของไทย เป็นภาษาของชาติ เป็นภาษาที่ใช้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นเรื่องที่คนในชาติของเราต้องเรียนรู้ศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด วิเคราะห์วิจารณ์ และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะเป็นภาษาหลักที่เราต้องใช้ดำเนินชีวิตประจำวันมากที่สุด

การใช้โวหาร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2545 (2546: 776) ได้ให้ความหมายของโวหารว่า “โวหาร” ได้แก่ การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิง การใช้ถ้อยคำดังกล่าวนี้ รวมรวมถึงการแต่งหนังสือและการพูดด้วยข้อความต่างๆ ที่เขียนหรือพูด ต้องได้เนื้อหาสาระดี มีความหมาย แจ่มแจ้ง ในการเขียนหรือพูดเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เราอาจใช้โวหาร ต่างๆ กัน แล้วแต่ข้อความและเนื้อหาสาระ โวหารในกระบวนการเขียนหนังสือของไทย แบ่งเป็น 5 ชนิด คือ

1. บรรยายโวหาร คือ โวหารที่ใช้เล่าเรื่อง หรืออธิบายเรื่องราวต่างๆ ตามลำดับเหตุการณ์ การเขียนบรรยายโวหาร จะมุ่งความชัดเจน เขียน ตรงไปตรงมา รวบรัด กล่าวถึงแต่สาระสำคัญไม่จำเป็นต้องมีผลความ หรือความปลุกยอเสริม ในการเขียนทั่วๆ ไปมักใช้บรรยายโวหาร เพราะเหมาะในการติดต่อสื่อสารเนื่องจากสำนวนประเภtnี้มุ่งสาระเขียนอย่างสั้นๆ ได้ความชัดเจนงานเขียนที่ควรใช้บรรยายโวหาร ได้แก่ การเขียนอธิบายประเภทต่างๆ เช่น เขียนรายงานวิทยานิพนธ์ ตำรา บทความ การเขียนเพื่อเล่าเรื่อง เช่น บันทึก จดหมายเหตุ การเขียน เพื่อแสดงความคิดเห็นประเภทบทความเชิงวิจารณ์ข่าว เป็นต้น

หลักการเขียนบรรยายโวหาร มีดังนี้

- เรื่องที่เขียนต้องเป็นเรื่องจริง ผู้เขียนควรมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียนเป็นอย่างดี โดยอาจรู้มาจากการประสบการณ์ หรือการค้นคว้าก็ได้
- เลือกเขียนเฉพาะสาระสำคัญ ไม่เน้นรายละเอียด แต่เขียนตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม
- ใช้ภาษาให้เข้าใจง่าย หากต้องการจะกล่าวให้ชัดเจนอาจใช้อุปมาโวหารและสาธกโวหารเข้าช่วยได้บ้าง แต่ต้องไม่มากเกินไป ที่เป็นสาระสำคัญกลายเป็นส่วนน้อยไป
- เรียบเรียงความคิดให้ต่อเนื่อง และสัมพันธ์กัน

2. พรรณนาโวหาร มีจุดมุ่งหมายในการเขียนต่างจากบรรยายโวหาร คือมุ่งให้ความแจ่มแจ้งละเอียดลออ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ซาบซึ้งเพลิดเพลินไปกับข้อความนั้น การเขียนจึงยาวกว่าบรรยายโวหารมาก แต่มีใช้การเขียนอย่างเย็นเยือก เพราะพรรณนาโวหารต้องมุ่งให้ภาพและอารมณ์ ดังนั้น จึงมักใช้การเล่นคำ เล่นเสียง ใช้ภาพพจน์ แม้เนื้อความที่เขียนจะน้อยแต่เต็มด้วยสำนวนโวหารที่ไพเราะอ่านได้รสชาติ

หลักการเขียนพรรณนาโวหาร มีดังนี้

- ต้องใช้คำดี หมายถึง การเลือกสรรถ้อยคำ เพื่อให้สื่อความหมาย สื่อภาพ สื่ออารมณ์เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่ต้องการบรรยาย ควรเลือกคำ ที่ให้ความหมายชัดเจน ทั้งอาจต้องเลือกให้เสียงคำสัมผัสกันเพื่อเกิดเสียงเสนาะอย่างสัมผัสสระ สัมผัสอักษร ในงานร้อยกรอง
- ต้องมีใจความดี แม้จะพรรณนายืดยาว แต่ใจความต้องมุ่งให้เกิดภาพ และอารมณ์ความรู้สึกสอดคล้องกับเนื้อหาที่กำลังพรรณนา
- อาจต้องใช้อุปมาโวหาร คือ การเปรียบเทียบเพื่อให้ได้ภาพชัดเจน และมักใช้ศิลปะการใช้คำที่เรียกว่า ภาพพจน์ประเภทต่างๆ ทั้งนี้เป็นวิธีการที่จะทำให้พรรณนาโวหารเด่น ทั้งการใช้คำ และการใช้ภาพที่แจ่มแจ้ง อ่านแล้วเกิดจินตนาการและความรู้สึกคล้อยตาม
- ในบางกรณีอาจต้องใช้สาธกโวหารประกอบด้วย คือ การยกตัวอย่างเพื่อให้เกิดความแจ่มแจ้งโดยยกตัวอย่างสิ่งที่คล้ายคลึงกัน เพื่อให้เกิดภาพและอารมณ์เด่นชัดพรรณนาโวหารมักใช้กับการชมความงามอื่นๆ เช่น ชมสถานที่ สรรเสริญบุคคล หรือใช้พรรณนาอารมณ์ ความรู้สึก เช่น รัก เกลียด โกรธ แค้น เศร้าสลด เป็นต้น

3. เทศนาโวหาร หมายถึง โวหารที่มีจุดมุ่งหมายแสดงความแจ่มแจ้งเพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามหรืออาจกล่าวได้ว่ามุ่งชักจูงให้ผู้อ่าน คิดเห็นหรือคล้อยตามความคิดเห็นของผู้เขียนเทศนาโวหาร จึงยากกว่าโวหารที่กล่าวมาแล้วทั้ง 2 โวหาร เพราะต้องใช้กลวิธีในการชักจูงใจ หลักการเขียนเทศนาโวหาร การเขียนเทศนาโวหารต้องใช้โวหารประเภทต่างๆ มาประกอบ กล่าวคือทั้งใช้บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร รวมทั้งอุปมาโวหาร และสาธกโวหารด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ใจความชัดเจนแจ่มแจ้งมีทั้งความหลักและความรองเป็นที่เข้าใจจนเกิดความรู้สึกนึกคิดคล้อยตามผู้เขียนไปได้หากเป็นการแสดงความคิดเห็นควรอธิบายทั้งด้านที่เป็นประโยชน์และโทษ หรือแสดงเหตุและผลการเขียนเทศนาโวหาร ผู้เขียนต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียนเป็นอย่างดี สามารถอธิบายอย่างชัดเจน ทั้งควรพรรณนาให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ต้องรู้จักใช้เหตุผล และหลักฐานสนับสนุนความคิดเห็นที่ตนเสนอด้วย การลำดับความให้สัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผลจึงเป็นอีกสำคัญประการหนึ่ง ในการเขียนเทศนาโวหารโดยทั่วไปมักเข้าใจกันว่า เทศนาโวหารแปลว่า โวหารที่มุ่งสั่งสอน โดยตีความคำว่าเทศนา ว่าสั่งสอน ความจริงเทศนาในที่นี้ หมายถึง แสดงกล่าวคือแสดงอย่างแจ่มแจ้งเพื่อให้เห็นคล้อยตามรูปแบบงานเขียนที่ควรใช้เทศนาโวหาร คือ งานเขียนประเภทบทความชักจูงใจ หรือบทความแสดงความคิดเห็น ความเรียง เป็นต้น

4. สาธกโวหาร คือ โวหารที่มุ่งให้ความชัดเจน โดยการยกตัวอย่างเพื่ออธิบายให้แจ่มแจ้งหรือสนับสนุนความคิดเห็นที่เสนอให้หนักแน่น น่าเชื่อถือ สาธกโวหารเป็นโวหารเสริม บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร เช่น การเลือกยกตัวอย่างมีหลักที่ควรเลือกให้เข้ากับเนื้อความ อาจยกตัวอย่างสั้นๆ ในบรรยายโวหารหรืออาจยกตัวอย่างที่มีรายละเอียดประกอบในพรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร เป็นต้น ในการเขียนข้อเขียนต่างๆ นิสิตควรรู้จักเลือกใช้โวหารให้เหมาะกับจุดมุ่งหมาย ในการเขียนและเนื้อหาในบางโอกาส อาจต้องใช้โวหารหลายชนิดในงานเขียนชิ้นหนึ่งก็ได้ หลักสำคัญอยู่ที่ว่าต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับโอกาส จุดมุ่งหมายและเขียนได้อย่างถูกต้องตามลักษณะโวหารนั้นๆ

5. อุปมาโวหาร หมายถึง โวหารเปรียบเทียบ โดยตัวอย่าง สิ่งที่คล้ายคลึงกันมาเปรียบเพื่อให้เกิดความชัดเจนด้านความหมาย ด้านภาพ และเกิดอารมณ์ ความรู้สึกมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่าอุปมาโวหาร คือ ภาพพจน์ประเภทอุปมานั้นเอง อุปมาโวหารใช้เป็นโวหารเสริม บรรยายโวหาร พรรณนาโวหารและเทศนาโวหารเพื่อให้ชัดเจนน่าอ่าน โดยอาจเปรียบเทียบอย่างสั้นๆ หรือเปรียบเทียบอย่างละเอียดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปมา โวหารนั้นจะนำไปเสริมโวหารประเภทใด

สรุปได้ว่า การใช้โวหาร คือ การใช้ถ้อยคำในการสื่อสารที่เรียบเรียงเป็นอย่างดี มีชั้นเชิง มีศิลปะ เพื่อสื่อให้ผู้รับสารรับสารได้อย่างแจ่มแจ้ง ลึกซึ้งและชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

ความหมายของสำนวน

ในภาษาไทยสำนวนและคำพังเพยมักจะใช้ในความหมายใกล้เคียงกันและมักจะใช้ควบคู่กันว่า สำนวนคำพังเพย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้คล้ายคลึงกัน ดังตัวอย่างดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1187) ได้อธิบายไว้ว่า สำนวน ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่าสำนวนโวหาร เช่น สารคดีเรื่องนี้สำนวนโวหารดี ความเรียงเรื่องนี้ สำนวนโวหารลุ่มๆ ดอนๆ ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ ร้าไม่ดีโทษปู่โทษกลอง

สง่า กาญจนาคพันธุ์ กล่าวว่า สำนวน หมายถึง คำที่พูดอย่างหนึ่งแต่หมายถึงอีกอย่างหนึ่งในหนังสือปทานุกรมของกรมตำรา กระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2470 มีคำแปลไว้ดีว่า ถ้อยคำที่พัวพันความเป็นคำสั้นและตรงดี คือ ถ้าไม่พัวพันความก็ไม่ใช่อุปมา

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ (2517: 1) สำนวน หมายถึง โวหารทำนองพูด ถ้อยคำที่เรียบเรียงถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้องเป็นการแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่งๆ สำนวนไทย มักจะมีความหมายโดยนัยหรือเชิงอุปมาเปรียบเทียบหมายรวมไปถึงคำคม คำพังเพย คำกล่าว และโวหารต่างๆ ด้วย

สรุปได้ว่า ถ้อยคำที่ใช้โวหารสำนวนหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านาน มักจะมีความหมายโดยนัยหรือเชิงอุปมาเปรียบเทียบ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ ร้าไม่ดีโทษปู่โทษกลอง

ลักษณะของสำนวน

สำนวนเป็นคำกล่าวสั้นๆ มีทั้งที่เป็นร้อยแก้ว และร้อยกรอง มีลักษณะโดยรวมดังนี้

1. เป็นประโยคหรือวลี ที่มีถ้อยคำไพเราะ มีสัมผัสคล้องจอง มีการเล่นสัมผัสสระ หรือสัมผัสอักษร เช่น ชิงก๊าร่าชาก็แรงก็แรงก่อกรรมทำเข็ญ เป็นต้น
2. ใช้ถ้อยคำสั้น กระชับรัด โดยมีความหมายที่ลึกซึ้ง กินความมาก เช่น กิ้งก่าได้ทองหัวล้าน ได้หัว เป็นต้น

3. ใช้ถ้อยคำในเชิงเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย หรือบุคลาธิษฐาน เช่น ลิงได้แก้วคางคกขึ้นวอ ชักแม่น้ำทั้งห้า เป็นต้น

4. ส่วนมากจะเป็นคำไทยแท้พยางค์เดียว เรียงกันอยู่เป็นกลุ่มคำ วลี หรือประโยค

สรุปได้ว่า สำนวนเป็นคำกล่าวสั้นๆ มีทั้งร้อยและร้อยกลอง มีลักษณะเป็นวลีหรือประโยคใช้ ถ้อยคำสั้น กะทัดรัด ใช้ถ้อยคำในเชิงเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย และส่วนมากจะเป็นคำไทยแท้พยางค์เดียว

มูลเหตุการเกิดของสำนวน

บุปผา บุญทิพย์ (2531: 95) ได้กล่าวว่า มูลเหตุที่ทำให้เกิดหรือที่มาของสำนวนมีมูลเหตุต่างๆ กัน ได้แก่

1. เกิดจากธรรมชาติ เช่น สำนวนว่า เต่าใหญ่ ไช้กลบ มีความหมายว่า ทำอะไรที่เป็นพิรุณแล้ว พยายามกลบเกลื่อนไม่ให้คนอื่นรู้ เป็นสำนวนที่มีที่มาจากธรรมชาติของเต่าใหญ่ เช่น เต่าตนุที่อยู่ในทะเล เวลาไข่จะคานเข้ามาบนหาดทราย ทำเลที่จะวางไข่ได้แล้วจะคุ้ยทรายเป็นหลุมแล้วไข่ ไช้สุดแล้วจะเขี่ย ทรายกลบไว้แล้วเอาอกไถทรายให้เรียบเหมือนเดิมเป็นการป้องกันอันตรายให้ไข่ หรือสำนวน น้ำนิ่งไหลลึก หมายความว่าคนที่หึงๆ ไม่ค่อยพูดจามักจะมีความคิดลึกซึ้ง เปรียบได้กับน้ำที่ดูผิวข้างบนนิ่ง แต่ลึกลงไป ข้างใต้ น้ำไหลไม่นิ่งเหมือนผิวข้างบน สำนวนที่เกิดจากธรรมชาติมีมาก เช่น แมลงเม่าบินเข้ากองไฟ ตื่นก่อนใจ ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น ไก่แก่แม่ปลาช่อน เป็นต้น

2. เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น จุดได้ตำตอ หมายความว่า พูดหรือทำสิ่งใดมาโดนกับ ผู้ที่เขาเป็นเจ้าของเรื่องนั้นเองหรือตัวเขาเอง โดยที่คนพูดหรือคนทำนั้นไม่รู้ตัว สำนวนนี้เข้าใจมาจาก จุดได้ไฟให้สว่างควรจะเห็นหนทางแล้วยังไปปะทะกับต่อเข้าอีก นอกจากนี้แกว่งเท้าหาเสี้ยน ปากว่ามือถึง ปลุกเร้าคนพร้อมตอ ปิดทองหลังพระ กินข้าวต้มกระโจนกลาง พลิ้วปากเสียสิน พลิ้วตีนตกต้นไม้ เป็นต้น

3. เกิดจากอาชีพและสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน เช่น ดำนํ้าพริกละลายแม่น้ำ หมายถึงทำอะไรต้องเสียทรัพย์แล้วไม่ได้ประโยชน์คุ้มกับที่ต้องเสียไป เช่น ทำงานมกคล้อย่างใดอย่างหนึ่งจัดงาน หลายวันต้องหมดเปลืองมากมายหรือหมายถึงใช้จ่ายทรัพย์ในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ก็ได้ ตามคำในสำนวน ก็คือการดำนํ้าพริกเป็นการเตรียมที่จะปรุงแกงทำเป็นอาหาร น้ำที่จะใช้ได้ละลายก็ต้องเป็นไปตามส่วนของนํ้าพริกจึงจะได้รสชาติดี แต่ถ้าดำนํ้าพริกไปละลายในแม่น้ำก็เสียนํ้าพริกไปเปล่าๆ ไม่มีประโยชน์ เพราะนํ้าพริกจำนวนเพียงเล็กน้อย ส่วนแม่น้ำกว้างใหญ่ เอาลงละลายก็กระจายสูญหายไปสิ้น ไม่ทำให้นํ้า ในแม่น้ำเกิดอะไรผิดแปลกมาเลย นอกจากนี้ยังมีคำควายอย่าเสียดายพริก วัวหายล้อมคอก ไก่ล่กลิ้งกินต่าง เกี้ยวแฝกมุงป่า กันหม้อย่างไม่ทันดำ เป็นต้น

4. เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ตกกระไดพลอยโจน หมายความว่า พลอยประสมหรือพลอยเป็นไปด้วย เมื่อเห็นว่าจำเป็นจะต้องทำตาม อธิบายว่าสำนวนนี้มีความเป็นสองทาง คือ ทางหนึ่งผู้อื่นเป็นไปก่อนแล้ว ตนเองพลอยตาม เห็นคนอื่นตกกระไดตนเองก็พลอยโจนตาม อีกทางหนึ่งไม่เกี่ยวกับคนอื่น ตนเองรู้สึกได้ถึงเวลาที่ตนเองจะต้องทำไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ก็เลยประสมทำไปเสียเลย เทียบตามคำในสำนวนก็เท่ากับว่าตนเองตกกระไดแต่ก็ยังมียืนติดอยู่ ก็รีบโจนไปให้มันทำทางไม่ปล่อยให้ตกลงไปอย่างไม่มีท่า หรือสำนวนว่า นํ้าเชี่ยวขวางเรือ หมายถึง การขัดขวางเรื่องหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและกำลังเป็นไปอย่างรุนแรง ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อผู้ขัดขวาง เปรียบเทียบกับกระแสนํ้าที่กำลังเชี่ยวมีความรุนแรง ถ้านํ้าเรือไปขวางก็จะเกิดอันตราย สำนวนอื่นๆ นอกจากนี้ เช่น ดับไฟแต่ต้นลม ตกหลุม ตะครุบก เป็นต้น

5. เกิดจากกระเปียบแบบแผนประเพณี ความเชื่อ เช่น ผีเข้าตำพลอยหมายความว่า เมื่อถึงคราวเคราะห์ร้ายเนื้อผิอาจบันดาลให้เกิดโทษนั้นได้ หรือกำลังเคราะห์ร้ายอยู่ ผิอาจเข้าเติมเอาด้วย หรือใช้ในความหมายว่า เกิดเคราะห์ร้ายซ้ำก็ได้ นอกจากสำนวนนี้ก็มีปลุกเร้าตามใจผู้อยู่ กระตุกร้องได้ เป็นต้น

6. เกิดจากลัทธิศาสนา เช่น ทำคุณบูชาโทษ หมายถึง ทำคุณแต่กลับเป็นโทษ ทำดีแต่กลับไม่ได้ดี บางครั้งก็ใช้ว่า ทำคุณบูชาโทษ โปรดสัตว์ได้บาป นอกจากสำนวนนี้ก็มีชนทรายเข้าวัด ตักบาตร ถามพระ กรรมตามทัน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไปวัดไปวา ได้พระมาลัยมาโปรด ผ้าเหลืองร้อน เป็นต้น

7. เกิดจากความประพฤติ อุปนิสัยของบุคคล เช่น ตำข้าวสารกรอกหม้อ หมายถึง ทำอะไรพอแต่ให้เสร็จเพียงครั้งหนึ่งๆ เรื่อยๆ ไป ในสมัยโบราณไม่มีร้านขายข้าวสาร เวลาจะหุงข้าวก็นำข้าวเปลือกที่เก็บไว้มาตำเป็นข้าวสารให้พอหุงกินกันไปวันๆ เท่านั้น นอกจากสำนวนนี้ก็มี ยกตนข่มท่าน ขี้เกียจหลังยาว คมในฝัก น้ำขึ้นให้รีบตัก เป็นต้น

8. เกิดจากการละเล่น เช่น ดูตาม้าตาเรือ ได้มาจากการเล่นหมากรุก ซึ่งมีตัวหมากรุกเรียกว่า ม้าและเรือ มาเดินตามเฉียงทแยง ซึ่งทำให้สังเกตยาก ส่วนเรือเดินตายาวไปได้สุดกระดาน เวลาเดินหมากรุกอาจเผลอไม่ทันสังเกตตราที่ม้าอีกฝ่ายหนึ่งเดินหรือไม่ทันเห็นเรืออีกฝ่ายหนึ่งที่อยู่ไกล เดินหมากรุกไปถูกตาที่ม้าหรือเรือฝ่ายตรงข้ามสักตัวก็ต้องเสียตัวหมากรุกของตนไป การเดินหมากรุกจึงต้อง ดูตาม้าตาเรือ ของฝ่ายตรงข้าม นอกจากนี้ก็มีจนแต้ม มาจากการเล่นหมากรุก เสือกินวัว อย่างสามขุม มาจากการเล่นกระบี่กระบอง ว่าติดลม มาจากการเล่นว่าว ไม่ตายก็ค้างเหลียง มาจากการชนไก่ ชกมวย เป็นต้น

9. เกิดจากนิทาน นิยาย ตำนาน เช่น ดอกพิกุลร่วงมาจากนิทานเรื่องพิกุลทอง ตัวนางพิกุลทอง เวลาจะพูดจะมีดอกพิกุลร่วงออกจากปาก ดอกพิกุลร่วงมักใช้เป็นสำนวนพูดกันว่าเมื่อถามเท่าไรก็ไม่พูด นิ่งเฉยเสีย กล่าวดอกพิกุลร่วงหรืออย่างไร หรือพูดสั้นๆ เพียงว่าดอกพิกุลจะร่วง ก็เป็นที่เข้าใจกัน คือ นิ่งไม่พูด สำนวนที่มาจากนิทาน นิยาย และตำนานมีมาก เรื่องใดก็เป็นที่รู้จักกันดีมีพฤติกรรมตัวละครประทับใจจะติดปากมาเป็นสำนวนพูดกันทั่วไป เช่น กระต่ายตื่นตูม เด็กเลี้ยงแกะชวานากับงูเห่า กบเลิกนาย งอมพระราม ลูกทรีพี ตีปลาหน้าไซ ว่าแต่เขาโอเหนาเป็นเอง เป็นต้น

10. เกิดจากพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์ เช่น สำนวน ข้าวเหลือ เกลืออิม หมายถึง บ้านเมืองบริบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหารมีปรากฏในกฎหมายเทียรบาล กล่าวถึงพิธีอาษาวยุช คือ แข่งเรือแข่งพายตอนหนึ่งว่าสมรรถไชย ไกรสรมุขนั้นเป็นเรือเสี่ยงทาย ถ้าสมรรถชัยแพ้ไชร์ เข้าเหลือเกลืออิม สุขเกษมเปรมประชา ถ้าสมรรถไชยชนะไชร์ จะมียุคข้าวเป็นอาหารสำคัญที่สุดของคนไทย เกลือก็เป็นของคู่มากับข้าว สำนวนนี้เห็นจะเป็นสำนวนเก่าที่สุดของไทยที่มีอยู่ในเวลานี้ นอกจากนั้นก็เช่น คนรักเท่ารอยตีนเสือ คนชังคนเปื้อนกว้างกว่าเสือเสือล่าแพน เรือนท่านเคยอยู่อยู่ท่านเคยนอน หมอนท่านเคยเรียง เสบียงท่านเคยกิน เป็นต้น

สรุปได้ว่า การเกิดของสำนวนมีมูลเหตุหลายทางด้วยกัน เป็นต้นว่า เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากการกระทำ ความประพฤติ การกินอยู่ของคน เกิดจากแบบแผนประเพณีและวัฒนธรรม เกิดจากศาสนา เกิดจากนิยาย นิทาน ตำนานหรือประวัติศาสตร์ เกิดจากกีฬา การละเล่นหรือการแข่งขันและมูลเหตุอื่นๆ อีกมากมาย

เนื้อหาสำนวน

เนื้อหาของสำนวนจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งต่างๆ รอบตัว (เรไร ไพรวรรณ 2551: 69-70) กล่าวถึงเนื้อหาของสำนวนไว้ดังนี้

1. เรื่องครอบครัว เช่น เห็นขี้ดีกว่าไส้ หมายถึง เห็นคนอื่นดีกว่าญาติพี่น้องลูกหลานของตนเอง นอกจากนี้ได้แก่ ลูกไม่ยอมหลนไม่ไกลต้น ช่างสารงูเห่า ข้าเก่าเมียรัก รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี เป็นต้น

2. เรื่องการศึกษาอบรม เช่น ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด หมายถึง มีวิชาความรู้สารพัดแต่ตั้งตัวให้เป็นหลักฐานไม่ได้ หรือเมื่อถึงคราวมีเรื่องเกิดขึ้นกับตัว กลับไม่มีปัญญาแก้ไขให้รอดพ้นมาได้

3. เรื่องความรักและการครองเรือน เช่น ปลุกเรื่อนพอดัว หวีหัวพอกเกล้า หมายถึง จะทำอะไรให้ดูแต่พอสสมควร เปรียบกับปลุกเรื่อนอยู่ต้องดูให้พอดีกับฐานะหรือทรัพย์ที่มี หวีหัวหรือแต่งผมก็ให้เหมาะสมกับตัวหรือรับกับใบหน้า นอกจากนี้ ได้แก่ ดูว์ให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่ ปลุกเรื่อนตามใจผู้อยู่หัวเป็นข้างเท้าหน้า เมียเป็นข้างเท้าหลัง มีผัวผิดคิดจนตัวตาย ปลุกเรื่อนผิดคิดจนเรื่อนทลาย รักเมียเสียญาติ เป็นต้น

4. เรื่องการทำมาหากิน เช่น หมายถึง น้ำบ่อหน้า หมายถึง มุ่งหมายหรือหวังจะได้สิ่งข้างหน้า หรือสิ่งที่คิดว่าจะมีข้างหน้า สิ่งที่หวังข้างหน้า อาจจะไม่มีหรือไม่ได้ดังหมายเปรียบกับการเดินทางที่จะไปหาบ่อน้ำเอาข้างหน้า ซึ่งอาจจะไม่พบหรือพบแต่ไม่มีน้ำก็ได้ นอกจากนี้ ได้แก่ น้ำขึ้นให้รีบตัก ทำนาอย่าเสียไร่ เลี้ยงไก่อย่าเสียรัง สายป่านสั้น หากินโดยลำแข้ง หาเข้ากินค่า ทำนาเข้าสวน ซ้อสวนเข้าทุน เป็นต้น

5. เรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจและการครองชีพ เช่น นุ่งเจียมหม่มเจียม หมายถึง การใช้ฝ้านุ่งผ้าหม่มแต่งตัวตามควรแก่ฐานะของตน และหมายรวมไปถึงให้รู้จักสงบเสียมเจียมตนในเรื่องทั่วๆ ไปด้วย นอกจากนี้ ได้แก่ มีสสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท เก็บเล็กผมน้อย อย่าเอาเนื้อหนูไปใส่เนื้อช้าง เป็นต้น

6. เรื่องเกี่ยวกับตน เช่น ตีตนก่อนไข้ หมายถึง ได้ข่าวหรือได้รู้ว่าจะมีอะไรที่ไม่ดีเกิดขึ้น ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ แต่กระวนกระวายทุกซักร้อน หวาดกลัวไปเสียก่อนนอกจากนี้ ได้แก่ ขี้ขาดตาขาว อย่าลืมหัดเหมือนวัวลืมหัด โกงามเพราะชนคน งามเพราะแต่ง เป็นต้น

7. เรื่องสังคม สมาคม เช่น น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า หมายถึง ต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน นอกจากนี้ ได้แก่ คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย คบคนพาลพาลไปหาผิด คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ เอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นต้น

8. เรื่องวาจา เช่น พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง หมายถึง พูดไปไม่มีประโยชน์นิ่งเสียจะดีกว่าสองไพเบี้ย มีคำราว 6 สดางค์ นอกจากนี้ ได้แก่ ปลาหมอตายเพราะปาก พูดดีเป็นศรีแก่ตัวพูดชั่วอัปราชัยวาจาเหมือนงาช้าง ปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ ต่อให้อมพระมาพูด ข้องปากแตก เป็นต้น

9. เรื่องเกียรติยศชื่อเสียง เช่น ขาดเสือต้องไวลาย ขาดชายต้องไวชื่อ เสือเปรียบกับผู้ชายที่เก่งสำนวนนี้จึงหมายถึงเป็นผู้ชายที่เก่งกล้าสามารถต้องทำอะไรให้สมกับความเก่งนั้น นอกจากนี้ ได้แก่ เสียชีพอย่าเสียสัตย์ ขาดเสือไม่ทิ้งลาย ไวลาย ไวยศ เป็นต้น

10. เรื่องการปกครอง เช่น นายรักเหมือนเสือทอด นอกจากนี้ ได้แก่ สมภารกินไก่อวัด สมภารไม่ดีหลวงชีสกปรกอย่าสอนสังฆราช บ้านเมืองมีชื่อมีแป

11. เรื่องศีลธรรม วัฒนธรรม เช่น ชายผ้าเหลือง หมายถึง ใช้จิวรที่ลูกบวชให้บิดามารดา เชื่อกันว่าการบวชนั้นเป็นกุศลมากจะช่วยให้พ่อแม่พ้นทุกข์ นอกจากนี้ยังมีอีก เช่น ความตายเป็นของไม่เที่ยงของหายตะพายบาป ไม่เห็นแก่ชู้ก็เห็นแก่ผ้าเหลือง ชายสามโบสถ์

12. เรื่องความไม่ประมาท เช่น อย่าจับงูข้างทาง ซึ่งงูจะแว้งกัดได้ นอกจากนี้ ได้แก่ กันไว้ดีกว่าแก้ ตู๋ให้หลังหัก คีบก็ทะเลศอกก็ทะเล เป็นต้น

13. เรื่องกรรม เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว เป็นต้น

สรุปได้ว่า เนื้อหาของสำนวนจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่น เรื่องครอบครัว เรื่องการศึกษาอบรม เรื่องความรักและการครองเรือน เรื่องการทำมาหากิน เรื่องศีลธรรม เป็นต้น

โครงสร้างของสำนวน

เรไร ไพรวรรณ (2551: 67-68) ได้อธิบายว่า สำนวนมีโครงสร้างเป็นคำ วลี และประโยค ดังนี้

1. คำ สำนวนที่มีโครงสร้างเป็นคำ มีทั้งที่เป็นคำพยางค์เดียว และคำหลายพยางค์ เช่น หมู หมายถึง ง่าย สะดวก อ้วน สกปรก เสือ หมายถึง ดุร้าย มีอำนาจ กล้วย หมายถึง ง่าย กรอบ หมายถึง ยากจน เจร็ด หมายถึง มีตำแหน่ง ไม่มีอำนาจ ไม่มีใครนับถือ กาฝาก หมายถึง แพนกินอยู่กับผู้อื่นโดยไม่ทำประโยชน์อะไรให้ นกกะปูด หมายถึง ชอบพูดแพร้งพรายความลับ

2. วลี ถ้าพิจารณาตามโครงสร้างลักษณะนี้อาจแบ่งได้เป็น

- นามวลี เช่น ช่างเท้าหน้า ไก่แก่แม่ปลาช่อน ผู้ดีแปดสาแหรก ทาสในเรือนเบี้ย ทองแผ่นเดียวกัน หมาหางด้วน ขม้นกับปูน เป็นต้น

- กริยาวลี เช่น ตักน้ำรดหัวตอ กินทิพย์ เข้าขา ขอไปทีคิดบัญชี โง่เง่า เต่าตุ่น ดูตาย เป็นต้น

- วิเศษณ์วลี เช่น ดีแตก ดำเป็นเหนียง งามหน้า ขาวเป็นไขปอก มากหมอมากความขาวเป็นสำลีเม็ดใน ดำเป็นตอตะโก ไกลปืนเที่ยง เป็นต้น

3. ประโยค สำนวนที่มีโครงสร้างเป็นประโยคมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

- ประโยคความเดียวหรือเอกรรณประโยค เช่น มีกินมี

- ประโยคละประธาน เช่น เข้าป่าอย่าเสียเหมือง เข้าเมืองอย่าเสียขุน ไม่เห็นน้ำตดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้

- มีคำว่า อย่า อยู่ระหว่างประโยค เช่น วัวไม่กินหญ้าอย่าข่มเขา ตัวเป็นไทอย่าคบทาส ตัวเป็นปราษฎ์อย่าคบพาล เป็นต้น

- มีคำว่า มัก อยู่ระหว่างประโยค เช่น กล้านักมักบิ่น ดิ้นนักมักเจ็บ ทุกนักมักเศร้า เป็นต้น

- มีคำว่า ให้ อยู่ระหว่างประโยค เช่น เขียนเสือให้วัวกลัว นกยาวให้ให้ให้บัน รักสั้นให้ต่อดักลอบให้หมั่นกู่ เจ้าชูให้หมั่นเกี้ยว เป็นต้น

- แบบอนกรรณประโยคที่มีคำซ้ำกัน เช่น คำซ้ำที่ 1 ของแต่ละประโยค เช่น ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน พลังปากเสียสิน พลังตีนตกตันไม้ คำซ้ำที่ 2 ของแต่ละประโยค นกผิตป่า ปลาผิตน้ำ น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน คำซ้ำที่ 3 ของแต่ละประโยค เช่น หวิมพอกเกล้า กินเหล้าพอเมา ทำนาออมกล้า ทำปลาออมเกลือ คำซ้ำที่ 4 ของแต่ละประโยค เช่น คบคนให้ดูหน้า ซ้อผ้าให้ดูเนื้อ ลักลอบให้หมั่นกู่ เจ้าชูให้หมั่นเกี้ยว คำซ้ำที่ 2 และ 3 ของแต่ละประโยค เช่น ช่างยอมรักป่า ปลายอมรักน้ำ ไม้คดตัดได้ คนคดตัดไม่ได้ คำซ้ำที่ 2 และที่ 4 ของแต่ละประโยค เช่น ขึ้นกเป็นนก ซี้ไม่เป้นไม้ รอดปากเหยี่ยวปากกา เลี้ยงลูกเสือลูกจระเข้

- แบบอนกรรณประโยคที่มีคำตรงข้ามกันในแต่ละประโยค เช่น ชั่ว-ดี ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์ ดี-ชั่ว รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเสา ง่าย-ยาก ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน เป็นต้น

สรุปได้ว่า โครงสร้างของสำนวนนั้นมีทั้งคำที่เป็นคำพยางค์เดียว และหลายพยางค์ การใช้วลีทั้งที่เป็นนามวลี กริยาวลี วิเศษณ์วลี และการใช้ประโยคที่เป็นใจความเดียวหรือเอกรรณประโยค

ประเภทสำนวน

ประเภทของสำนวนนั้นมีผู้ศึกษาและจัดแบ่งโดยใช้เกณฑ์ในการแบ่งต่างๆ กันไปแล้วแต่จะมุ่งเน้นศึกษาในรายละเอียดแบบใด เช่น เป็นตามการเกิด แบ่งตามเนื้อหา เป็นต้น นิตยา กาญจนะวรรณ (2547) ได้อธิบายประเภทของสำนวนไว้โดยสรุปดังนี้

1. แบ่งตามมูลเหตุการณเกิดของสำนวน การแบ่งลักษณะนี้โดยการพิจารณาจากมูลเหตุต่างๆ ที่ทำให้เกิดสำนวนขึ้น ได้แก่ การเกิดจากธรรมชาติ เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เกิดจากอาชีพและสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน เกิดจากอุบัติเหตุ ซึ่งกล่าวได้ว่ารายละเอียดไว้แล้วในหัวข้อมูลเหตุการณเกิดของสำนวน

2. แต่งการแบ่งลักษณะการใช้เสียง การแบ่งลักษณะนี้อาจแบ่งอย่างกว้างๆ ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มมีเสียงสัมผัส และกลุ่มที่ไม่มีเสียงสัมผัส ดังนี้

1) กลุ่มที่มีเสียงสัมผัส คือ สำนวนที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองกันแบ่งได้เป็น

- สัมผัสสระ เช่น เสียดายเกลือเนื้อเน่า พุดศอกออกมา สี่เท้ายังรู้พลาดนักปราชญ์ยังรู้พลั้ง บุญหนักศักดิ์ใหญ่

- สัมผัสพยัญชนะ เช่น ชิงกีร์ชาก็แรง มะนาวกลมเกลี้ยง ไม่มีใครกลิ้ง เสียกำซ้ากอบ ยุให้รำดำให้รั่ว เป็นต้น

2) กลุ่มที่ไม่มีเสียงสัมผัส ได้แก่ สิบไม่รู้เท่าชำนาญ กว่าถั่วจะสุกกาก็ไหม้ เสน่ห์ปลายจวัก หยิบมือเดียว เป็นต้น

3. แบ่งตามลักษณะการใช้ภาพพจน์ ภาพพจน์เป็นการสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้น โดยอาศัยถ้อยคำสำนวน การแบ่งสำนวนในลักษณะนี้ ได้แก่

1) แบบอุปมา เป็นสำนวนที่นำสิ่งต่างๆ มาอ้างเปรียบเทียบโดยใช้คำว่า เหมือน อย่าง ดัง รวากับ หรือยังกะ เป็นคำเชื่อมในการเปรียบเทียบ เช่น ทำงานเหมือนหมาเลียน้ำร้อน หมายถึง ทำงานไม่เรียบร้อย ไร้ใจไม่ได้ว่าจะเหมือนเนื้อช้าง หมายถึง พุดแล้วไม่คืนคำ ถอยหลังเหมือนกิ้ง หมายถึง ชี้ขาด

2) แบบอุปลักษณ์ สำนวนลักษณะนี้จะมีการเปรียบเทียบคล้ายกับแบบอุปมา ต่างกันตรงที่ไม่มีคำเชื่อม แต่จะนำเอาลักษณะเด่นของสิ่งนั้นมาใช้เพื่อชักจูงความคิดให้เปรียบเทียบในสิ่งที่ต้องการจะกล่าวถึง เช่น หมาเห็นข้าวเปลือก หมายความว่า เห็นแล้วชอบแต่ไม่สามารถจะได้สมหวัง อาจจะเป็นด้วยฐานะต่ำกว่า เปรียบได้กับหมาเห็นข้าวเปลือกจะกินก็กินไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีอีก เช่น ดินแมว ดอกฟ้ากับหมาวัด จระเข้จะเข้ขวางคลอง คางคกขึ้นวอ หมูไม่กลัวน้ำร้อน ไก่อ่อน น้ำตาลโกล้มต เป็นต้น

3) แบบบุคลาธิษฐาน คือ การนำสิ่งไม่มีชีวิตหรือนามธรรมมากล่าวถึงเหมือนเป็นบุคคลที่มีชีวิต เช่น ปากมีหูประตูมีช่อง ข้าวรักนา กระตือรือร้นให้ ฝนสั่งฟ้าปลาสั่งน้ำ น้ำใสใจจริง เป็นต้น

4) แบบอธิพจน์ หรือภาพพจน์เกินจริง เช่น ออกใหม่ไส้ขม พุดน้ำไหลไฟดับ เอาหัวเดินต่างตีน อยู่ในปากเสือปากหมี เสียงเท่าฟ้าหน้าเท่ากลอง เส้นผมบังภูเขา เคียวอยู่ในท้อง เป็นต้น

5) แบบนามนัย คือ การเปรียบเทียบโดยใช้ส่วนย่อยแทนส่วนรวมทั้งหมด หรือแทนความคิดทั้งหมดที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น ข้าวเหลือเกลืออิม หมายถึง บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร นอกจากนี้ เช่น ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ข้าวยากหมาแก่ง หมอบราบคาบแก้ว อุณหนาฝาคั่ง เป็นต้น

6) แบบเล่นเสียงและจังหวะ คือ มีเสียงสัมผัสและจังหวะ เช่น ยุให้รำ ดำให้รั่ว รักยาวให้บ้าน รักสั้นให้ต่อ คบคนให้ดูหน้าซื้อผ้าให้ดูเนื้อ คับที่อยู่ได้คับใจอยู่ยาก เป็นต้น

4. แบ่งตามโครงสร้าง การแบ่งลักษณะนี้โดยพิจารณาโครงสร้างของสำนวนเป็นเกณฑ์ โดยแบ่งเป็นคำ วลี ประโยค ได้แก่ ไก่ ดินแมว ไปพบวัวอย่าบั่นเชือก ไปเห็นเรือก้อย่าตั้งร้าน ดังได้อธิบายรายละเอียดไว้ในหัวข้อโครงสร้างของสำนวน

5. แบ่งตามเนื้อหา การแบ่งลักษณะนี้โดยพิจารณาตามลักษณะของเนื้อหาในสำนวนเป็นเกณฑ์ เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัว การศึกษาอบรม ความรักและการครองเรือน เป็นต้น ตามรายละเอียดดังได้กล่าวแล้วในหัวข้อเรื่องนี้เนื้อหาของสำนวน

6. แบ่งตามสิ่งที่นำมาเปรียบหรืออ้างอิง การแบ่งลักษณะนี้โดยพิจารณาจากสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบกับอ้างอิง ซึ่งส่วนใหญ่จะเปรียบเทียบกับอ้างอิงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวอาจจะเป็นพืชสัตว์สิ่งของหรือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจจะแบ่งประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1) เกี่ยวกับสัตว์ สำนวนที่เกี่ยวกับสัตว์มีจำนวนมากเพราะวิถีชีวิตของคนไทยมีความใกล้ชิดและผูกพันกับสัตว์สัตว์ต่างๆ ที่นำมาเปรียบเทียบกับได้แก่ สัตว์บก เช่น

- วัว-ควาย ความวัวไม่ทันหาย ความควายเข้ามาแทรก สืขอให้ควายฟิงเป่าปี่เข้าหูควาย รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี วัวพันหลัก วัวสันหลังหะ วัวหายล้อมคอก เสียมเขาควายให้ชนกัน ไม้หลักปักชี้ควาย

- ช้าง อ้อยเข้าปากช้าง เห็นช้างเท่าหมู ช้างจับตักแตน ช้างเผือกเกิดในป่า เลี้ยงช้างกินขี้ช้าง เห็นช้างขี้ขี้ตามช้าง ช้างตายทั้งตัวเอาใบบัวปิดไม่มิด ช้างช้างเอางา

- เสือ เขียนเสือให้วัวกลัว จับเสือมือเปล่า ปล่อยเสือเข้าป่า ซาติเสือจับเนื้อกินเอง เนื้อเข้าปากเสือ หน้าเนื้อใจเสือ เอาไม้ไปแหยมเสือ เสือหิว เสือเก่า เสือซ่อนเล็บ ลบลายเสือ

- หมา เคาะกะลาให้หมาตีใจ ขี้ใหม่หมาหอม เป็นความกินขี้หมาดีกว่า หมาจนตรอก ไม่มีมูลฝอยหมาไม่ขี้ ขี้ไม่ให้หมากิน หมาลอบกัด หมาหมู่ สัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น 1) ปลาจับปลาสองมือ ขุดบ่อล่อปลา เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง น้ำมาปลากินมด น้ำลตมดกินปลา น้ำเย็นปลาทาย หงิมๆ หยิบขึ้นปลาหมัน 2) หอย ปู กุ้ง ตื่นเท่าฝ่าหอย จับปูใส่กระด้ง มีทองเท่าหนดกึ่ง นอนสะดุ้งจนเรือนไหว ความเป็นกุ้งแห้ง เอากุ้งฝอยไปตักกะพง 3) กบ เขียด คางคก กบในกะลา กบเผือกอับัว กบตะครบกบ กระดุกกบกระดุกเขียด คางคกขึ้นวอ กบเลือกนาย ซาติคางคก ยางหัวไม่ตกไม่รู้สีกสัตว์เลื้อยคลาน เช่น (1) งู กูกินหาง เฒ่าหัวงู งูจี้วเขี้ยวขอ ตีงูให้กากิน ล้วงคองูเห่า หมองูตายเพราะงู ขาวนากับงูเห่า งูพิษคิดคด ตีงูให้หลังหัก (2) จระเข้ จระเข้ฟาดหาง หนีเสือปะจระเข้ จระเข้ครีบหนอง ลูกเสือลูกจระเข้ จระเข้ขวางคลอง สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ (3) เต่า โง่งเงาเต่าตุน เต่าใหญ่ไข่กลบ หนดเต่าเขากะต่าย เต่าหัวหด คลานเหมือนเต่า ข้ำเก่าเต่าเลี้ยง (4) สัตว์เลื้อยคลานอื่นๆ ตุกแกกินปูร้อนท้อง กิ้งก่าได้ทอง จิ้งจกเปลี่ยนสี ไล่เดือนคลุกขี้เถ้า เกลียดเหมือนกิ้งกือไล่เดือน สัตว์ปีก เช่น 1) นก นกกระจอกกินน้ำ นกต๋อ นกสองหัวนกรู้ ปล่อยนกปล่อยกา นกไร้ไม้โหด พรากลูกนกลูกกา ยิงปืนนัดเดียวได้นกสองตัว 2) ไก่ ไก่ได้พลอย ไก่แก่หนังเหนียว ไก่อ่อน ตีนก่อนไก่ ไก่งามเพราะขนคนงามเพราะแต่ง เจ้าชู้ไก่แจ้ ปล่อยไก่ 3) กา แร้ง เต็นแรงเต็น กาสาวไล่ให้กากิน การหน้าดำเขาจำหน้าได้ แรงเหมือนมด อดเหมือนกา แร้งลง หวานคอแร้งกาฝาก

2) คน สำนวนที่เกี่ยวกับคน มีการเปรียบเทียบกับส่วนต่างๆ ของร่างกายการประพฤติปฏิบัติ รวมทั้งค่านิยม ความคิด ความเชื่อและประเพณี ดังนี้ เกี่ยวกับคน เช่น คนดีชอบแก้ไข คนจัญไรชอบแก้ตัว คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย คนในอยากออก คนนอกอยากเข้า คนลุ่มอย่าทับ ลูกผีลูกคน คลองคุดยังไม่เท่าคน คนยากกว่าผี ผู้ดีว่าศพ อวยวะต่างๆ เช่น

- หน้า หน้าใหญ่ใจโต หน้าเนื้อใจเสือ ใส่หน้ากาก ตีหน้ายักษ์ หน้าขึ้นนอกตรม
- หัว หัวหกกันขวิด หัวเรือใหญ่ หัวเสีย หัวราน้ำ หัวเก่า หัวกระทิ หัวขี้เลื่อย หัวหอม
- คอ คอทั้งสันหลังเหล็ก ก้างขวางคอ คอทองแดง ดักคอ คอขาดบาดตาย ห่วงคล้องคอ ปลอกคอ คอเป็นเอ็น

- ปาก จมูก ปากปลาร้า ปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ ปากหวาน ปากหอยปากปู ยิ้มจมูกคนอื่น หายใจ หูผีจมูกมด รูปหน้าปะจมูก ยืนจมูก

- ตา เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม ตบตา ตาบอดได้แว่น ตาบอดสอดตาเห็น ตาฟ้องตาสลึง ตาร้อนเป็นไฟ ผงเข้าตาตัวเอง

- ใจ ใจกว้าง ใจแคบ ชูบผอมตอมใจ สุขใจได้คิด ใจจิตใจดำ เตือดเนื้อร้อนใจ น้อยเนื้อต่ำใจ ผิดพ้องหมองใจ สองจิตสองใจ ใจดีผีเข้า

- มือ แก้มือ คั่นไม้คั่นมือ กลับหน้ามือเป็นหลังมือ จับมือใครดม ไม่ได้ตบมือข้างเดียว ฝ่าไม้ลายมือ สู้รบตบมือ สิบเบี้ยไล่มือ มือไวใจเร็ว มือเกา มือใหม่

- ลิ่น ลิ่นทอง ลิ่นไม่มีกระดูก ลิ่นกับฟัน ลิ่นตัวถึงใบหู ร้อยลิ่นกะลauan พุดเล่นลิ่น ลิ่นลังกา ลิ่นกระด้างคางแข็ง

- หู กอขอไม่กระดิกหู ไขหู เป่าหู ฟังหูไว้หู หูทวนลม หูเบา คู้หู หูดับตับไหม้

- ขา เข้าขา ปัดแข้งปัดขา ไทกระเทียมต่อขา อ้าขาผวาปีก ขาประจำ ขาจร ขาใหญ่

- กระดุก กระดุกขั้ดมัน เกลียดเข้ากระดูกดำ กระดุกแข็ง กระดุกออกนอกเนื้อ คดในข้องอใน กระดุก หนึ่งหุ้มกระดูก แข่งชักหักกระดูก กระดุกคนละเบอร์ กิริยาอาการหรือการกระทำของมนุษย์ เช่น 1) กิน การกินการอยู่ใครไม่สู้พ่อ การพวยการถ่อพ่อไม่สู้ใคร กัดก้อนเกลือกิน กินแกงร้อน กินไข่แดง กินขันทมาท กินข้าวต้มกระโจนกลาง กินที่ลับไซที่แจ่ง กินนอกกินใน กินน้ำได้ศอก กินน้ำเห็นปลิง กินน้ำไม่เผื่อแล้ง 2) เดินเดินลอยชาย เดินสายกลาง ผู้ดีตื่นแดง ตะแคงตื่นเดิน เดินขย่มธรณี เดินขบวน เดินแต้ม เดินสาย 3) นอน จะขี้จิงหาขอน จะนอนจิงหาเสื้อ นอนกลางดินกินกลางทราย นอนหลับไม่รู้ นอนคู้ไม่เห็น นอนกินบ้านกินเมือง นอนตาไม่หลับ 4) พุด พุดง่ายพุดยาก อมพระมาพุด พุดน้ำท่วมทุ่ง พุดมะนาวไม่มีน้ำ พุดดีเป็นศรีแก่ตัวพุดชั่วอัปราชัย พุดคล่องเป็นรื่องน้ำ พุดไม่มีหางเสียง 5) เกิด ตาย เกิดในเรือนเบี้ย เกิดป็นน้ำน้อย เคาะกะลามากเกิด รู้ก่อนเกิด เกิดคนเดียว ตายคนเดียว ตายดาบหน้า ตัวตายตัวแทน ฆ่าไม่ตายชายไม่ขาด จับให้มันคั่นให้ตาย เมตตาส้มตาย เมากายลื้มแก่ ธรรมชาติ ธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มี อิทธิพลต่อความคิดความเชื่อและพฤติกรรมของมนุษย์อย่างมาก จึงปรากฏในสำนวนมากมาย ดังตัวอย่าง (1) น้ำ เช่น น้ำลดตอผุดตักน้ำรดหัวตอ น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา ตำนานพริกละลายแม่น้ำ ตัดน้ำไม่ขาด คลื่นไถ่น้ำ ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน กรวดน้ำคว่ำขัน น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ (2) ฝน เช่น ฝนตกไม่ทั่วฟ้า ข้าวคอยฝน ฝนตกก็แข่ง ฝนแล้งก็ดำ ฝนจะตก ขี้จะแตก คนจะตาย พระจะสีก (ห้ามไม่ได้) ฝนตกขี้หมูไหล คนจัญไรมาพบกัน ฝนตกอย่าเชื่อดาว มีเมียสาวอย่าไวใจ ฝนสั่งฟ้า ฝนตกไม่มีเค้า (3) ไฟ เช่น ถ่มน้ำลายรดฟ้า ครีมน้ำครีมน้ำฝน พลอยฟ้าพลอยฝน ไฟสูงแผ่นดินต่ำ ไฟไม่กระเทือนสันหลัง สุดหล้าฟ้าเขียวฟ้าเครื่องสันหลัง นุ่งลมหม่มฟ้า หนาวลมหม่มผ้า หนาวฟ้าผิงไฟ

สรุปได้ว่า ประเภทของสำนวนนั้นแบ่งตามการเกิดของสำนวน เช่น แบ่งตามลักษณะการใช้เสียง แบ่งตามลักษณะการใช้ภาพพจน์ แบ่งตามโครงสร้าง แบ่งตามเนื้อเรื่อง แบ่งตามสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ หรืออ้างอิง เป็นต้น

บทสรุป

ภาษาไทยนั้นเป็นภาษาที่มีเสน่ห์ เป็นภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทยมีวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมา เป็นความภาคภูมิใจของคนในชาติไทย และสำนวนไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาช้านาน และยังคงใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน บางสำนวนความหมายอาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา วิถีชีวิตของคนที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาการ เช่น การประกอบอาหารในครัวเรือน ปัจจุบันจะไม่ค่อยมีการใช้ฟันหรือถ่านหุงข้าวกันแล้ว ดังนั้น เยาวชนรุ่นหลังคลอจะเข้าใจถ้อยคำสำนวนดังกล่าวไม่ได้ชัดเจนลึกซึ้งเท่าเดิม เป็นต้น การศึกษาที่มาความหมาย และประเภทของสำนวนนอกจากจะทำให้เข้าใจถึงแนวคิด คำสอน ประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนได้อย่างถูกต้องชัดเจนแล้วยังเป็นการรักษามรดก

วัฒนธรรมทางภาษาของไทยไว้ได้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งผู้ที่มีความรู้ภาษาไทยดี โดยทั่วไปก็ย่อมหมายถึงความรู้ในการพูดอ่านเขียนภาษาไทยเป็นคนที่ควรได้รับคำยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ภาษาไทยดีควรคอนไปในทางความหมายของผู้ที่มีความรู้ในการเขียนภาษาไทยมากกว่าการพูดหรือการอ่านเพราะความรู้หรือความสามารถในการเขียนภาษาไทยเป็นอย่างคนเขียนเป็นจริงๆ นั้นเป็นงานที่มีความละเอียดลออไปด้วยศาสตร์และศิลป์แห่งภาษาที่บุคคลผู้นั้นนำเอาตัวอักษรมาร้อยเรียงผสมให้เกิดเป็นคำเป็นข้อความหรือเป็นเรื่องราวขึ้นมาให้อ่านได้เรียนรู้ให้ได้สัมผัสรสชาติแห่งภาษาที่ให้คุณค่า ประโยชน์ของการเป็นผู้ที่มีความรู้ภาษาไทยดีถ้าจะกล่าวไปแล้วผู้ใดเป็นผู้ที่มีความรู้ภาษาไทยดีเปรียบเสมือนผู้นามีใบเบิกทางสำคัญให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้จริงอยู่คนเรานั้นแน่ว่าชะตาชีวิต โชคเคราะห์ของแต่ละคนไม่อาจวัดให้ทัดเทียมกันได้แต่อย่างน้อยผู้ที่มีความรู้ภาษาไทยดี (หรือแม่ภาษาอื่น) ก็มักเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตไม่ว่าทางใดก็ตามหนึ่งในระดับเหนือคนธรรมดาที่มีความรู้ภาษาไทยธรรมดาอย่างจริงแท้แน่นอนโดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้เป็นเอกในภาษา ดังคำกลอนของสุนทรภู่ที่ว่า “อันความรู้รู้กระจ่างแต่อย่างเดียวขอให้เชี่ยวชาญเถิดจะเกิดผล” เราจึงมักพบเสมอว่าคนที่มีความรู้ภาษาไทยที่รู้จริงสามารถใช้ภาษาไทยทำมาหากินได้หลากหลายอาชีพที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทยบางที่ตัวท่านเองก็อาจไม่รู้ตัวด้วยซ้ำไปว่าการประกอบอาชีพของท่านในปัจจุบันนี้ก็ต้องอาศัยความรู้ภาษาไทยนี้แหละมาเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด

ส่วนสุนทรียภาพแห่งอักษรภาษาไทยนั้น จะเห็นได้ว่าอักษรภาษาไทยไม่เพียงแต่จะสามารถใช้ประโยชน์ในการนำมาเป็นเครื่องมือทำมาหากินของผู้คนเกือบทุกแขนงอาชีพตั้งแต่ผู้บริหารสูงสุดของประเทศไร้อะไรลงมาถึงชั้นเสมียนพนักงานผู้รู้ภาษาไทยอ่านภาษาไทยออกยังประโยชน์โดยการบริโภคอักษรภาษาไทยในฐานะอาหารสมองเพื่อฝึกสองสัพพะวิทยาการกัน ทว่าบ้านทั่วเมืองอีกด้วยเหนืออื่นใดยามว่างจากกิจการงานประจำที่คนไทยเราต้องทำกันเป็นกิจวัตรแล้วผู้คนชื่นชอบการอ่านหนังสือยังถือการอ่านเป็นงานอดิเรกเพื่อความบันเทิงแห่งอารมณ์ของตนจากผลงานสร้างสรรค์อักษรไทยออกมาในรูปเรื่องราวข่าวสารสารคดีนิยาย นวนิยายโคลงฉันท์กาพย์กลอนด้วยอารมณ์สุนทรียภาพแห่งอักษรภาษาไทยซึ่งมีทั้งเด็กเล็กไรเรียกลำดับตลอดจนไปถึงผู้ใหญ่

สำหรับศิลปะในการใช้ภาษาไทย จะขึ้นอยู่กับการใช้ภาษาให้ถูกต้อง ชัดเจน และเหมาะสมกับเวลา โอกาส และบุคคล นอกจากนี้ ภาษาแต่ละภาษายังสามารถปรุงแต่ง ให้เกิดความเหมาะสม ไพเราะ หรือสวยงามได้ นอกจากนี้ยังมีการบัญญัติคำราชาศัพท์ คำสุภาพ ขึ้นมาใช้ได้อย่างเหมาะสม แสดงให้เห็นวัฒนธรรมที่เป็นเลิศทางการใช้ภาษาที่ควรดำรงและยึดถือต่อไป ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรม เรียกว่า นักเขียน นักประพันธ์ หรือกวี (Writer or Poet) เป็นต้น

ดังนั้น ภาษาไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นมา โดยการกำหนดกันเองว่าแต่ละคำให้มีความหมายอย่างไร ดังนั้น ภาษาในโลกนี้ จึงมีมากมายหลายร้อยภาษา เมื่อภาษาเกิดขึ้นมาแล้วภาษามักจะสะท้อนความเจริญของมนุษย์ผู้สร้างสรรค์ เช่น ภาษาไทย เป็นภาษาที่แสดงให้เห็นถึงคนไทยที่เจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมตั้งแต่โบราณ ภาษาไทยจึงมีศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม แต่ศัพท์ที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีไม่ค่อยมี จึงต้องทับศัพท์หรือคิดค้นคำใหม่ในภายหลัง

บรรณานุกรม

- บุปผา บุญทิพย์. (2531). *คติชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2517). *สำนวนไทย*. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา.
- นิตยา กาญจนวรรณ. (2547). *เสน่ห์ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

ราชบัณฑิตยสถาน.(2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

เรไร ไพรวรรณ. (2551). *วรรณกรรมท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

สง่า กาญจนพันธุ์. (2538). *สำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทยญี่ปุ่น).

การสร้างภูมิคุ้มกันจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตด้วยหลักพุทธธรรม

Immunities from Internet Addiction Disorder with Buddhadhamma

สมเจต หลวงกัน

Somjet Luangkan

นักวิชาการ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา

Scholar of Dhammasuksa Research Center

E-mail: shitahui1610@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อที่จะศึกษาการเสพติดอินเทอร์เน็ตที่เกิดจากการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มากเกินไปจนทำให้เกิดปัญหากระทบต่อการดำเนินชีวิตและได้เสนอการนำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นภูมิคุ้มกันการเสพติดอินเทอร์เน็ต จากการศึกษาพบว่า การเสพติดเป็นภาวะที่เกิดการใช้สารหรือการทำพฤติกรรมใดซ้ำๆ โดยไม่สามารถหยุดยั้งได้จัดเป็นภาวะที่เกี่ยวข้องกับกลไกการทำงานของสมองที่หลากหลายมักจะใช้กับสารเสพติดหรือการพนัน ส่วนการเสพติดอินเทอร์เน็ตจะมีลักษณะคล้ายกับการพนันจะมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตในปริมาณที่เกินขนาดจนไม่สามารถควบคุมเวลาในการใช้งานอินเทอร์เน็ตของตนเองได้และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อเวลาสำหรับกิจกรรมจำเป็นอื่นๆ ในชีวิต สำหรับหลักพุทธธรรมที่ใช้สร้างภูมิคุ้มกันจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตนั้นมีหลักหลักทศ 6 เป็นหลักในการปฏิบัติต่อบุคคลรอบข้างเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระดับต่างๆ และหลักปัญญา เป็นหลักธรรมที่แนะนำให้ใช้ความคิดพิจารณาความเป็นไปตามธรรมชาติและละกิเลสที่ทำให้ชีวิตของคนในสังคมเศร้าหมองหรือได้รับความเดือดร้อนเมื่อภายหลัง

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, ภูมิคุ้มกัน, เสพติดอินเทอร์เน็ต

Abstract

The purpose of this article is to study Internet addiction caused by excessive use of social networks causing problems that affect life and has proposed the adoption of Buddhist principles as immunity to internet addiction. The study found that:- Addiction is a condition in which a substance or behavior is repetitive irreversibility is a condition involving a variety of brain mechanisms, often associated with substance abuse and gambling. As for internet addiction, it looks like gambling. There will be an overload of the Internet to the extent that it is unable to control one's Internet usage time and can affect the time for other essential activities of life. As for the Buddhist principles used to build immunity from internet addiction, there are Six Civilization. The principle of treating the people around is the relationship between people at different levels. And the principle of wisdom is a principle that recommends thinking about the naturalness and abandoning the defilements that make the lives of people in society miserable or suffer later.

Keyword: Buddhadhamma, Immunities, Internet Addiction Disorder.

บทนำ

เทคโนโลยีนับว่ามีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของการสื่อสาร ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีใหม่ๆ นำการเปลี่ยนแปลงให้สังคมไทยมุ่งเข้าสู่ยุคดิจิทัล เทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย โดยมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญมาจากการพัฒนาของระบบอินเทอร์เน็ต ที่ส่งผลให้การสื่อสารระหว่างบุคคล หน่วยงานและองค์กรต่างๆ สามารถเชื่อมโยงกันผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต กล่าวได้ว่าอินเทอร์เน็ตเป็นนวัตกรรมการสื่อสารที่เติบโตและได้รับความนิยมขึ้นอย่างรวดเร็วมากในปัจจุบัน อินเทอร์เน็ตเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ ที่เกิดจากการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายหลายๆ เครือข่ายทั่วทุกมุมโลก ผู้ที่ใช้งานเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจึงสามารถสื่อสารถึงกันได้อย่างไร้ขีดจำกัด

สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันนี้มีการใช้อินเทอร์เน็ตกันอย่างกว้างขวางจนก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่แพร่หลายเข้าสู่ทุกกลุ่มบุคคล ทุกเพศ ทุกวัย ถือว่าเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่เข้ามาในการดำเนินชีวิตประจำวันที่ขาดเสียมิได้ โดยเครือข่ายทางสังคมออนไลน์นั้นมีอยู่ด้วยกันหลายประเภท เช่น Website, E-mail, Facebook, Twitter, Line, Whatsapp, Instagram, Youtube, Tiktok เป็นต้น ซึ่งโปรแกรมหรือเครื่องมือที่กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนนับเป็น Social Media ทั้งสิ้น เป็นสิ่งที่ใช้อำนวยความสะดวกในด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูล การค้นคว้าหาข้อมูลต่างๆ การสนทนาประสานติดต่อในระหว่างบุคคล หรือระหว่างหน่วยงานต่างๆ นับเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันผ่านช่องทางของเครือข่ายสังคมออนไลน์ จึงเป็นเหตุให้เป็นที่ยอมรับและนิยมเป็นอย่างมากในยุคชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ดังเช่นในปัจจุบันนี้

ถึงแม้ว่าอินเทอร์เน็ตจะมีคุณประโยชน์มากมายสร้างความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตของคนยุคชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ก็ตาม สิ่งใดมีคุณอนันต์ก็ย่อมจะมีโทษมหันต์แฝงอยู่ด้วย แม้การใช้อินเทอร์เน็ตก็เช่นกันได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย เช่น การคุกคามผ่านสื่อออนไลน์ (Cyber Bullying), การโจรกรรมเอกลักษณ์บุคคล (Identity Theft), ปัญหาความสัมพันธ์ของคนในสังคม และปัญหาทางด้านสุขภาพ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้มักจะเกิดขึ้นกับผู้ใช้อินเทอร์เน็ตอย่างไม่เข้าใจ หรือมีวุฒิภาวะไม่เพียงพอจนขาดความยับยั้งชั่งใจ ยิ่งในปัจจุบันการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตไม่ได้ถูกจำกัดแค่เพียงเครื่องคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะกับอินเทอร์เน็ตผ่านสายเท่านั้น แต่ได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารในด้านต่างๆ ทำให้อุปกรณ์สื่อสารที่ใช้ในชีวิตประจำวันสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ส่งผลให้การเข้าสู่โลกอินเทอร์เน็ตเป็นเรื่องที่ง่ายและสะดวก เพราะสามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ ทุกเวลาแม้แต่ในขณะที่เดินทาง จนทำให้เกิดการเสพติดอินเทอร์เน็ตที่ส่งผลให้มีพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มากเกินไปก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกหลายประการ

ดังนั้น บทความนี้ ผู้เขียนจึงมีจุดประสงค์เพื่อที่จะศึกษาการเสพติดอินเทอร์เน็ตที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มากเกินไปจนทำให้เกิดปัญหากระทบต่อการดำเนินชีวิตและการประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันการเสพติดอินเทอร์เน็ตเพื่อจะแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามหลักพุทธธรรม ดังต่อไปนี้

ความหมายของการเสพติด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2538) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การเสพติด” นั้นจะตรงกับคำว่า “Addiction” ในภาษาอังกฤษมีความหมายว่า การเสพติดที่ใช้บ่อยๆ และติดโดยมักจะใช้กับสิ่งที่เมื่อติดแล้วจะส่งผลให้เกิดโทษ เช่น ยาเสพติด สิ่งเสพติดของเสพติด

รศ.พญ.รัศมน กัลยาศิริ ([ออนไลน์]) ได้ให้ความหมายของการเสพติดว่า เป็นภาวะที่เกิดการใช้สารหรือการทำพฤติกรรมใดซ้ำๆ โดยไม่สามารถหยุดยั้งการใช้สารหรือการกระทำนั้นๆ ได้ ทั้งที่รู้ว่าการใช้สารหรือการกระทำนั้นๆ ทำให้เกิดผลเสียต่อตนเอง หรือบุคคลอื่น เมื่อบุคคลใดเกิดการเสพติดสารหรือพฤติกรรมใดๆ แล้ว จะสามารถกลับเป็นซ้ำได้ แม้จะสามารถหยุดใช้สารหรือหยุดการกระทำนั้นๆ มาได้ระยะหนึ่ง ผู้ที่มีภาวะการเสพติดจึงควรที่จะต้องระมัดระวังการกลับไปเริ่มพฤติกรรมหรือการใช้สารใหม่อีกครั้ง มีการศึกษาพบว่าสมองส่วนที่เกี่ยวข้องกับการยับยั้งชั่งใจ การให้รางวัล ด้านอารมณ์ และด้านความจำ ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับภาวะการเสพติด การเสพติดจึงสามารถจัดเป็นภาวะที่เกี่ยวข้องกับกลไกการทำงานของสมองที่หลากหลาย โดยสารเสพติดบางชนิดสามารถออกฤทธิ์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการทำงานและโครงสร้างของสมองระยะยาวได้

ศาสตราจารย์ ดร. พยอมน ตันติวัฒน์ ([ออนไลน์]) ได้กล่าวถึงคำว่า เสพติด (addiction) ไว้ว่าเป็นสภาพที่ผู้ใช้มีความต้องการยาเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ในสภาพที่ปกติ ในคนเสพติดมีการแสดงพฤติกรรมของการเสาะแสวงหายาอย่างเด่นชัด เมื่อหยุดใช้ยาจะมีอาการฟุ้งทางกายเกิดขึ้น ยังผลให้เกิดอาการเพิกถอน (with drawal) และอาการอยากยา กลุ่มอาการที่ปรากฏแตกต่างกันตามฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของยา

ไชยรัตน์ บุตรพรหม (2545: 20) กล่าวไว้ว่า การเสพติด (Addiction) คือ พฤติกรรมที่บุคคลกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนมากเกินไปไม่สามารถหยุด เลิก หรือควบคุมไม่ให้เกิดพฤติกรรมนั้นได้ บุคคลจะมีความรู้สึกคับข้องใจ กระวนกระวายเมื่อไม่ได้กระทำพฤติกรรมนั้นๆ นอกจากนั้นยังส่งผลกระทบไปถึงกิจวัตรประจำวันด้านอื่นๆ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบด้านการเรียน การทำงาน หรือการใช้ชีวิตประจำวันทั่วไป ซึ่งการเสพติดมีการเริ่มใช้ครั้งแรกกับการดื่มสุราหรือการใช้สารต่างๆ กล่าวคือเป็นพฤติกรรมที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเกิดขึ้นอีกและเกิดเป็นความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและด้านจิตใจ โดยที่ไม่สามารถหยุดหรือควบคุมได้ ซึ่งจะมีการเพิ่มปริมาณและความถี่ขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งบุคคลไม่สามารถขาดสิ่งเหล่านั้นได้ในที่สุด

กรมสุขภาพจิต ([ออนไลน์]) ได้นิยาม “ภาวะเสพติด” (addiction) คือ โรคที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนของสารเคมีในสมอง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการใช้แอลกอฮอล์หรือยาอย่างไม่สามารถต้านทานต่อแรงผลักดันทางจิตใจได้ ซึ่งครอบคลุมถึงการใช้ในปริมาณมากเกินไป อันเป็นการบ่อนทำลายสุขภาพความสัมพันธ์ หน้าที่การงาน และส่วนอื่นๆ ของชีวิตปกติ นิยามข้างต้นได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยเกี่ยวกับสมอง ขณะที่ผลการศึกษาบางชิ้นบ่งชี้ว่า การเล่นเกมมากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อสมองในลักษณะเดียวกัน

ความหมายของการเสพติดอินเทอร์เน็ต

รัศมี สารโจน์ (2547: 50) กล่าวว่า การเสพติดอินเทอร์เน็ต คือ การใช้งานอินเทอร์เน็ตในปริมาณที่เกินขนาดจนไม่สามารถควบคุมเวลาในการใช้งานอินเทอร์เน็ตของตนเองได้และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อเวลาสำหรับกิจกรรมจำเป็นอื่นๆ ในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการเรียน การงาน และชีวิตครอบครัว

ผกาวรรณ นันทะเสน และอัจฉรา ประเสริฐสิน (2563: 295) ได้กล่าวถึง ภาวะการติดอินเทอร์เน็ตไว้ว่า เป็นอาการที่อาศัยเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต พยายามควบคุมการใช้งานอินเทอร์เน็ตของตนแต่ก็ไม่สามารถหยุดหรือเลิกใช้งานอินเทอร์เน็ตได้มีความรู้สึกว่าการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเพื่อนหรือเป็นที่พึ่งเพียงหนึ่งเดียว โดยบุคคลจะมีความรู้สึกว่าการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสถานที่ที่อบอุ่นปลอดภัยกว่าโลกแห่งความเป็นจริง นอกจากนี้ยังมีการครุ่นคิดถึงการใช้งานอินเทอร์เน็ตตลอดเวลา แม้ขณะนั้นจะไม่ได้ใช้งานก็ตามและคิดว่า

เมื่อใดจะได้ใช้งานอินเทอร์เน็ตอีก ทั้งยังใช้จ่ายเงินจำนวนมากเกี่ยวกับกิจกรรมบนอินเทอร์เน็ตหรือเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อชั่วโมงเพื่อเล่นอินเทอร์เน็ต ผู้ที่ติดอินเทอร์เน็ตจะมีความสุขอยู่กับโลกและเพื่อนที่อยู่ในอินเทอร์เน็ตเท่านั้น ทำให้ห่างเหินกับเพื่อนในชีวิตจริง หลังจากเกิดอาการเหล่านี้ขึ้นแล้วก็จะเกิดความรู้สึกผิดและตำหนิตนเองที่ไม่สามารถควบคุมการใช้ของตนได้และพยายามโกหกเพื่อนหรือบุคคลใกล้ชิดว่า ตนไม่ได้ใช้งานหรือใช้งานเป็นเวลาเพียงเล็กน้อยเพื่อลดความรู้สึกผิดที่มีต่อตนเองและถึงแม้จะรู้ว่าสิ่งที่ทำไม่เหมาะสมแต่ก็ไม่สามารถหยุดการใช้อินเทอร์เน็ตได้

วิราพร จันทศิลป์ และคณะ (2564: 110) ได้กล่าวถึงการเสพติดอินเทอร์เน็ตไว้ว่า เป็นการเสพติดทางพฤติกรรมและจิตใจของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ส่งผลให้ผู้ใช้งานหมกมุ่นกับการใช้อินเทอร์เน็ตมากเกินไปจนไม่สามารถควบคุมการใช้งานได้ในระยะเวลาที่กำหนด ทำให้ใช้อินเทอร์เน็ตหลายชั่วโมงต่อวัน และใช้มากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อขอให้หยุดใช้จะมีพฤติกรรมต่อต้าน มีปฏิกิริยาหงุดหงิดไม่พอใจรุนแรง ภาวะเสพติดอินเทอร์เน็ตถือว่าเป็นโรคทางจิตเวชที่ต้องการข้อมูลจากการวิจัยเพื่อสนับสนุน และพัฒนาเกณฑ์การวินิจฉัยที่ชัดเจนและถูกต้อง โดยอาการแสดงของโรคเป็นความผิดปกติทางด้านพฤติกรรม

สรุปได้ว่า การเสพติดทั้งทางพฤติกรรมและทางจิตใจของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต จนเกิดเป็นความหมกมุ่นและไม่สามารถควบคุมการใช้งานได้ในระยะเวลาที่กำหนดหรือไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตของตนเองได้ จนส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียน การงาน หรือชีวิตครอบครัว

การเสพติดอินเทอร์เน็ตนั้น ได้มีการเริ่มต้นมาจากแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการติดเทคโนโลยี (Griffiths, M.D., 1994: 351-369) ที่มีการนำเสนอแนวคิด “การเสพติดเทคโนโลยี” (Technology Addiction) โดยระบุไว้ว่า เป็นการเสพติดทางการกระทำ (Behavioral Addiction) เช่นเดียวกับการเสพติดการพนัน ซึ่งไม่ใช่การเสพติดทางสารเคมี แต่เป็นการเสพติดที่เกี่ยวข้องกับการที่บุคคลมีการปฏิสัมพันธ์กับเครื่องมือ ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งในลักษณะทางเดียว เช่น การดูโทรทัศน์ หรือเป็นในลักษณะการโต้ตอบสองทาง เช่น การเล่นเกมคอมพิวเตอร์ และการเสพติดคอมพิวเตอร์ (Shotton, M.A., 1991: 219-230)

แม้ Young (Young, K.S. 1999: 19-31) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เป็นผู้ให้คำนิยามเรื่องการติดอินเทอร์เน็ตเป็นคนแรกได้ศึกษาโดยเริ่มมาจากการประยุกต์ใช้โมเดลในการวินิจฉัยอาการติดการพนันตาม Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-Fourth Edition (DSM-IV; American Psychiatric Association, 1995) จากการอ้างอิงถึงการวินิจฉัยอาการผิดปกติทางจิตทั้งหมดใน DSM-IV พบว่า พยาธิสภาพจากการติดการพนัน (Pathological Gambling) มีความคล้ายคลึงกับลักษณะพยาธิสภาพการติดการใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุด ดังนั้น จึงใช้พยาธิสภาพจากการพนันมาเป็นตัวต้นแบบในการอธิบายถึงลักษณะพยาธิสภาพของการใช้อินเทอร์เน็ตว่า แม้การติดการพนัน (Pathological Gambling) คือ การหมกมุ่นอยู่กับการเล่นการพนัน จนมีผลต่อตนเองไปจนถึงมีผลต่อครอบครัว โดยสาเหตุการติดการพนันมักมาจากการเล่นเพื่อหลีกเลี่ยงจากปัญหาทางจิตใจหรือเพื่อลดความไม่สบายใจ ความวิตกกังวล รู้สึกขาดที่พึ่ง รู้สึกผิดและมีอารมณ์ซึมเศร้า เป็นต้น ซึ่งผู้ที่ติดการพนันจะหมกมุ่น มีความสุขและรู้สึกตื่นเต้นเร้าใจอยู่กับการเล่นการพนันมีการเพิ่มเงินในการเล่นขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้บางครั้งอาจจะพยายามหยุดเล่นแต่ก็ไม่สามารถหยุดได้ เวลาที่พยายามจะหยุดเล่นหรือเล่นน้อยลง จะมีอาการกระวนกระวายหรือหงุดหงิดมาก แม้รู้ว่าเวลาเล่นอาจจะเสียเงินแต่ก็มีการเพิ่มจำนวนเงินมากขึ้นเรื่อยๆ ถึงจะเสี่ยงหรือเกิดปัญหาส่งผลต่อครอบครัวก็ตาม ผู้เล่นจะมีการพูดปดต่อครอบครัวเกี่ยวกับจำนวนเงินที่นำไปเล่นการพนัน นอกจากนี้ อาจเกิดการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือเกิดเป็นหนี้สิน ทำให้เกิดปัญหาด้านความสัมพันธ์กับ

บุคคลรอบข้าง ชีวิตไม่ราบรื่น ถูกให้ออกจากงานหรือโรงเรียน เป็นต้น และผู้ที่ติดการพนันอาจจะมี ความคิดที่ผิดปกติได้ เช่น การไม่ยอมรับความจริง เชื้อมั่นในตนเองจนมากผิดปกติ รู้สึกว่าตนเองมีอำนาจ และควบคุมผู้อื่นได้ ในบางคนอาจพบได้ว่ามีลักษณะของโรคทางจิตเวชร่วมในอัตราที่สูงกว่าปกติ ได้แก่ โรคอารมณ์แปรปรวน โรคสมาธิสั้น (ADHD) ความผิดปกติทางบุคลิกภาพแบบก้ำกึ่ง (borderline) (สมภพ เรื่องตระกูล, 2556: 54)

ในเรื่องนี้ทาง Dr. Kimberly S. Young ได้ทำการสร้างหลักการเพื่อนำมาใช้ในการอธิบายถึง ภาวะของผู้ที่ติดอินเทอร์เน็ตโดยยึดเอาหลักการของการติดการพนันมาใช้ หลักการวินิจฉัยโรคที่มีอาการ ร่วมกันระหว่างอาการที่เกิดจากพยาธิสภาพจากการติดการพนันและพยาธิสภาพจากการติดการใช้งาน อินเทอร์เน็ต (สมภพ เรื่องตระกูล, 2556: 54) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงหลักการวินิจฉัยอาการพยาธิสภาพจากการพนันและพยาธิสภาพจากการใช้งาน อินเทอร์เน็ต

พยาธิสภาพจากการพนัน (Pathological Gambling)	พยาธิสภาพจากการใช้งานอินเทอร์เน็ต (Pathological Internet Use)
1. หมกมุ่นอยู่กับการพนัน	1. หมกมุ่นอยู่กับอินเทอร์เน็ต
2. เพิ่มเงินในการเล่นเพื่อเพิ่มความรู้สึกตื่นเต้น	2. มีการใช้อินเทอร์เน็ตในเวลาที่ยาวนานขึ้นเพื่อ ความพึงพอใจ
3. ไม่สามารถหยุดเล่นได้	3. ไม่สามารถบังคับตนเองให้ลดหรือหยุดใช้อินเทอร์เน็ตได้
4. เมื่อต้องหยุดเล่นมีอาการกระวนกระวาย	4. เมื่อต้องเลิกหรือหยุดใช้งานจะกระวนกระวาย ซึมเศร้า ฉุนเฉียวหรือโกรธง่ายกว่าปกติ
5. เล่นเพื่อหลบเลี่ยงจากปัญหาทางจิตใจ	5. มีการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่ยาวนานกว่าความ ตั้งใจ
6. เมื่อแพ้พนันหรือสูญเสียเงินจะรีบกลับมา เล่นใหม่	6. สูญเสียความสัมพันธ์กับครอบครัวและคนรอบข้าง มีผลกระทบไปจนถึงงานหรือการศึกษา
7. พุดโกหกเกี่ยวกับจำนวนเงินที่เสียไปในการเล่นพนัน	7. มักมีการพูดปดหรือปิดบังเกี่ยวกับพฤติกรรม การใช้อินเทอร์เน็ตของตนเอง
8. มีการทำผิดกฎหมายซึ่งทำให้เกิดหายนะกับทั้ง ตนเองและครอบครัว	8. ใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อหลบเลี่ยงจากปัญหา ทางจิตใจหรือใช้เพื่อบรรเทาสภาวะทาง อารมณ์ เช่น ความท้อแท้สิ้นหวัง ความรู้สึก ผิดซึมเศร้า กังวลใจ เป็นต้น

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงลักษณะของพยาธิสภาพจากการพนันที่มีความคล้ายคลึงและ สามารถนำมาปรับใช้กับการติดการใช้อินเทอร์เน็ตได้เนื่องจากเป็นลักษณะที่ก่อให้เกิดผลต่อพฤติกรรม และบุคลิกภาพที่ผิดปกติซึ่งถ้าผู้ที่เล่นการพนันหรือการใช้อินเทอร์เน็ตจนมากผิดปกติโดยมีอาการดังกล่าวไว้ในตารางอย่างน้อย 5 ข้อ ก็จะเป็นผู้เข้าข่ายภาวะของเสพติดการพนันหรืออินเทอร์เน็ต

เมื่อกล่าวถึงอินเทอร์เน็ตจริงๆ แล้วไม่มีผลเสียอะไร เพราะจุดประสงค์ที่เกิดขึ้นของอินเทอร์เน็ตนั้นก็เพื่อนำมาใช้สร้างประโยชน์ให้กับสังคมโลก แต่ที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายต่อสังคมและชีวิตส่วนตัวของผู้คนนั้นก็มาจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากเกินไปจนติดและมีพฤติกรรมละทิ้งหน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆ ที่แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบไป เกิดเป็นความหมกมุ่นอยู่กับแต่อินเทอร์เน็ตไม่สามารถควบคุมตนเองได้ และมีความต้องการใช้เวลากับอินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนไม่มีเวลาพักผ่อน ใช้อินเทอร์เน็ตที่มากเกินไปจนก่อให้เกิดความเครียดทางอารมณ์จนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากสังคมและมีบุคลิกภาพที่แปรปรวน จนอาจทำให้ตัดขาดความสัมพันธ์กับผู้อื่นและสังคมได้

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเสพติดอินเทอร์เน็ต

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสพติดการใช้อินเทอร์เน็ตมีความคล้ายคลึงกันกับการเสพติดการพนัน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ด้านสรีระ และด้านจิตวิทยา (ธนิกันต์ มาชะศิริานนท์, 2545) ดังนี้

1) ด้านสรีระ

ลักษณะทางสรีระของมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์ต่อความเสี่ยงในการเสพติดอินเทอร์เน็ตจากหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่ว่า สารเคมีในร่างกายของมนุษย์จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบกับพฤติกรรมบางอย่างเช่นเดียวกับสารเสพติด นักวิทยาศาสตร์ที่ทำการศึกษพบว่า สารเคมีโดปามีนในสมองนั้นมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจ ความอึดเฝอใจของมนุษย์ โดยระดับโดปามีนจะเพิ่มสูงขึ้นไม่เพียงแต่การใช้สารเสพติด การดื่มแอลกอฮอล์ แต่รวมไปจนถึงการพนัน การกอด การได้รับคำชมเชยนอกจากนี้ยังรวมไปถึงการใช้งานสื่อที่สร้างความพึงพอใจ เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ตอีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ระดับโดปามีนสูงขึ้น มนุษย์จึงรู้สึกพึงพอใจและต้องการที่จะทำสิ่งนั้นเพิ่มมากขึ้นจนถึงขั้นเข้าสู่ภาวะเสพติด

นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับลักษณะของสื่อที่เป็นภาพเคลื่อนไหว แสงไฟสว่าง จำพวกสื่อ โทรศัพท์ วิดีโอเกม คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ก็อาจส่งผลให้เกิดการทำงานที่ผิดปกติของสมองก่อให้เกิดเป็นการเสพติดได้

จากงานวิจัยของ Thomas Mulholland (2002: 59-66) พบว่า หลังจากบุคคลเริ่มดูโทรศัพท์เพียงแค่ 30 นาที สมองจะเริ่มสร้างคลื่นอัลฟาที่ส่งผลให้บุคคลรู้สึกเหมือนโดนสะกดจิตทำให้รู้สึกอ่อนแรงลงไม่อยากทำกิจกรรมอื่นๆ และเกิดภาวะไม่รู้ตัว บุคคลจะเปิดรับความคิดอื่นๆ ได้โดยง่ายและเกิดเป็นภาวะเสพติดได้ง่ายมากขึ้น ซึ่งสื่ออินเทอร์เน็ต คือ สื่อที่รวบรวมลักษณะต่างๆ ของสื่อโทรศัพท์ไว้ด้วย เมื่อเข้าสู่อินเทอร์เน็ตสมองซีกขวาก็จะถูกกระตุ้นจากความเคลื่อนไหวของคอมพิวเตอร์ไม่ว่าจะเป็นแสงไฟ การกระพริบต่างๆ เช่น ป้ายโฆษณาในอินเทอร์เน็ต แสงสว่างจากจอคอมพิวเตอร์ เป็นต้น เมื่อบุคคลนั้นใช้เวลาอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์เป็นเวลานานๆ สมองซีกซ้ายจะอ่อนเพลียจากภาพเคลื่อนไหว ไฟกระพริบ และความสว่าง ทำให้การทำงานของสมองซีกซ้ายที่ทำหน้าที่ในการควบคุมการรับรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลลดลงและสมองซีกขวายังคงถูกกระตุ้นจากสื่ออย่างต่อเนื่อง โดยที่สมองซีกซ้ายไม่มีการช่วยส่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการมองเห็น ส่งผลให้กระบวนการในการรับรู้ของสมองทั้งสองซีกไม่ประสานงานกัน บุคคลจะใช้เพียงสมองซีกขวาในการรับรู้เท่านั้น ดังนั้น สมองซีกขวาที่เป็นส่วนในการทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ แรงบันดาลใจต่างๆ จึงถูกกระตุ้นจากคอมพิวเตอร์ทำให้บุคคลตกอยู่ในภาวะที่สับสน ไร้เหตุผล เกิดเป็นภาพลวงตาและจมอยู่กับความเพ้อฝัน กลายเป็นความหมกมุ่น วิตกกังวล ถูกครอบงำ เมื่อเกิดพฤติกรรมเหล่านี้ขึ้นซ้ำๆ จนกลายเป็นการเสพติดอินเทอร์เน็ตได้ในที่สุด (McPeck, J.E., 1981)

2) ด้านจิตวิทยา

การสนองความต้องการหรือการเติมเต็มความต้องการเป็นปัจจัยสำคัญของการเสพติดอินเทอร์เน็ตเช่นเดียวกับการเสพติดสื่อ ตามทฤษฎีของ Sigmund Freud สามารถอธิบายปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีความสัมพันธ์กับการเสพติดอินเทอร์เน็ตได้ว่า ธรรมชาติของอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางที่เปิดโอกาสให้มนุษย์แสดงความต้องการขั้นพื้นฐานที่อยู่ในตัวเรา มนุษย์จึงมักใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในการแสดงออกถึงความต้องการอย่างไร้ขีดจำกัด นอกจากนั้นยังเป็นการชดเชยหรือทดแทนความต้องการในทิศทางที่ปลอดภัย สื่ออินเทอร์เน็ตเปิดโอกาสให้มนุษย์แสดงความคิดความต้องการ การกระทบบอกมาอย่างเต็มที่อย่างไม่มีเงื่อนไขและมาตรฐานทางสังคม จึงทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจและยึดติดกับการใช้งานอินเทอร์เน็ต เช่นเดียวกับการความต้องการของมนุษย์ที่ Abraham Maslow ได้ทำการจำแนกความต้องการของมนุษย์เป็นลำดับขั้น ดังนี้

(1) ความต้องการขั้นพื้นฐานขั้นแรกของมนุษย์ (Physiological needs) เป็นความต้องการด้านร่างกาย เช่น อาหาร น้ำ เครื่องแต่งกาย เป็นต้น

(2) ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย (Safety needs) เป็นความต้องการในด้านการปกป้องคุ้มครอง ปราศจากอันตรายหรือสิ่งกีดขวาง การมีสังคมที่ดีจะส่งผลให้บุคคลรู้สึกปลอดภัย

(3) ความต้องการทางสังคม (Social needs) เป็นความต้องการในด้านความผูกพันและการเป็นที่รัก เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมสังคมของมนุษย์ มนุษย์ต้องการเป็นที่รักของครอบครัว เพื่อนฝูงและสังคม การขาดเพื่อน ขาดคู่รักเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบให้มนุษย์เจ็บปวด ดังนั้น มนุษย์จึงมีความต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสังคมที่ดีจะสร้างความพึงพอใจให้แก่ความต้องการในขั้นนี้ได้

(4) ความต้องการทางด้านการเห็นคุณค่า (Esteem needs) เป็นความต้องการที่จะเป็นที่ยกย่องนับถือของผู้อื่นในวงสังคม มนุษย์ชอบการแสดงความสามารถและให้เกียรติในตนเอง ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ต้องการที่จะได้รับเกียรติและการยกย่องจากผู้อื่นด้วยเช่นกัน มนุษย์ต้องการให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของตนเอง ต้องการมีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับ มีความเป็นอิสระ ได้รับความพึงพอใจจากสิ่งที่ตนต้องการนำมาซึ่งความมั่นใจในตนเอง และการเห็นคุณค่าในตนเอง

(5) ความต้องการเติมเต็มความสมบูรณ์ให้ชีวิต (Self-actualization needs) ความต้องการสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่ตนเองตั้งไว้หรือตามความพึงพอใจส่วนตัว (Self-fulfillment) มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะเป็นบุคคลอย่างที่ดีที่ตนเองใฝ่ฝันไว้ การเป็นไปตามความต้องการของตัวตนในอุดมคติถือเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ (Abraham Maslow, 1970)

Encore (1987) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมการเสพติดสามารถเกิดขึ้นได้จากหลากหลายสาเหตุดังต่อไปนี้

1) เหตุผลด้านอารมณ์ (Emotion Reasons) เกิดขึ้นมาจากความต้องการทางด้านจิตใจภายใน เช่น ความต้องการที่จะเพิ่มคุณค่าในตนเอง เพิ่มความเชื่อมั่นใจตนเอง หรือเกิดขึ้นมาจากปัญหาและความผิดหวัง ความวิตกกังวล ความไม่มั่นคง กระวนกระวายใจ ความกดดันต่างๆ ในชีวิต เป็นต้น

2) เหตุผลด้านร่างกาย (Physical Reasons) เกิดมาจากความต้องการความผ่อนคลาย ทางร่างกาย การระงับความเจ็บปวดหรือความรู้สึกที่รุนแรง

3) อิทธิพลด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Reasons) เกิดมาจากสังคมนรอบข้าง ครอบครัว เพื่อนฝูง เช่น บุคคลที่มีปัญหาครอบครัว การขาดความรักความอบอุ่น ขาดการดูแลเอาใจใส่ บุคคลที่มีปัญหาทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว จนทำให้เกิดพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงจากภาวะความเป็นจริง เป็นต้น

4) เหตุผลด้านสังคม (Social Reasons) เกิดมาจากการที่บุคคลมีความต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือความต้องการเป็นที่ยอมรับจากผู้อื่น จากกลุ่มหรือสังคม ซึ่งอาจเป็นความต้องการหลีกเลี่ยงจากความรู้สึกเดียวดาย โดดเดี่ยว หรือจากเหตุผลใดๆ ก็ตามทำให้บุคคลสามารถถูกชักจูงได้โดยง่าย

5) เหตุผลด้านสติปัญญา (Intellectual Reasons) เกิดมาจากการหันหน้าไปพึ่งสิ่งเสพติด เพื่อการบรรเทาความเครียด ความกดดันที่เกิดขึ้นภายในสมอง

จะเห็นได้ว่าอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่ช่วยในการตอบสนองและเติมเต็มความต้องการที่ขาดหายของมนุษย์ในทุกด้าน และยังช่วยในการหลบหลีกจากปัญหาในชีวิตจริง จึงทำให้อินเทอร์เน็ตสามารถเป็นปัจจัยที่ง่ายต่อการเกิดการเสพติด

ลักษณะของการเสพติดอินเทอร์เน็ต

Griffiths (1998) ได้ให้ข้อสังเกตและอธิบายเกี่ยวกับลักษณะอาการของผู้เสพติดอินเทอร์เน็ตไว้ว่า จะมีอาการอย่างน้อย 6 อย่างที่เห็นได้ชัด ดังต่อไปนี้

1) การให้ความสำคัญอย่างที่สุด (Salience) เมื่อได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม เช่น การใช้บริการอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้บริการเหล่านั้นจะมีความรู้สึกว่ามีอำนาจต่อพวกเขา และมีความคิดว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต

2) การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ (Mood Modification) บุคคลจะเกิดความรู้สึกเกี่ยวกับกิจกรรมที่เกิดจากการใช้บริการอินเทอร์เน็ต ผ่านการถามคำถามต่างๆ เช่น ระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตแต่ละครั้ง อารมณ์และความรู้สึกเมื่อได้ใช้อินเทอร์เน็ต หรือเมื่อมีการเลิกใช้อินเทอร์เน็ตบุคคลมีความรู้สึกอย่างไร เป็นต้น

3) ความหักห้ามใจ (Tolerance) เป็นลักษณะของการเพิ่มระยะเวลาการเข้าไปมีส่วนร่วมของกิจกรรมในการใช้อินเทอร์เน็ต หมายความว่า บุคคลจะมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่เพิ่มมากขึ้นเพื่อความพึงพอใจ

4) อาการของการเลิก (Withdrawal Symptoms) เมื่อบุคคลถูกกำหนดให้หยุดหรือถูกลดทอนเวลาการทำกิจกรรมในการใช้อินเทอร์เน็ตจะมีผลกระทบเกิดขึ้น เช่น ทำให้สถานภาพทางอารมณ์หงุดหงิด เครียด รู้สึกไม่สนุก เป็นต้น

5) ความขัดแย้ง (Conflicts) บุคคลจะมีความรู้สึกคับข้องใจ ไม่พึงพอใจเมื่อถูกขัดขวางจากผู้รอบข้าง

6) การกลับสู่สภาพเดิม (Relapse) หลังจากการพยายามควบคุมการใช้งานให้ลดลงหรือหยุดใช้งาน บุคคลอาจมีแนวโน้มที่จะกลับมาใช้งานอินเทอร์เน็ตซ้ำๆ ได้อีก

Goldberg (1996: 43-53) ได้ศึกษาและสามารถระบุลักษณะของการเสพติดอินเทอร์เน็ตไว้ดังนี้

1) การใช้ชีวิตประจำวันหรือวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้มีเวลาในการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น

2) มีการปรับหรือลดกิจกรรมอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการใช้อินเทอร์เน็ตให้น้อยลง เพื่อนำเวลามาใช้งานอินเทอร์เน็ต

3) ไม่สนใจในสภาพร่างกายของตนเองที่ได้รับผลกระทบจากการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่มากเกินไป

- 4) หลีกเลี่ยงการทํากิจวัตรหรือกิจกรรมสำคัญในชีวิต เพื่อนำไปใช้งานอินเทอร์เน็ต
- 5) ปรับเปลี่ยนหรือเลื่อนเวลาที่ใช้ในการพักผ่อน เวลานอนออกไป เพื่อนำเวลามาใช้งานอินเทอร์เน็ต
- 6) สูญเสียความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น เนื่องจากการลดกิจกรรมทางสังคมต่างๆ
- 7) มีการละเลยความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือเพื่อนฝูง
- 8) ปฏิเสธการทํากิจกรรมต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อเวลาที่ใช้งานอินเทอร์เน็ต
- 9) แสวงหาเวลาเพื่อการใช้งานอินเทอร์เน็ต
- 10) ละทิ้งภาระหน้าที่ของตนเองไม่ว่าจะเป็นการเรียน การงาน

จะเห็นได้ว่าการเสพติดการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์นับเป็นประเภหนึ่งของการเสพติดอินเทอร์เน็ตเช่นกัน เพราะเป็นเหตุทำให้มีการใช้อินเทอร์เน็ตในระยะเวลาที่ยาวนานและบ่อยครั้งจนไม่สามารถหยุดการใช้งานได้ เมื่อมีผู้ต้องการให้หยุดการใช้งานก็จะเกิดอาการหงุดหงิดไม่พอใจมีผลกระทบต่อการใช้ชีวิต การทํางาน ตลอดจนถึงการเรียน และจะมีผลไปจนถึงครอบครัว เพื่อน และผู้คนรอบข้างอีกด้วย

พฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตของคนไทย

รายงานพฤติกรรมผู้บริโภคด้าน Digital และ Social Media ที่ทั่วโลกจับตามอง คือ Global Digital Report ของ We Are Social และ Hootsuite แพลตฟอร์มด้านการบริหารจัดการสื่อสังคมออนไลน์ ที่สำรวจข้อมูลและพฤติกรรมการใช้งานดิจิทัลของผู้คนทั่วโลก ล่าสุดเปิดเผยสถิติถึงเดือนกรกฎาคมเป็นช่วงครึ่งปีหลังของปี 2564 มีสถิติที่น่าสนใจหลายเรื่องดังนี้ (กรุงเทพฯธุรกิจ, [ออนไลน์])

สถิติเผยว่าวันนี้ มีผู้ใช้อุปกรณ์พกพาทั่วโลกมากถึง 5.27 พันล้านคน คิดเป็นสัดส่วน 67% ของประชากรทั้งโลก มีจำนวนผู้ใช้มือถือเพิ่มขึ้น 2.3% ในปีที่ผ่านมา เพิ่มขึ้น 117 ล้านคน คิดเป็นผู้ใช้ใหม่เกือบ 10 ล้านคนต่อเดือน

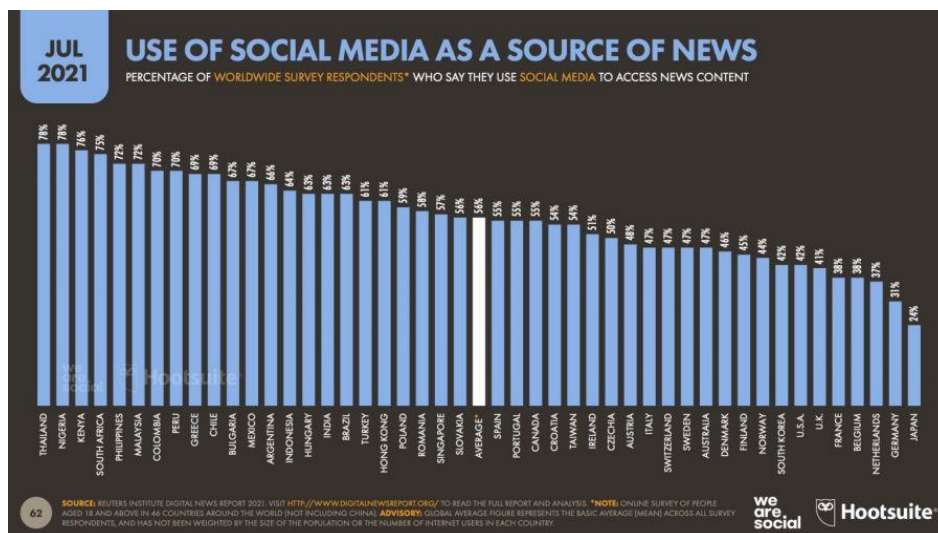
ปัจจุบันมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกมากกว่า 4.80 พันล้านคน คิดเป็น 61% ของประชากรโลกทั้งหมด ขณะที่ตัวเลขผู้ใช้โซเชียลมีเดียเพิ่มขึ้นมากกว่า 13% นับตั้งแต่ช่วงเวลานี้ของปีที่แล้ว ข้อมูลล่าสุดแสดงให้เห็นว่ามีผู้ใช้เพิ่มขึ้นมากกว่าครึ่งพันล้านคนในเวลาเพียง 12 เดือน ปัจจุบันมีผู้ใช้โซเชียลมีเดียมากถึง 4.48 พันล้านคนทั่วโลกเท่ากับเกือบ 57% ของประชากรทั้งหมดของโลก

สถิติจาก We Are Social ยังพบว่าวันนี้ คนไทย 69% อยู่บนโลกออนไลน์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และมีพฤติกรรมออนไลน์หลายอย่างที่เริ่มได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้น คนไทยใช้โซเชียลมีเดียเป็นช่องทางหลักในการอัปเดตข่าวเป็นอันดับ 1 ของโลกในปีนี้ หรือคิดเป็น 78%

ขณะที่ คนไทยมากถึง 91% อ่านข่าวออนไลน์ มากเป็นอันดับสองของโลกแน่นอนว่า “โซเชียลมีเดีย” กลายเป็นช่องทางรับรู้ข่าวสารของคนไทยที่ทรงอิทธิพลมากในช่วงที่ผ่านมาและสถิติเผยต่อไปว่าในกลุ่มของโซเชียลมีเดีย คนไทยใช้ “Facebook” มากเป็นอันดับ 8 ของโลก โพสต์เฟซบุ๊กเฉลี่ยคนละ 11 ครั้งต่อเดือนและคอมเมนต์บนเฟซบุ๊กเฉลี่ย 8 ครั้งต่อเดือน ขณะที่ยังเหนียวแน่นกับ YouTube คนไทยใช้มากเป็นอันดับ 18 ของโลก ในปีนี้ใช้ Instagram มากเป็นอันดับ 16 ของโลกใช้ Facebook Messenger มากเป็นอันดับ 6 ของโลก และใช้ Twitter มากเป็นอันดับ 10 ของโลกปีนี้ ด้วยจำนวนผู้ใช้งาน 9.45 ล้านคน ขณะที่การรักษาระยะห่าง การกักตัว ทำให้คนไทย 34.8% ใช้ Video Call ติดต่อสื่อสารถึงกันมากขึ้นในปีี้แน่นอนว่าคนไทยหันหาช่องทางออนไลน์เพิ่มขึ้น 15.1% ด้วยเช่นกัน

แนวทางการแก้ไขปัญหาการเสพติดอินเทอร์เน็ต

การแก้ปัญหาลดการเสพติดอินเทอร์เน็ตนั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมติดอินเทอร์เน็ตตามหลักการและแนวคิดของ Young & Suler (ดวงรัตน์ คัดทะเล และคณะ, [ออนไลน์]) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. การปฏิบัติตรงข้าม (Practice the Opposite) เป็นการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการเวลา โดยเริ่มจากการประเมินอุปนิสัยในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้รับการบำบัดด้วยคำถาม เช่น ท่านมักจะเล่นอินเทอร์เน็ตวันไหนและใช้เวลานานเท่าใดต่อการใช้งานอินเทอร์เน็ตในแต่ละครั้ง หรือใช้อินเทอร์เน็ตเมื่ออยู่ในสถานที่ใด การประเมินกิจวัตรการใช้อินเทอร์เน็ต จะนำไปสู่การสร้างตารางเวลาชีวิตใหม่ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมประจำวันในการใช้อินเทอร์เน็ตโดยจะทำแบบค่อยเป็นค่อยไป

2. การหยุดยั้งจากภายนอก (External Stoppers) เป็นการใช้อย่างหรือสิ่งแวดลอมรอบตัวช่วยเตือนสติหรือควบคุมพฤติกรรมให้หยุด ลดลง หรือเลิกใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เช่น การใช้นาฬิกาปลุกตั้งเวลาและวางไวใกล้ๆ คอมพิวเตอร์ และส่งสัญญาณเตือนเมื่อถึงเวลาที่ต้องหยุดเล่น ซึ่งจะช่วยควบคุมเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตไม่ให้ส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงาน การเรียน หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน

3. การตั้งเป้าหมาย (Setting Goals) ควรเริ่มจากการกำหนดระยะเวลาที่ใช้อินเทอร์เน็ตอย่างชัดเจน จะช่วยให้ผู้รับการบำบัดเกิดความรู้สึกว่า ต้องควบคุมตนเองตามตารางที่จัดไว้ ควรจัดตารางเวลาด้วยเป้าหมายที่มีความเป็นไปได้สำหรับผู้รับการบำบัดแต่ละรายบนหลักการให้ผู้รับการบำบัด ใช้เวลากับอินเทอร์เน็ตครั้งละน้อยๆ แต่บ่อยครั้ง จะช่วยให้ผู้รับการบำบัดค่อยๆ ถอนตัวออกมาอย่างช้าๆ และจะต้องตั้งเป้าหมายการใช้ระยะเวลาให้ลดลงไปเรื่อยๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อไม่ทำให้ผู้รับการบำบัดรู้สึกหงุดหงิด

4. การบังคับใจตนเองให้ลดลง หรือเลิกใช้อินเทอร์เน็ต (Abstinence) ในลักษณะที่ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานๆ โดยเฉพาะกับผู้รับการบำบัดที่เคยมีประวัติติดสารเสพติดหรือติดสุรามาก่อน เพราะผู้รับการบำบัดกลุ่มนี้อาจเลือกใช้การติดอินเทอร์เน็ตทดแทน เพราะรู้สึกว่าการอดภัยหรือ ดุติกว่าการติดสารเสพติดหรือติดสุรา การบังคับใจตนเองจะช่วยให้ผู้รับการบำบัดสามารถควบคุมตนเองได้จากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในอดีตและนำประสบการณ์นั้นๆ มาปรับใช้เป็นกลยุทธ์เพื่อบังคับใจตนเองให้ลดลง หรือเลิกใช้อินเทอร์เน็ต

5. การสนับสนุนทางสังคมด้วยกลุ่มประคับประคอง (Support Groups) ผู้รับการบำบัดบางรายอาจจะเข้าสู่การติดอินเทอร์เน็ต เนื่องจากในชีวิตจริงขาดการประคับประคองและสนับสนุนทางสังคม จึงพยายามหาวิธีชดเชยด้วยการหากลุ่มสนับสนุนทางสังคมออนไลน์ การช่วยเหลือผู้รับการบำบัดจึงควรมุ่งไปที่การเสริมสร้างเครือข่ายการสนับสนุนทางสังคมในชีวิตจริง เช่น กลุ่มอาสาหรือกลุ่มกิจกรรมบำบัด เพื่อทดแทนการใช้เวลากับกลุ่มในโลกเสมือนจริงทางอินเทอร์เน็ต ผู้บำบัดควรให้การช่วยเหลือโดยหา กลุ่มสนับสนุนที่เหมาะสมหรือกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเดียวกันกับผู้รับการบำบัด กลุ่มสนับสนุนอาจช่วยให้ผู้รับการบำบัดพัฒนาความสามารถในการคบเพื่อน ซึ่งอยู่ในสถานะเดียวกัน และลดการพึ่งพาการใช้ อินเทอร์เน็ต

6. การใช้บัตรช่วยเตือนความจำ (Reminder Cards) เป็นการช่วยให้ผู้รับการบำบัดมีจิตใจจดจ่ออยู่กับการลดลง หรือเลิกใช้อินเทอร์เน็ตด้วยการให้ผู้รับการบำบัดเขียนลงในบัตรช่วยเตือนความจำถึง ปัญหาของคนที่เกิดจากการใช้อินเทอร์เน็ตมากเกินไป 5 ประการ และประโยชน์ 5 ประการ หากสามารถ ลดลง หรือเลิกใช้อินเทอร์เน็ตได้ จากนั้นให้ผู้รับการบำบัดนำข้อความเหล่านี้ติดตัวไว้ในกระเป๋าเสื้อหรือกระเป๋า

หรือกระเป๋าเสื้อและนำออกมาอ่านบ่อยๆ เพื่อเตือนตัวเองทุกครั้งเมื่อรู้สึกว่ายากใช้อินเทอร์เน็ตหรือนำข้อความเหล่านี้ไปติดไว้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์มือถือเพื่อให้มองเห็นอย่างชัดเจน การกำหนดข้อความลงควรเริ่มจากการเตือนตนเองด้วยข้อความที่มีขอบเขตกว้างๆ ก่อน เช่น “ตอนนี้เป็นเวลาทำการบ้าน” หรือ “ตอนนี้เป็นเวลานอนพักผ่อน” หรือ “ดูแลตัวเองก่อนนะ” เป็นต้น และต้องเป็นข้อความที่มีความเป็นไปได้จริง เพื่อไม่ให้ผู้รับการบำบัดรู้สึกกดดันตนเอง จากนั้นจึงค่อยๆ ปรับข้อความให้มีความเจาะจงมากขึ้น เช่น “เราจะเล่นอินเทอร์เน็ตไม่เกินวันละสองชั่วโมง” เป็นต้น

7. การกำหนดกิจกรรมบำบัดด้วยตนเอง (Personal Inventory) เป็นการช่วยให้ผู้รับการบำบัดได้ใช้เวลาอยู่ในโลกที่เป็นจริงมากขึ้นด้วยการเพิ่มเวลาให้กับกิจกรรมที่ตนเองชอบและลดการใช้เวลากับอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นโลกเสมือนจริง ด้วยการให้ผู้รับการบำบัดระบุกิจวัตรประจำวันหรือกิจกรรมที่ตนเองรัก ชอบ หรือกิจกรรมที่ทำแล้วรู้สึกมีความสุข แต่กิจกรรมเหล่านั้นถูกละเลยหรือไม่ได้ปฏิบัติเลยหลังจากที่ผู้รับการบำบัดใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต จากนั้นให้ผู้รับการบำบัดจัดลำดับความสำคัญของแต่ละกิจกรรม จากนั้นให้ผู้รับการบำบัดสะท้อนตามความเป็นจริงว่าคุณภาพชีวิตของตนเองเป็นอย่างไรหลังจากที่ไม่ได้ทำหรือไม่ได้ให้เวลากับกิจวัตรประจำวัน หรือกิจกรรมที่ตนเองรักชอบหรือกิจกรรมที่ทำแล้วรู้สึกมีความสุข เพราะใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต วิธีนี้จะช่วยให้ผู้รับการบำบัดได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องทำกิจวัตรประจำวันที่มีความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของตนและช่วยดึงผู้รับการบำบัดออกมาจากโลกเสมือนจริงได้

หลักพุทธธรรม: ภูมิคุ้มกันจากการเสพติดอินเทอร์เน็ต

ในสังคมปัจจุบันคนส่วนมากจะมีค่านิยมทางวัตถุนิยมมากกว่าความเอาใจใส่ในเรื่องของจิตใจหรือทางด้านจริยธรรม จึงทำให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อด้านต่างๆ เช่น ปัญหาในความสัมพันธ์กันภายในครอบครัว ปัญหาในการคบเพื่อน ปัญหายาเสพติด เป็นต้น และยังมีปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งก็คือปัญหาที่เกิดจากการเสพติดอินเทอร์เน็ต การแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านั้นก็มีหลากหลายวิธีการแต่ผู้เขียนต้องการเสนอแนวทางการนำเอาหลักพุทธธรรมประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อนำพาไปสู่การปฏิบัติตนและการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ร่วมกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของคนในสังคม เพราะผู้เขียนเชื่อมั่นว่า การใช้หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สามารถแก้ปัญหามหาการเสพติดอินเทอร์เน็ตได้ ซึ่งมีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

1. **หลักทศ 6** เป็นหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในสังคาลสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/266/212) เป็นหลักในการปฏิบัติต่อบุคคลรอบข้าง ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระดับต่างๆ ได้แก่

1) ปุริตถิมทิส หมายถึง ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดาเป็นผู้มีอุปการคุณแก่เราคนแรก เพราะว่าเข้ามารับผิดชอบต่อชีวิตก่อนใครและทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นชีวิต เลือดเนื้อ รวมทั้งความเป็นมนุษย์ ได้มาจากบิดามารดา จึงจัดให้ท่านทั้งสองมาอยู่เป็นทิศเบื้องหน้า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ได้กำหนดหน้าที่ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติและมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะได้รับการปฏิบัติตอบ ประกอบด้วยบุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคมดุจทิศที่อยู่รอบตัว ปุริตถิมทิส ทิศเบื้องหน้า คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดาเพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน จะเป็นภูมิคุ้มกันเบื้องต้นให้กับโดยเฉพาะเยาวชนห่างไกลจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตได้ เนื่องจากผู้เป็นพ่อแม่เป็นผู้ให้โดยเฉพาะความรัก ความอบอุ่น การปกป้องคุ้มครอง การศึกษา และทรัพย์ โดยไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน มีเพียงต้องการให้ลูกได้เติบโตมีชีวิตที่ดีมีคุณภาพ

2) ทักขิมทิส หมายถึง ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูบาอาจารย์เป็นบุคคลสำคัญกับชีวิต เพราะสอนเรตั้งแต่ให้รู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ให้รู้จักการรักษาเนื้อรักษาตัวให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ตลอดจนสอนให้รู้จักการทำมาหากิน จึงเป็นทักษิณบุคล คือ บุคคลที่พวกเราต้องเคารพ กราบไหว้บูชา เป็นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ เป็นปรากฏการณ์ในการป้องกันภัยให้แก่ศิษย์อย่างดียิ่งอย่างหนึ่ง เมื่อครูหรืออาจารย์และศิษย์อนุเคราะห์ซึ่งกันและกันอย่างนี้ โอกาสที่ศิษย์ทั้งหลายจะพลาดพลั้งไปเสพติดอินเทอร์เน็ตนั้นยาก เพราะครูหรืออาจารย์จะคอยปกป้องแนะนำในทางที่ดีอยู่ตลอดเวลา

3) ปังฉิมทิส หมายถึง ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยาล้วนถือว่าเป็นกำลังเสริม เป็นผู้ติดตามคอยสนับสนุนช่วยเหลืออยู่ข้างหลังทั้งสิ้น เนื่องจากเรื่องบางเรื่องไม่สามารถทำแทนกันได้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างภรรยากับสามี เมื่อภรรยาและสามีทั้งสองมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน ครอบครัวก็จะอบอุ่น ลูกๆ ในครอบครัวที่อบอุ่นก็จะพลอยอบอุ่นไปด้วย ความอบอุ่นของครอบครัว คือ สิ่งป้องกันภัยต่างๆ แก่สมาชิก โดยเฉพาะเสพติดอินเทอร์เน็ตสมาชิกของครอบครัวที่อบอุ่นแทบจะไม่ปรากฏว่ามาเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

4) อุตตรทิส หมายถึง ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหายที่เป็นผู้คอยช่วยเหลือให้เราข้ามพ้นอุปสรรคและภัยอันตรายต่างๆ ในเวลาเดียวกันก็ยังเป็นกำลังสนับสนุนให้เราสามารถบรรลุความสำเร็จอีกด้วย ทิศเบื้องซ้ายเป็นทิศที่ใหญ่ที่สุด เพราะตลอดชีวิตของคนเราต้องเกี่ยวข้องกับผู้คนมากมาย เพราะฉะนั้น ใครมีทิศเบื้องซ้ายน้อยก็จะเข้าตำรา “นกไม่มีขนคนไม่มีเพื่อน” ถ้าใครสำรวจตรวจสอบดูแล้วพบว่า ตัวเองมีเพื่อนน้อยละก็รีบกลับไปแก้ไขเสียความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ถ้ามิตรหรือเพื่อนปฏิบัติต่อกันอย่างนี้ สายสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนที่ผูกพันไว้ไม่ให้อีกฝ่ายตกต่ำถือว่า เป็นความผูกพันที่ประเสริฐ เป็นเกราะป้องกันภัยทั้งหลายทั้งปวงอันมีเสพติดอินเทอร์เน็ต หลักของทิศเบื้องซ้ายถือว่าเป็นปรากฏการณ์ป้องกันภัยอย่างดียิ่งอันหนึ่ง

5) เหมุริมทิส หมายถึง ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้ ลูกน้อง ใครมีลูกน้องมากๆ ก็เบาแรงกาย คือ ไม่ต้องทำงานหนัก ไม่หนักแรงกายจนเกินไปนัก แต่ว่าอาจจะหนักแรงใจบ้างถ้าฝึกเขาไม่ดี แต่ให้รู้วาทิศเบื้องล่างนี้ที่คอยเป็นฐาน เป็นกำลังเป็นที่มาแห่งทรัพย์สินเงินทองสำหรับเอามาใช้เป็นกองเสบียงในการหล่อเลี้ยงชีวิตของเรา เราจะมีทรัพย์สินมาใช้ในการสร้างบุญสร้างบารมีได้มากน้อย เท่าไรก็มาจากทิศเบื้องล่างเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกจ้าง ทาสกรรมกรถือว่า เป็นบุคคลที่มีโอกาสน้อยทั้งการศึกษาและรายได้เมื่อนายมีน้ำใจสงเคราะห์ และอนุเคราะห์นายดังที่พุทธพจน์ตรัสไว้ ถือว่าทั้งสองฝ่ายได้ผูกสายใยแห่งคุณธรรมเอาไว้ต่อกัน สายใยนี้จะเป็นตัวป้องกันมิให้แต่ละฝ่ายตกไปอยู่ในทางเสื่อมมีการเสพติดอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทั้งสองฝ่ายก็จะรุ่งเรืองและมีความสุขตามอัธยาศัย

6) อุปริมทิส หมายถึง ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เพราะเป็นผู้ที่สูงด้วยคุณธรรม อีกทั้งยังเป็นผู้ชี้ทิศบอกทางถูกผิดทางศีลธรรมอีกด้วยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนักบวชกับชาวบ้าน เพราะให้อามิสเพื่อให้สมณพราหมณ์มีอัธยาศัยดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน แต่สมณพราหมณ์ให้ธรรมแก่กุลบุตรเพื่อให้เขาหลุดพ้นจากกองทุกข์และการให้ของสมณพราหมณ์เป็นการให้สิ่งที่ประเสริฐกว่าทั้งในนี้และหน้า การให้อย่างนี้ คือ การป้องกันความชั่วที่จะเข้ามาสู่กุลบุตร ปกป้องกุลบุตรจากภัยต่างๆ ทั้งหมด

จะเห็นว่าความผูกพันของคนในสังคมนั้นจะรวมอยู่ใน “ทิศหก” ซึ่งเป็นหลักการอีกอันหนึ่งที่จะป้องกันคนมิให้เข้าไปพัวพันการเสพติดอินเทอร์เน็ต เป็นมรรควิธีแห่งความมั่นคงและความเจริญของสังคมสังคมจะขาดทิศหกนี้ไปไม่ได้ สังคมใดขาดการประพฤติปฏิบัติตามแนวของทิศหก สังคมนั้นจะเสื่อม

จะวุ่นวาย จะเต็มไปด้วยปัญหามากมาย แต่ถ้าหากสังคมใดประพฤติปฏิบัติตามที่ศก สังคมนั้นจะมั่นคง จะเจริญรุ่งเรือง ภัยพิบัติอันเกิดจากน้ำมือของผู้ประพฤติปฏิบัติที่ศกจะไม่มี

2) หลักปัญญา เป็นหลักธรรมที่แนะนำให้ใช้ความคิดพิจารณาความเป็นไปตามธรรมชาติและละกิเลสที่ทำให้ชีวิตของคนในสังคมเศร้าหมองหรือได้รับความเดือดร้อนเมื่อภายหลัง หลักธรรมนี้เป็นคำสอนมีปรากฏในพระไตรปิฎกที่กล่าวว่า กุลบุตรในโลกนี้เป็นผู้มีปัญญาคือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์ โดยชอบ (อง.อุฎก. (ไทย) 23/54/344)

ทั้งนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2553: 233) ได้อธิบายความหมายของปัญญา สัมปทา หมายถึง ความพร้อมด้วยปัญญา รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ และเข้าใจชีวิตนี้ตามความเป็นจริง ที่จะไม่ให้ลุ่มหลงมัวเมา การใช้ความคิดพิจารณาเพื่อให้รู้อย่างไม่วิปริต ใช้สติพิจารณาตัดแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม รู้สิ่งที่เกื้อกูลและสิ่งไม่เกื้อกูลแก่ตนเองและผู้อื่นด้วยปัญญาตามความเป็นจริง

ดังนั้น เมื่อผู้ใดก็ตามที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความฉลาด หรือรู้เท่าทันต่อภัยต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละคนแล้ว จึงควรใช้ปัญญาในการหาทางออกแห่งปัญหา ใช้เหตุผลในการพิจารณาแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยความเฉลียวฉลาด สิ่งใดเป็นโทษ สิ่งใดเป็นกิเลส สิ่งใดถูกต้อง สิ่งใดเหมาะสม สิ่งใดเป็นประโยชน์ สิ่งใดควรให้ สิ่งใดควรเก็บ สิ่งใดควรรับ เลื่อนนำมาเป็นแนวทางให้ชีวิตเยาวชนมีคุณภาพ จะทำให้ผู้รู้ได้เข้าใจตนเอง เข้าใจสังคม เข้าใจในการเลือกคบมิตรและนำไปสู่การนับถือตนเองเห็นคุณค่าตนเองเป็นที่ยอมรับของครอบครัว ชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะพัฒนาเยาวชนให้เจริญก้าวหน้าเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ นำพาให้ผู้รู้พบแต่ความสงบสุขห่างไกลจากสิ่งเสพติดให้โทษทั้งหลาย

สรุป

การใช้พุทธธรรมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทำให้จิตใจมีความเข้มแข็ง แม้ภูมิคุ้มกันทางครอบครัวก็สำคัญที่จะทำให้ความรักความอบอุ่น ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดถึงภูมิคุ้มกันที่เกิดจากสังคม สิ่งแวดล้อม และจากกัลยาณมิตร รวมถึงการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่เกิดจากตนเอง ผู้ที่หลงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเสพติดอินเทอร์เน็ตนั้น บางส่วนอาจเกิดจากขาดความรักความอบอุ่น ขาดความรู้ความเข้าใจต่อสังคมหรือแม้แต่บางคนอาจเข้าใจว่าตนเองไม่มีคุณค่าและขาดความรู้ทางด้านหลักพุทธธรรมขั้นพื้นฐานที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเมื่อเจอปัญหาต่างๆ หากต้องการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวควรได้ปรับทัศนคติด้วยการใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาของตนเอง ดังนั้น การป้องกันมิให้ผู้ใดก็ตามได้มีโอกาสเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเสพติดอินเทอร์เน็ตนั้น จะต้องเป็นการป้องกันในลักษณะการสร้างความพร้อมในการใช้ชีวิตโดยปัญญาเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองให้อยู่ในสังคมเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งการที่จะเป็นผู้มีความสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจนั้น จะต้องเป็นผู้รู้จักหน้าที่และมีความรับผิดชอบ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งที่เกิดจากกระบวนการใช้ปัญญาเป็นหลักที่ยึดเหนี่ยว อันเป็นรูปแบบอีกมิติหนึ่งที่มีแก่นการแก้ปัญหาจากสาเหตุของปัญหา เป็นภูมิคุ้มกันที่เกิดขึ้นจากความอบอุ่น การดูแลตนเองได้ และจิตสำนึกที่ดี

ด้วยเหตุนี้ แม้การยอมรับของคนในครอบครัว การยอมรับในสังคม และการยอมรับด้วยเหตุและผล ยอมรับพุทธธรรมที่นำมาสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดปัญญานับเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาให้ห่างไกลจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตและทำให้เกิดมีภูมิคุ้มกันต่อสิ่งเร้าต่างๆ ได้ ทำให้มีความเข้มแข็งในจิตใจ

อันเป็นพื้นฐานที่จะเป็นเหตุทำให้ประเทศไทยมีพลเมืองที่มีคุณภาพน่าพาประเทศให้มีความสุขสงบเจริญรุ่งเรืองได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรุงเทพธุรกิจ. (2564). *เปิดสถิติคนไทยเสพติด 'ออนไลน์ โซเชียล' สูงติดอันดับโลก*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/tech/950958> [11 กันยายน 2564]
- กรมสุขภาพจิต. (2564). *ภาวะเสพติด*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=28146>. [15 กันยายน 2564]
- ไชยรัตน์ บุตรพรหม. (2545). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการติดอินเทอร์เน็ตของวัยรุ่นในเขต กรุงเทพมหานคร*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงรัตน์ คัดทะเล และคณะ. (2564). *การติดอินเทอร์เน็ตในเยาวชน: บทบาทของพยาบาลและการช่วยเหลือ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Jolbcnm/article/view/75384/60755>. [15 กันยายน 2564]
- ธนิกันต์ มาชะศิริานนท์. (2545). *พฤติกรรมการใช้คอมพิวเตอร์เน็ตและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเสพติดอินเทอร์เน็ตของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผกาพรรณ นันทะเสน และอัสรา ประเสริฐสิน. (2563). *พฤติกรรมการติดอินเทอร์เน็ตกับภาวะซึมเศร้า : เหตุปัจจัยและแนวทางการป้องกันแก้ไข*. *วารสารวิจัยสุขภาพและการพยาบาล*, ปีที่ 36 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2563): 295.
- พยอม ตันติวัฒน์, ศาสตราจารย์ ดร. (2564). *ยาเสพติดและยาต้านฤทธิ์ยาเสพติด*. ศูนย์วิจัยยาเสพติด สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.ddrc.ihr.chula.ac.th/Knowledge%20and%20Reviews/narcotics.pdf>. [15 กันยายน 2564]
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมิก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัศมี สารจรรย์. (2547). *การจำแนกกลุ่มการเสพติดอินเทอร์เน็ตของนักศึกษาปริญญาตรีมหาวิทยาลัยขอนแก่น*. *การศึกษาระดับปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รัศมน กัลปยาศิริ, รศ.พญ. (2564). *การเสพติด*. ศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด (ศศก.). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://cads.in.th/cads/content?id=75>. [15 กันยายน 2564]
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิราพร จันทิลป์ และคณะ. (2564). *การศึกษาภาวะเสพติดอินเทอร์เน็ตในนักศึกษาระดับปริญญาตรี: คุณภาพชีวิตและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง*. *วารสารรัชต์ภาคย์*. ปีที่ 15 ฉบับที่ 36 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2564: 110.
- สมภพ เรืองตระกูล. (2556). *ตำราจิตเวชศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- Abraham Maslow. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harpers and Row.

- Encore. (1987). *About Preventing Drug Abuse. A Scriptographic Booklet*. South Deerfield: Chaming L. Bete Co.
- Griffiths, M. D. (1994). The role of cognitive bias and skill in fruit machine gambling. *British Journal of Psychology*, 85(3), 1994: 351–369.
- Griffiths R.W. (1998). *Sampling and evaluating the water quality of streams in southern Ontario*. Toronto: Ministry of Municipal Affairs and Housing, Planning, Policy Branch.
- Goldberg MS. (1996). *Particulate air pollution and daily mortality: who is at risk?* *J Aerosol Med*, 9(1), 1996: 43-53.
- McPeck, J.E. (1981). *Critical Thinking and Education*. New York: St. Martin's.
- Mulholland, T. (2002). Television: Opiate of the Masses. *The Journal of Cognitive Liberties*, 2(2), 2002: 59–66.
- Shotton, M.A. (1991). *The costs and benefits of 'computer addiction'*. *Behaviour & Information Technology*, 10(3), 1991: 219–230.
- Young, K. S. (1999). *Internet Addiction: Symptoms, Evaluation, and Treatment. Innovations in Clinical Practice: A Source Book*, 17, 1999: 19-31.

การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีหลักคิดโยนิโสมนสิการเป็นฐาน Lifelong learning based on Yonisomanasikara principles

พระมหาพงศ์กร จานงโร (สิมพา)

Phramaha Pongsakorn Simpa

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ph.D. Program in Buddhist Educational Administration

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Pong2729sim@gmail.com

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันทุกสรรพสิ่งมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การหยุดนิ่งอยู่กับที่จึงเท่ากับการถอยหลังอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงนับเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินชีวิตให้เป็นปกติสุขได้ เพื่อให้รู้เท่าทันสามารถปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาตนเองไปให้เต็มศักยภาพ โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่มีโยนิโสมนสิการเป็นฐาน จะทำให้การเรียนรู้มุ่งตรงไปสู่ความรู้แท้หรือแก่นขององค์ความรู้ สามารถนำมาปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เป็นตัวนำที่ทำให้การศึกษาเริ่มต้นหรือเป็นแกนนำของการพัฒนาปัญญาในการศึกษา

การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีหลักคิดโยนิโสมนสิการเป็นฐาน คือ การทำในใจโดยแยบคายพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อเข้าถึงความจริง เชื่อมโยงสู่ประสบการณ์การเรียนรู้จากภายนอกคือการรับรู้และภายในคือการคิดค้น โดยเน้นที่อารมณ์หรือประสบการณ์จากภายในเป็นสำคัญ ส่วนประสบการณ์จากภายนอกย่อมนำมาสู่ภายในอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้การเลือกใช้วิธีคิดแต่ละอย่าง หรือจะใช้แบบผสมผสานย่อมขึ้นอยู่กับดุลยพินิจให้เหมาะสมกับช่วงเวลา เหตุการณ์ สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกันออกไป

คำสำคัญ : การเรียนรู้ตลอดชีวิต, โยนิโสมนสิการ, การเรียนรู้

Abstract

Nowadays everything is changing rapidly. Staying still is always going back. Therefore, lifelong learning is an important mechanism for living a normal life. In order to be aware and able to adapt to the changes of the current world and continually develop to their full potential especially learning with Yonisomanasikara as the base. It allows learning to be directed towards the real knowledge or the core of knowledge and we can be applied it in daily life. It is the conductor that makes education start or is the mainstay of intellectual development in education.

Lifelong learning based on Yonisomanasikara principles, that is mindful acting in order, consider carefully to access the truth is linked to both external and internal learning experiences. (The external factor is perception and the internal factor is invention). Emphasis is placed on emotions or experiences from within. As for the experience from the outside, it will bring it inside again. However, choosing to use each method of thinking

or choosing to use a combination. It depends on the discretion to suit different times, events, places, and people.

Keywords: Lifelong learning, Yonisomanasikara, learning.

บทนำ

ความเปลี่ยนแปลง เป็นหนึ่งในเรื่องธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปได้ เป็นธรรมดาว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์มีการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ยิ่งในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงมีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เรียกได้ว่า ไม่มีอะไรแน่นอน ทุกสิ่งอย่างล้วนพัฒนาต่อเนืองอย่างไม่หยุดนิ่ง ทั้งด้านสังคม ด้านวัตถุ ด้านเทคโนโลยี เป็นเหตุผลให้มนุษย์จะต้องมีการปรับตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คำถามสำคัญคือ มนุษย์จะสามารถอยู่อาศัยได้โดยปกติสุขในโลกแห่งยุคการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเช่นนี้ได้อย่างไร? เป็นสิ่งที่น่าตระหนกและช่วยกันคิดค้นหาคำตอบเพื่อความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 -2579 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) เพื่อรองรับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ไว้ดังนี้ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลก ศตวรรษที่ 21” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าทักษะอาชีพต่างๆ ที่เคยมีความสำคัญจำเป็นในอดีต แต่ปัจจุบันได้ลดบทบาทความสำคัญลง หรือบางอาชีพแทบไม่มีความจำเป็นอยู่เลย ในทางกลับกันเริ่มมีทักษะอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย และมีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น ทำให้มนุษย์ต้องศึกษาเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันและใช้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงนั้น อีกมิติหนึ่งการให้ความสำคัญกับการศึกษา ตลอดจนความสมดุลระหว่างการทำงานกับชีวิตส่วนตัว นำมาซึ่งโอกาสในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มประชากรรุ่นใหม่ ในขณะที่โครงสร้างประชากรได้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงวัย ส่งผลให้เกิดความจำเป็นในการขยายการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรผู้สูงอายุซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ด้วยบริบทสังคมดังกล่าว การเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญ เป็นวิธีการรับมือของสถานการณ์โลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพราะถ้าโลกเปลี่ยนแต่มนุษย์เราไม่ปรับ ก็คงยากที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างผาสุก ดังนั้น การเรียนรู้อย่างไม่จำกัดจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่มนุษย์ไปรับรู้ เข้าใจ และเข้าถึงสิ่งต่างๆ ในอนาคต คำถาม คือ มนุษย์สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ทุกคนหรือไม่? ผู้เขียนมีความเชื่อว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ทุกคนหากมีพื้นฐานหลักคิดที่ดี หรือกล่าวได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกช่วงวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ คนแก่ หากว่ามีฐานความคิดที่ดีแล้วนั้น การเรียนรู้ย่อมเกิดขึ้นได้กับทุกสถานที่ ทุกเหตุการณ์ ทุกสภาวะ ดังนั้นการมีหลักคิดที่ดีเป็นฐานสู่การเรียนรู้จึงมีความสำคัญดังกล่าวนี

การเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตนับว่าเป็นสัจชาตญาณของความเป็นมนุษย์ มนุษย์มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยการศึกษาเรียนรู้อย่างหลากหลายรูปแบบทั้งการเรียนรู้ตั้งใจและการเรียนรู้อย่างไม่ตั้งใจ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบไหน เมื่อมีกิจกรรมบางอย่างเกิดขึ้นแล้วทำให้รู้อะไรมากขึ้น เข้าใจอะไรมากขึ้น นั่นก็ยังสามารถตีความได้ว่าเป็นผลของการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิด Medel-Anonuevo ที่ได้

กล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความเก่าแก่เท่าๆ กับประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ แนวคิดนี้สามารถพบได้ในหลายๆ วัฒนธรรม อารยธรรมโบราณ และศาสนาต่างๆ ในเอเชีย (Medel-Anonuevo, 2001)

ในอดีตช่วงอายุของคนคนหนึ่งอาจมีเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงให้พบเห็นน้อย ต่างจากในปัจจุบันที่ในช่วงอายุคนคนหนึ่งมีเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคมเกิดขึ้นมากมาย วิถีชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21 มีความแตกต่างจากอดีต มีความเปิดกว้าง ยอมรับ และให้ความสำคัญกับข้อมูลความรู้และข่าวสารที่หลากหลาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้คนในศตวรรษนี้จึงไม่สามารถใช้ความรู้และทักษะบางอย่างในอดีตมาแก้ปัญหาในปัจจุบันได้ดี การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงไม่ใช่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ แต่คือการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้คน (Whitehead, 1931)

การศึกษาตลอดชีวิต (lifelong education) นับเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่เอื้ออำนวยให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาตน สังคม อาชีพ และวิชาชีพ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๓) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อาร์ เอช เดฟ นักการศึกษาที่ได้ให้ความหมาย การศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นแนวคิดที่พยายามมองการศึกษาในภาพรวม ซึ่งรวมการศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non-Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ให้มีการประสานสัมพันธ์ทั้งในด้านของความต้องการของเวลา (ช่วงชีวิตคน) และเนื้อหาสาระที่คนต้องนำความรู้ไปใช้ การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องมีลักษณะที่ยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหา และเทคนิคการเรียนการสอน ตลอดจนการเรียนรู้มีหลายรูปแบบและหลายวิธีการ (R.H. Dave, 1976)

การศึกษาตลอดชีวิตมี 2 มิติ คือ มิติในแนวตั้งหรือการศึกษาตั้งแต่เกิดจนสิ้นชีวิต ทั้งนี้ การศึกษาหลังจากบุคคลสำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาในช่วงต้นของชีวิตแล้ว ย่อมเป็นช่วงที่ยาวนานกว่าโดยเปรียบเทียบ และในแนวนอนที่สะท้อนการผสมผสานของการเรียนรู้ผ่านการศึกษาในรูปแบบต่างๆ อาทิการศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น ส่วนมิติในแนวนอนนั้นเป็นการมองว่า การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องเชื่อมโยงกัน การศึกษาและการเรียนรู้ควรที่จะต้องประสานกันในทุกๆ ส่วน ทั้งในโรงเรียนและแหล่งการเรียนรู้โดยมีทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ควรจะเป็นลักษณะของเครือข่ายในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง (Cropley และ Dave, 1978: 20) และอีกนัยยะได้จำแนกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่ 1 การศึกษาตลอดชีวิตโดยทั่วไป เป็นแนวความคิดและแนวทางในการส่งเสริมให้มนุษย์ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้สังคมที่มนุษย์นั้นเป็นสมาชิก เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ส่วนลักษณะที่ 2 เป็นความหมายเชิงปฏิบัติการ กล่าวคือเป็นกระบวนการขยายขอบเขตการจัดการศึกษาในระบบ เป็นการเสริมสร้างบทบาทการศึกษาให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนามนุษย์ เป็นการปรับปรุงรูปแบบการศึกษาให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของมนุษย์ เป็นการส่งเสริมให้ภาครัฐ เอกชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และเป็นการปรับจุดมุ่งหมายของการศึกษาให้มีความครอบคลุมกว้างขวางมากยิ่งขึ้น (อุดม เขยกิจวงศ์, 2551)

ในขณะที่การนิยามการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีการใช้ทั้งคำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) และการศึกษาตลอดชีวิต (lifelong education) ในบางครั้งมีการใช้ทดแทนกัน แต่มีความแตกต่างเพียงเล็กน้อย คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตสนใจการได้มาซึ่งความรู้ ทักษะ และการให้คุณค่ากับบางสิ่ง

สำหรับการศึกษาลดชีวิตจะเน้นกระบวนการส่งผ่านความรู้ของคนจากรุ่นสู่รุ่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

นักวิชาการบางส่วนมองว่า การศึกษาลดชีวิตไม่ใช่ระบบการศึกษาแต่อย่างใด หากเป็นแม่บทของการศึกษา โดยรวมการศึกษาแต่ละแบบมาจัดให้มีความต่อเนื่อง ผสมผสาน และเสริมซึ่งกันและกัน (Edgar Faure, 1972) อันเป็นภาพรวมขนาดใหญ่ของการศึกษาทุกประเภท เป็นการจัดกระบวนการทางการศึกษาให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเน้นส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนและพัฒนาตามศักยภาพของตน เพื่อสนองต่อความต้องการและการปรับตัวของบุคคลให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของบริบทสังคมโลก (ศักรินทร์ ชนประชา, 2562) การเรียนรู้ของบุคคลในทุกช่วงวัย เป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิตของตนเอง และใช้ทรัพยากรที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ตามความต้องการของตนเอง เพื่อนำไปสู่ประสบการณ์อย่างมีคุณค่า โดยการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ก็ได้ เป็นการสนับสนุนให้บุคคลเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากกันและกัน และเรียนรู้จากคนอื่นในสังคมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถพัฒนาความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของตนเองให้สมบูรณ์ตามความต้องการของตนเองเป็นสำคัญ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2557) การศึกษาลดชีวิต เป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันและพัฒนาต่อไปให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และไม่เป็นทางการ (สุนทร สุนันท์ชัย, 2532) บุคคลที่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาและเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว องค์กร และชุมชน เห็นคุณค่าตนเองและผู้อื่น นำตนเองในการเรียนรู้ได้ เป็นผู้ใฝ่รู้ รักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีทัศนคติที่ดี เปิดกว้าง รับฟัง พร้อมเรียนรู้เรื่องราวที่เคยรู้ด้วยมุมมองใหม่ เป็นผู้รอบรู้และเท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคม สามารถคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีอิสระในการคิด รู้วิธีการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ สามารถละทิ้งและไม่ยึดติดกับสิ่งที่เคยเรียนรู้มา ใช้ความรู้ได้ มีจิตสาธารณะ สนใจเข้าร่วมและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายในสังคม แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ สามารถนำความรู้มาปรับใช้อย่างสอดคล้อง ถูกต้องและเหมาะสมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่พึงประสงค์ และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2561)

การศึกษาลดชีวิต ได้หยั่งรากลึกในการบูรณาการของการเรียนรู้และการดำรงชีวิตโดยครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับประชาชนทุกช่วงวัยทั้งเด็ก คนหนุ่มสาว ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ เด็กหญิงและเด็กชาย ผู้หญิงและผู้ชาย ในทุกบริบทของชีวิตทั้งครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน ที่ทำงานและสถานที่อื่นๆ และด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่หลากหลาย ระบบการศึกษาซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้นำวิธีการแบบองค์รวมและวิธีการแบบหลายภาคส่วน ซึ่งรวมทุกระดับและทุกภาคส่วนย่อย เพื่อรับประกันการจัดโอกาสการเรียนรู้สำหรับทุกคน (UNESCO, 2016)

กล่าวได้ว่า ในปัจจุบันโลกมีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ผู้คนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารทั่วถึงกันทั้งโลก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ อย่างหลากหลาย การเรียนรู้ในยุคใหม่จึงไม่จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียน หรือในระบบการศึกษาเท่านั้น หากแต่เกิดจากความอยากรู้อยากเห็น ความสนใจใคร่รู้ (ฉันทะ) และการมีกระบวนการคิดที่ดีเป็นพื้นฐาน นำไปสู่การเรียนรู้ที่ไม่จำกัดข้อมูล ไม่จำกัดสถานที่ ไม่จำกัดผู้คน ไม่ยึดติดแม้แต่องค์ความรู้เดิมที่ตนมีอยู่ โดยมีเป้าหมายเพื่อ

สิ่งที่ดีกว่า เพื่อรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ ของโลก รู้เท่าเอาไว้มัน รู้ทันเอาไว้มัน เพื่อการพัฒนา ศักยภาพตนเอง เพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุข เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ และเพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข ในโลกใบนี้

หลักคิดโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำในใจโดยแยบคาย, กระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย, การพิจารณาโดยแยบคาย คือ พิจารณาเพื่อเข้าถึงความจริง โดยสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับจนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบ จนมองเห็นตัวสถานะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย หรือตรึงตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีที่ชั่ว ยิ่งกุศลธรรมให้เกิดขึ้นโดยอุบายที่ชอบ ซึ่งจะมีให้เกิดวิชาและตณหา, ความรู้จักคิด, คิดถูกวิธี

1. โยนิโสมนสิการจุดเริ่มต้นของการศึกษา

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (2553) ทรงนิพนธ์หนังสือเรื่องการศึกษาเพื่อ ความเป็นคนที่สมบูรณ์ โดยมีความตอนหนึ่งว่า การศึกษาเพื่อให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ ต้องศึกษาธรรมตาม หลักศึกษา 3 ของพระพุทธเจ้า คือ 1) สีสสิกขา ศีลสิกขา 2) จิตตสิกขา ศีลสิกขา 3) ปัญญาสิกขา ศึกษา ปัญญา ดังนั้น เมื่อได้ศึกษาปฏิบัติตามศีล สมาธิ และปัญญา ในพระพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์แล้วย่อมทำ ให้เป็นคนโดยสมบูรณ์

ในกระบวนการศึกษานั้นผู้ศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนให้เป็นผู้เจริญ ต่อเติมตนให้เป็นคน โดยสมบูรณ์ นับว่าเป็นสัมมาทิฐิ คือ มีความคิดเห็นที่ถูกต้องควร อันเป็นจุดเริ่มหรือแหล่งที่มา 2 ประการ ของการศึกษา เมื่อจะพูดถึงความคิดที่เป็นจุดเริ่มอย่างหนึ่ง ก็ควรรู้จุดเริ่มอันอีกอย่างหนึ่งนั่นด้วย เพื่อจะ ได้ขอบเขตความเข้าใจที่กว้างขวางชัดเจนยิ่งขึ้นก่อนอันพึงพิจารณาพุทธพจน์ ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิมี 2 ประการดังนี้คือ ปรัโตโฆสะและ โยนิโสมนสิการ” (อง.ทุก. 20/371/110)

“โดยกำหนดว่าเป็นองค์ประกอบภายนอก เราไม่เล็งเห็นองค์ประกอบภายนอกอื่น แม้สักอย่าง หนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ เหมือนความมีกัลยาณมิตรเลย”

“โดยกำหนดว่าเป็นองค์ประกอบภายใน เราไม่เล็งเห็นองค์ประกอบอื่น แม้สักอย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ เหมือนโยนิโสมนสิการเลย” (อง.เอก. 20/108)

โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย หรือคิดถูกวิธี แปลงๆ ว่าความรู้จักคิด หรือคิดเป็น หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จัก พิจารณาสืบหาเหตุผลตามสภาวะ เช่น ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นอย่างนั้น โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอด แห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตณหาอุปทานของตนเองเข้าจับ หรือเคลือบคลุมทำให้เกิดความติ งามและแก้ปัญหาได้ข้อนี้เป็นองค์ประกอบฝ่ายภายใน หรือปัจจัยภายในตัวบุคคลและอาจเรียกตามองค์ ธรรมที่ใช้งานว่า วิธีการแห่งปัญญา บรรดาปัจจัย 2 อย่างนี้ ปัจจัยข้อที่ 2 คือ โยนิโสมนสิการเป็น แก่นกลาง หรือส่วนที่ขาดไม่ได้ การศึกษาจะสำเร็จผลแท้จริงบรรลุจุดหมายได้ก็เพราะปัจจัยข้อที่ 2 นี้ ปัจจัยข้อที่ 2 อาจให้เกิดการศึกษาได้โดยไม่มีข้อที่ 1 แต่ปัจจัยข้อที่ 1 จะต้องนำไปสู่ปัจจัยข้อที่ 2 ด้วยจึง จะสัมฤทธิ์ผลของการศึกษาที่แก้การค้นพบต่างๆ ความคิดริเริ่ม ความก้าวหน้าทางปัญญาที่สำคัญๆ และ การตรัสรู้สัจธรรมก็สำเร็จด้วยโยนิโสมนสิการ ว่าโดยรูปศัพท์โยนิโสมนสิการประกอบด้วยโยนิโสกับ มนสิการ โยนิโส มาจากโยนิ ซึ่งแปลว่าเหตุต้นเค้า แหล่งเกิดปัญญา อุบาย วิธีทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนี้ถึง ใส่ใจพิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ ท่านแปลสลับๆ กันมาว่า

การทำในใจโดยแยบคาย การทำในใจโดยแยบคายนี้มีความหมายแค่นั้นเพียงใด คัมภีร์ชั้นอรรถกถา และฎีกาได้ไขความไว้ โดยวิธีแสดงโวพจน์ให้เห็นความหมายแยกเป็นแง่ๆ ดังต่อไปนี้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

1. อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธีหรือคิดถูกวิธีหมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสจะ ทำให้ยังรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

2. ปณมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ หรือมีลำดับ มีขั้นตอน เล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบ ตามแนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ใช่ประเดี๋ยววกเวียนติดพันเรื่องนี้ที่นี้เดียวเตลิดออกไปเรื่องนั้นที่โน่น หรือกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นชิ้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักความนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

3. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุคิดค้นเหตุคิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

4. อุปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์เนื่องถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติหรือทำให้จิตใจเข้มแข็ง มั่นคง เป็นต้น

สรุปได้ว่า การศึกษาที่ดีต้องเริ่มต้นจากการมีสัมมาทิฐิ อันเป็นฐานจากสองปัจจัย คือ ปรัตถุสสและโยนิโสมนสิการ บรรดาปัจจัยทั้งสองนี้ โยนิโสมนสิการสำคัญที่สุด เพราะหากมีโยนิโสมนสิการแล้ว จะขาดปรัตถุสสก็อาจเกิดปัญญาได้ แต่หากมีเพียงปรัตถุสสแต่ขาดโยนิโสมนสิการปัญญาย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ โยนิโสมนสิการ คือ การทำในใจโดยแยบคาย พิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อเข้าถึงความจริง โดยมีลักษณะการคิด 4 ประการ คือ คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดเป็นกุศล

2. วิธีโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ ประมวลเป็นแบบใหญ่ๆ ได้ 10 ประการ ดังนี้

2.1 วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ พิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริงหรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียกว่า วิธีคิดแบบอิตทัปปัจจยตา หรือคิดตามหลักปฏิจจนสมุปบาท จัดเป็นวิธีโยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน ดังจะเห็นว่าบางครั้งท่านใช้บรรยายการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ไม่เฉพาะเริ่มจากผล สืบค้นโดยสาวไปหาสาเหตุและปัจจัยทั้งหลายเท่านั้น ในการคิดแบบอิตทัปปัจจยตานี้ จะตั้งต้นที่เหตุแล้วสาวไปหาผลหรือจับที่จุดใดๆ ในกระแส หรือในกระบวนการแล้วค้นไล่ตามไปทางปลาย หรือสืบย้อนมาทางต้นก็ได้

2.2 วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือกระจายเนื้อหา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้มองและให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันเองอีกแบบหนึ่ง

2.3 วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นอยู่ เป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้นๆ ตามธรรมดาของมันเอง โดยเฉพาะก็มุ่งที่บรรดาสัตว์และสิ่งทั้งปวงจะรู้เข้าใจถึงได้ในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆ ประจักษ์ชัดขึ้น จะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย

2.4 วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือ คิดแบบแก้ปัญหา เรียกตามโวหารทางธรรมได้ว่า วิธีแห่งความดับทุกข์จัดเป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่ง เพราะสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่นๆ ได้ทั้งหมด

วิธีคิดแบบอริยสัจนี้มีลักษณะทั่วไป 2 ประการ คือ 1) เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผลสืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้ว แก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ 2) เป็นวิธีคิดที่ตรงจุดตรงเรื่องตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำต้องปฏิบัติต้องเกี่ยวข้องของชีวิต ใช้แก้ปัญหา ไม่ฟุ้งชานออกไปในเรื่องฟุ้งเพื่อที่สักราคิดเพื่อสนองตัณหาตามทิฐิ ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ปฏิบัติไม่เกี่ยวกับการแก้ไข้ปัญหา

2.5 วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับอรรถ หรือหลักการกับความมุ่งหมายเป็นความคิดที่มีความสำคัญมาก ในเมื่อจะลงมือปฏิบัติธรรมหรือทำการตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย ไม่กลายเป็นการกระทำที่เคลื่อนไหวคลาด เคลื่อนลอย หรือมวงาย

2.6 วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก คือ วิธีคิดแบบรู้ทันคุณโทษและทางออกหรือพิจารณาให้เห็นครบทั้งอัสสาทะ อาทีนวะ และนิสสรณะเป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริงตามที่สิ่งนั้นๆ เป็นอยู่ทุกแง่ทุกด้าน ทั้งด้านดี ด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก เช่น บอกว่าก่อนจะแก้ปัญหามองเข้าไปปัญหาให้ชัดและรู้ที่ไปให้ดีกว่าก่อนหรือก่อนจะละสิ่งหนึ่งไปหาอีกสิ่งหนึ่ง ต้องรู้จักทั้งสองฝ่ายดีพอที่จะให้เห็นได้ว่า การละและไปหา นั้น หรือการทั้งอย่างหนึ่งไปเอาอีกอย่างหนึ่งนั้น เป็นการกระทำที่รอบคอบ สมควร และดีจริง

2.7 วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนา คือ การใช้สอยหรือบริโภคเป็นวิธีคิดแบบสกัด หรือบรรเทาตัณหา เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลส หรือตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อไป

2.8 วิธีคิดแบบเร้ากุศล อาจเรียกง่ายๆ ว่า วิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือคิดแบบกุศลภาวนาเป็นวิธีคิดในแนวสีกัดกันหรือบรรเทาและขัดเกลادتณหา จึงจัดได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติระดับต้นๆ สำหรับส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งกุศลธรรม และสร้างเสริมสัมมาทิฐิที่เป็นโลกียะ

2.9 วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์เรียกสั้นๆ ว่า วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน อันจัดเป็นวิธีคิดแบบที่ 9 นี้เป็นเพียงการมองอีกด้านหนึ่งของการคิดแบบอื่นๆ จะว่าแทรกหรือคลุมวิธีคิดแบบก่อนๆ ที่กล่าวมาแล้วก็ได้ แต่ที่แยกออกมาแสดงเป็นอีกข้อหนึ่งต่างหากก็เพราะมีแง่ที่ควรทำความเข้าใจพิเศษ และมีความสำคัญโดยลำพังตัวของมันเอง

2.10 วิธีคิดแบบวิวิจขวาท ความจริงวิวิจขวาทไม่ใช่วิธีคิดโดยตรง แต่เป็นวิธีพูด หรือการแสดงหลักการแห่งคำสอนแบบหนึ่ง ที่เรียกว่า วิวิจขวาท หมายถึง ผู้กล่าวจำแนก, ผู้แยกแยะพูด, เป็นคุณบท คือ คำแสดงคุณลักษณะอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า หมายความว่า ทรงแสดงธรรมแยกแยะแจจแจงออกไปให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบย่อยๆ มาประชุมกันเข้าอย่างไร เช่น แยกแยะกระจายนามรูปออกเป็นชั้น 5 आयตนะ 12 เป็นต้น สิ่งทั้งหลายมีด้านที่เป็นคุณและด้านที่เป็นโทษอย่างไร เรื่องนั้นๆ มีข้อจริงข้อเท็จอะไรบ้าง การกระทำอย่างนั้นๆ มีแง่ถูกแง่ผิด แ่งที่ดีและแง่ไม่ดีประการใด เป็นต้น เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งนั้นเรื่องนั้นอย่างชัดเจน มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง เช่น มองเห็นความเป็นอนัตตา เป็นต้น ไม่มองอย่างตีคลุมหรือเห็นแต่ด้านเดียวแล้วยึดติดในทิฐิต่างๆ อันทำให้ไม่เข้าถึงความจริงแท้ตามสภาวะ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2556)

สรุปได้ว่าวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมี 10 วิธี ประกอบด้วย 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ 3) วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ 4) วิธีคิดแบบอริยสัจ 5) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ 6) วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก 7) วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม 8) วิธีคิดแบบเร้ากุศล 9) วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน และ 10) วิธีคิดแบบวิวิจขวาท โดยการใช้วิธีคิดแต่ละแบบมีความ

เหมาะสมกับช่วงเวลา เหตุการณ์ สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกันออกไป การเลือกใช้วิธีคิดย่อมขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของบุคคล หรืออาจใช้วิธีคิดแบบผสมผสานก็ย่อมได้ เพื่อเป็นไปสู่การเกิดปัญญาอย่างแท้จริง

แนวทางการปรับใช้หลักคิดโยนิโสมนสิการเพื่อเป็นฐานสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในทางพระพุทธศาสนานับว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญและต้องปฏิบัติอยู่ตลอดเวลาตราบเท่าที่ยังไม่ได้บรรลุผลนิพพาน โดยเรียกชื่อผู้ต้องศึกษานั้นว่า “เสขะ” ส่วนผู้สำเร็จจรหลุดพ้นแล้ว ท่านเรียนกว่า “พระอเสขะ” คือ ไม่ต้องศึกษา เพราะได้ทำหน้าที่ของตนบริบูรณ์สิ้นทุกอย่างแล้ว การนำหลักคิดโยนิโสมนสิการ มาเป็นฐานในการเรียนรู้ จะทำให้ผู้เรียนเกิดสภาวะการคิดเป็น เกิดการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน ไม่ผิดเพี้ยนจากหลักความเป็นจริง โดยเฉพาะในยุคที่มีข้อมูลจำนวนมาก (Big Data) การเข้าถึงข้อมูลต่างๆ กลายเป็นเรื่องง่ายดาย จนอาจก่อเกิดปัญหาหลงผิด เข้าใจคลาดเคลื่อน จากการรับข้อมูลที่ไมตรงตามความเป็นจริง และขาดวิจารณญาณในการไตร่ตรอง ดังนั้น การมีหลักคิดที่ถูกต้องย่อม นำไปสู่การเรียนรู้ที่ถูกต้อง การฝึกกระบวนการคิดโยนิโสมนสิการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อใช้ในการกลั่นกรองข้อมูล ให้ได้องค์ความรู้ที่แท้จริง ทั้งนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวถึงกระบวนการของโยนิโสมนสิการว่า มีการทำงาน 2 ช่วง คือ ทั้งตอนรับรู้อารมณ์หรือประสบการณ์จากภายนอก และตอนคิดค้นพิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาแล้วในภายใน ลักษณะที่พึงสังเกตอย่างหนึ่งของการรับรู้ด้วยโยนิโสมนสิการ คือ การรับรู้เพียงเพื่อเป็นความรู้ที่ถูกต้องตามเป็นจริง และเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับสติจะเอาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและทำกิจต่างๆ ต่อไป (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

การนำหลักคิดโยนิโสมนสิการไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จะต้องทำการศึกษาเรียนรู้วิธีการคิดอย่างช้าๆ ช่างแน่นนอนว่าการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการคิดโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธีพร้อมกัน แต่จำเป็นต้องเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ สถานการณ์ เรื่องราวนั้นๆ การทำความเข้าใจในหลักคิดโยนิโสมนสิการให้ดี เปรียบเสมือนการที่เราเตรียมอาวุธไว้ในมือและพร้อมใช้งานอยู่เสมอเมื่อถึงคราวที่ต้องการ อนึ่งการพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีกระบวนการฝึกฝน 5 ขั้นตอนประกอบด้วย

- ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ในปัญหา ความต้องการ และความสนใจของตนเอง
- ขั้นที่ 2 กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง
- ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติ โดยนำตนเองในการเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม รู้และแสวงหาความรู้ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
- ขั้นที่ 4 ทบทวนตนเอง พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต
- ขั้นที่ 5 พัฒนาคุณค่าการเรียนรู้ ด้วยการถ่ายทอดประสบการณ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นผ่านช่องทางที่หลากหลายอย่างสม่ำเสมอ (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2561)

โดยกระบวนการฝึกฝนทั้ง 5 ขั้นตอนนี้ สอดรับกับงานวิจัย ดิลก บุญอิม (2561) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการใช้หลักโยนิโสมนสิการแนวอริยสัจเป็นฐานการเรียนรู้ด้วยตนเองในการดำรงชีวิต” พบว่า การเรียนรู้ควรเริ่มด้วยการกำหนดและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อใช้เป็นฐานของการเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างมีระบบ โดยวิธีการทำความเข้าใจปัญหาการดำรงชีวิต ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจลักษณะปัญหาแต่ละอย่าง จากนั้นวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแต่ละอย่าง เพื่อใช้เป็นฐานการแสวงหาและใช้ข้อมูลหลายๆ ด้าน ในการคิดแก้ปัญหาจนเต็มความสามารถ โดยวิธีการศึกษาสาเหตุของปัญหา ซึ่งจะช่วยให้รู้ชัดเกี่ยวกับต้นเหตุของปัญหาแต่ละอย่าง จากนั้นตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาแต่ละ

อย่างไว้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นฐานการประเมินคุณค่าและตัดสินใจหาทางเลือกให้สอดคล้องกับความสามารถ และสถานการณ์ปัจจุบัน โดยวิธีการกำหนดเป้าหมายในการแก้ไขที่ตรงกับสาเหตุ ซึ่งจะช่วยให้เห็น เป้าหมายการแก้ปัญหาแต่ละอย่าง จากนั้นเลือกแนวทางและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้เพื่อเป็น ฐานการตัดสินใจที่จะเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะ โดยวิธีการปฏิบัติตามแนวทางที่วางแผนไว้ ซึ่งจะช่วยให้ ปฏิบัติตนให้บรรลุเป้าหมายนั้นๆ ได้

บทสรุป

การเรียนรู้ตลอดชีวิต นับเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินชีวิตให้เป็นปกติสุข เพื่อให้สามารถ พัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาต่อไปให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่มีโยนิโสมนสิการเป็นฐาน จะทำให้การเรียนรู้มุ่งตรงไปสู่ความรู้แท้ หรือแก่นขององค์ความรู้ และเมื่อบุคคลสัมผัสประสบการณ์การ เรียนรู้เช่นนี้เองนิยต์ ย่อมส่งผลต่อการเป็นผู้มีอุปนิสัยแห่งเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดรับกับแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ว่าโยนิโสมนสิการเป็นตัวนำที่ทำให้การศึกษาเริ่มต้นหรือเป็น แก่นนำของการพัฒนาปัญญาในการศึกษา โดยเฉพาะที่จัดกันเป็นระบบหรือเป็นงานเป็นการจึงควรใส่ใจ ให้ความสำคัญแก่โยนิโสมนสิการให้มาก เพื่อจะได้เป็นการช่วย “ให้คนศึกษา” มิใช่ “ให้การศึกษาแก่คน”

การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีหลักคิดโยนิโสมนสิการเป็นฐาน คือ การทำในใจโดยแยกกาย พิจารณาละเอียดถี่ถ้วน เพื่อเข้าถึงความจริง เชื่อมโยงสู่ประสบการณ์การเรียนรู้จากภายนอก คือ การรับรู้และภายในคือการคิดค้น โดยเน้นที่อารมณ์หรือประสบการณ์จากภายในเป็นสำคัญ ส่วนประสบการณ์ จากภายนอกย่อมนำมาสู่ภายในอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้การเลือกใช้วิธีคิดแต่ละอย่าง หรือจะใช้แบบผสมผสาน ย่อมขึ้นอยู่กับดุลยพินิจให้เหมาะสมกับช่วงเวลา เหตุการณ์ สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกันออกไป โดยได้สรุปองค์ความรู้ดังในแผนภาพต่อไปนี้

บรรณานุกรม

- กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. (2564). *พลิกโฉมประเทศไทยสู่ เศรษฐกิจสร้าง
คุณค่าสังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน*. 91.
- ดิลก บุญอิม. (2561). การใช้หลักโยนิโสมนสิการแนวอริยสัจเป็นฐานการเรียนรู้ด้วยตนเองในการ
ดำรงชีวิต. *วารสาร มจร วิชาการ* 7(1): 72.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2547). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: http://84000.org/tipitaka/dic/v_seek.php?text [9 ตุลาคม 2564]
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศักรินทร์ ขนประชา. (2562). การศึกษาตลอดชีวิต. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ฟาฏอนี*. 14(26): 159.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2532). *หลักและปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต*. เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอด
ชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1 เล่มที่ 1. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2557). *การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2561). *การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (A Lifelong Learner)*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://www.trueplookpanya.com/blog/content/65649/-teaarttea-teaart>. [10 ตุลาคม 2564]
- สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2553). *การศึกษาเพื่อ
ความเป็นคนที่สมบูรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ผลักไท.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). *โยนิโสมนสิการวิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 24.
(ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์).
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2563). *การศึกษาตลอดชีวิต*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.orst.go.th/royin/iwfm_list.asp?u=11 [9 ตุลาคม 2564]
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2549). *การศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการศึกษาไทยกับนานาชาติ:
นวัตกรรมด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อยกระดับการศึกษาเพื่อแรงงานไทย*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1540> [10 ตุลาคม 2564]
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (1972). *เอกสารสาระหลักการ และ
แนวคิดประกอบการดำเนินงาน กศน.: คัมภีร์ กศน. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริม
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*. กรุงเทพฯ: เอ็น.เอ. รัตนะเทรตตั้ง.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2551). *การส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย*. กรุงเทพฯ:
แปลนพรีนตติ้ง.
- A.J. Cropley and R. H. Dave. (1978). *Lifelong education and the training of teachers: Developing a
Curriculum for teacher education on the basis of the principles of lifelong education*.
Oxford: Pergamon.

- Medel-Añonuevo, C. (2001). *Practicing lifelong learning in Asia in the 21st century*. Hamburg, UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- R.H. Dave. (1976). *Foundation of Lifelong Education*. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (1970). *An Introduction to Lifelong Education*. Paris: UNESCO.
- _____. (2016). *Education for people and planet: creating sustainable futures for all. Global education monitoring report*. Paris. UNESCO. [Online]. Accessed: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002457/245752e.pdf>. [10 October 2021].
- Whitehead, A. N. (1931). *Introduction*. Business adrift. New York: McGraw-Hill.

บทวิจารณ์หนังสือ

เรื่อง “ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์)”

เขียนโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

หยกสุริยะ อัครศรุตติพงศ์

Yoksuriya Akarasarutipong

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

Ph.D. Student Department of Buddhist Studies

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Gradual School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: yoksuriya1@gmail.com

บทนำ

หนังสือเรื่อง ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์) เขียนโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2563) เป็นหนังสือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนากับการเมืองและการปกครอง จะมีลักษณะเป็นการตอบคำถามของคณะบุคคลในเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนา ณ วัดญาณเวศกวัน เมื่อคำวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 เป็นหนังสือที่ถอดจากเสียงเป็นตัวอักษร ด้วยความเอื้อเฟื้อของ ดร. พุทธชาติ แผนสมบูรณ์ มีความยาวจำนวน 90 หน้า

เนื้อหาการเขียนของหนังสือเรื่อง ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์) ได้มีการแบ่งสัดส่วนเนื้อหาหลักของงานออกเป็น 9 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นกลาง ? กว้างและไกล, ส่วนที่ 2 ธรรมาธิปไตยกับหรือในประชาธิปไตย, ส่วนที่ 3 กฎคนทำต้องเพื่อกฎแห่งธรรม, ส่วนที่ 4 ธรรมาธิปไตยของผู้ปกครอง, ส่วนที่ 5 เพื่อธรรมจึงต้องการปัญญา, ส่วนที่ 6 หนทางสู่ประชาธิปไตยที่เป็นธรรม, ส่วนที่ 7 นำธรรมาธิปไตยมาให้แก่ประชาธิปไตย, ส่วนที่ 8 ธรรมาธิปไตยตอนเดียวจบ และ ส่วนที่ 9 เก่าไป ใหม่มา อย่าให้เป็นเก่าแค่นี้ ใหม่ก็คือเก่า ซึ่งเป็นการแบ่งตามรูปแบบของการเขียนหนังสือ

เนื้อหาโดยย่อของหนังสือ

สำหรับเนื้อหาทั้ง 9 ส่วน ของหนังสือเรื่อง ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์) นั้นสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นกลาง? กว้างและไกล

ในส่วนนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงการรวมตัวของกลุ่มคนซึ่งนำโดย นายสนธิ ลิ้มทองกุลและ พลตรีจำลอง ศรีเมือง เพื่อทำการขับไล่ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้ผู้ถามต้องการทราบว่าในฐานะของชาวพุทธจะต้องมีบทบาทอย่างไรดี ผู้เขียนได้กล่าวถึงลักษณะของชาวพุทธว่าไม่ใช่กลุ่มผลประโยชน์ แต่กลุ่มที่เคลื่อนไหวอยู่ ก็ทำให้มีการอ้างทำประชาธิปไตยเพื่อส่วนรวม สำหรับพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของธรรมซึ่งเป็นของกลาง เป็นเรื่องคุณความดีที่เป็นหลักการสำหรับมนุษย์ทุกคนยิ่งในเรื่องของการเมืองเป็นงานส่วนรวม สำหรับชาวพุทธนั้นจะต้องเป็นกลาง แต่ไม่ใช่อยู่กึ่งกลางหรือ

ทำแบบครึ่งๆ กลางๆ หรือไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งใดเลยแต่การเป็นกลางนั้นจะต้องไม่เอนเอียงด้วยอคติ

ส่วนที่ 2 ธรรมาธิปไตยกับหรือในประชาธิปไตย

ในส่วนนี้ผู้เขียนได้ตอบปัญหาเกี่ยวกับความชัดเจนของหลักธรรมาธิปไตยกับประชาธิปไตยตามที่เข้าใจกันอยู่ขณะนี้จะเป็นลักษณะที่ว่า แบบที่ 1 นับรวมทั้งสองนี้นับเป็นระบบการปกครองเช่นเดียวกันและแบบที่ 2 ไม่ได้แยกเป็นระบบที่ต่างหากกัน แต่จะให้ระบบประชาธิปไตยมีคุณภาพเป็นธรรมาธิปไตย แต่ผู้เขียนมองว่า คำว่า ธรรมาธิปไตยนั้นค่อนข้างจะเป็นนามธรรมเป็นสิ่งที่คนส่วนมากจะไม่ค่อยรู้เรื่อง ผู้เขียนกล่าวว่า ไม่มีระบอบการปกครองที่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย เพราะธรรมาธิปไตยนั้นเป็นหลักเกณฑ์เป็นตัวกำหนดในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในระบบการปกครองนั้น การที่จะตัดสินใจได้ดีคนจะต้องมีปัญหา จึงต้องมีการศึกษา ดังนั้น ธรรมาธิปไตยจะต้องมีปัญหาว่าอะไรคือความจริง อะไรถูกต้อง อะไรดีงาม แล้วจึงตัดสินใจลงคะแนนอย่างจริงใจไปตามมติของปัญญานั้น

ส่วนที่ 3 กฎเกณฑ์ต้องเพื่อกฎแห่งธรรม

ในส่วนนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงกฎเกณฑ์กติกาบางอย่าง เช่น กฎหมาย ก็นับเป็นธรรมอย่างหนึ่งได้ แต่เป็นธรรมชั้นสองเท่านั้นอยู่ในระดับสมมติ ซึ่งธรรมจะมีลักษณะ 2 ชั้น หรือ 2 ระดับด้วยกัน ได้แก่ ธรรมแท้ๆ ในระดับตามสภาวะของมันที่เป็นกฎธรรมชาติ กับธรรมในระดับสมมติที่เป็นกฎของมนุษย์ แต่เป็นเพราะปัญญาไม่พอหรือด้วยเจตนาไม่ซื่อก็ตามปรากฏว่า กฎของมนุษย์ที่เป็นธรรมจัดตั้ง (สมมติ) นั้นจะไม่ตรงกับธรรมที่แท้จริง ไม่นำไปให้ถึงธรรม จึงต้องมีการปรับแก้กฎของมนุษย์เช่นกฎหมายซึ่งในธรรมาธิปไตยนั้นมักจะมีปัญหาว่า ถ้าเป็นผู้ปกครองแล้วจะต้องเอาธรรมไหน เพราะจะเอาแค่กฎกติกาชั้นธรรมดาหรือแค่ธรรมของชาวบ้านไม่ได้ จะต้องปฏิบัติธรรมของผู้ปกครองที่มุ่งเพื่อให้สังคมประเทศชาติดีงามมีความสุขความเจริญและเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน

ส่วนที่ 4 ธรรมาธิปไตยของผู้ปกครอง

ในส่วนนี้ได้กล่าวถึงกฎหมายภาษี ธรรมาธิปไตย จะต้องมียุติธรรมที่มุ่งธรรม มุ่งเอาความจริง ความถูกต้องดีงาม ทำเพื่อประเทศชาติ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง ทุกคนจะต้องก้าวไปสู่ความเป็นธรรมที่สันติสุขที่เป็นสากล ดังนั้น การจะพลิกแผ่นดินไทยได้นั้น ถ้าธรรมาธิปไตยมาในวันเลือกตั้ง แต่นักปกครองและนักการเมืองจะต้องมีมาตรฐานทางจริยธรรมบางอย่างสูงกว่าเกณฑ์ทั่วไปสำหรับธรรมของผู้ปกครองตามหลักพระพุทธศาสนานั้นมีแสดงไว้มากมาย เช่น ราชธรรม 10 หรือ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร 12 ราชสังคหวัตถุ 4 และราชพละ หรือชัตติยพละ 5 ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นสาระสำคัญที่สรุปอยู่ในพระปฐมบรมราชโองการในพระราชบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ส่วนที่ 5 เพื่อธรรมจึงต้องการปัญญา

ในส่วนนี้ผู้เขียนได้ตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเผชิญหน้ากันของรัฐบาลและกลุ่มที่ชุมนุมและการปฏิรูปการเมือง ซึ่งประเด็นปัญหาเหล่านี้ผู้เขียนได้เสนอวิธีการแก้ปัญหาด้วยการใช้ปัญญา คือ ค้นหาธรรม มุ่งเอาธรรมในการแก้ปัญหาจึงจะไม่มี ความรุนแรงเป็นขั้นพื้นฐานนับเป็นหลักการทั่วไปของประชาธิปไตย และของธรรมด้วย ส่วนวิธีการทางปัญญานั้น ก็จะต้องนำไปสู่การพูดจาถ้อยคำโดยทำข้อมูลต่างๆ ให้กระจ่างชัด พูดกันโดยเปิดเผย อะไรคือความจริง ความถูกต้องดีงาม และประโยชน์ที่แท้จริงของชีวิตและสังคมแล้ว ก็ตัดสินใจบนฐานความจริงความถูกต้องดีงามและประโยชน์ที่แท้จริง เมื่อกระบวนการแห่งปัญญาดำเนินไปมันก็ไม่มี ความรุนแรงเกิดขึ้น มนุษย์ในสังคมประชาธิปไตยถือหลักการเดียวกันแล้วก็ไปได้แล้ว คือ ประชาธิปไตยเริ่มด้วยการใช้ปัญญาและอยู่บนฐานของธรรม

ส่วนที่ 6 หนทางสู่ประชาธิปไตยที่เป็นธรรม

ในส่วนนี้ได้กล่าวถึง การที่จะทำประชาธิปไตยให้เป็นธรรมนั้น ธรรมาธิปไตยก็ต้องมาด้วยเช่นกัน แต่ปัญหามีแค่ว่าประชาธิปไตยที่เป็นอยู่ไม่ใช่เป็นธรรม ซึ่งการที่จะปฏิรูปการเมืองก็แค่จะทำประชาธิปไตยให้เป็นธรรมเท่านั้น

ส่วนที่ 7 นำธรรมาธิปไตยมาให้แก่ประชาธิปไตย

ในส่วนนี้ได้กล่าวถึงการจับประเด็นให้ชัด ไม่ว่าจะไปกับสถานการณ์ที่สับสน โดยการมองให้กว้างและให้ไกล ซึ่งการมองกว้างคิดไกลนั้น โดยมีใจที่ใฝ่สูงอยู่แล้ว คือ ใฝ่ธรรมที่จะต้องเอามาเป็นแกนของระบบประชาธิปไตย อันได้แก่ธรรมาธิปไตย แต่ทั้งนี้ก็ไม่ใช่ว่าหมายความว่า จะมองนิ่งเฉยอยู่ในสถานการณ์อย่างนี้ ต้องพยายามให้แนวทางที่เป็นทางออกอย่างชอบธรรมแก่เขา เพราะการปฏิรูปทั้งสองด้านจะต้องบรรจบกัน คือ ด้านการจัดตั้งวางระบบ และด้านตัวคน ถ้าเราไม่ให้ความศึกษาไม่พัฒนามนุษย์เมื่อคนไม่มีความรู้ ไม่มีปัญญา ก็จะถูกชักจูงหรือแม้แต่หลอกได้ง่าย เมื่อให้ความศึกษามีคุณภาพแล้วก็เป็นการง่ายที่จะนำธรรมาธิปไตยมาให้แก่ประชาธิปไตย

ส่วนที่ 8 ธรรมาธิปไตยตอนเดียวจบ

ผู้เขียนได้กล่าวถึง ความหมายของธรรมาธิปไตยในความเป็นจริง ธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบบการปกครอง แต่เป็นคุณธรรมหรือคุณสมบัติในตัวคน คำว่า “ธรรมาธิปไตย” ไม่ใช่การปกครองเป็นคำเก่าที่มีอยู่ก่อนแล้วในพระไตรปิฎก แต่มีความคล้ายเข้ากับคำว่า “ประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นคำแปลของคำว่า democracy เมื่อคำว่า “ประชาธิปไตย” มีการใช้ดาษดื่นมากจนกลายเป็นว่า คนรู้จักคำว่า “ประชาธิปไตย” มากกว่าคำว่า “ธรรมาธิปไตย” พอเจอคำว่า “ธรรมาธิปไตย” ก็เลยมักจะมองความหมายของมันไปในเชิงที่จะให้เข้ากับความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ทำให้เมื่อพูดถึงคำว่า “ธรรมาธิปไตย” ก็เลยจะมีความหมายที่คลุมเครือหรือสับสน

ส่วนที่ 9 เก้าไป ใหม่มา อย่าให้เป็นเก้าแค่นี้ ใหม่ก็คือกัน

ในส่วนนี้ได้กล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกรณีที่กำลังคมไทยใกล้วิกฤต คนแตกแยกทะเลาะกันไปทั่ว แม้แต่ในครอบครัวก็แยกพวกแบ่งฝ่ายพูดเรื่องการเมืองไม่ได้กลายเป็นขึ้นเสียงเถียงกันถึงขั้นรุนแรงถึงแม้ว่าวิกฤตร้อนจะผ่านไป หากวิกฤตลึกลับไม่หายก็ยังไม่ได้ชัยชนะจริง เพราะมีปัญหาเลวร้ายมากมายกัดกร่อนสังคมไทยอยู่ตลอดเวลา ถ้าใส่ใจที่จะแก้ไขปัญหามาและเข้มแข็งในการสร้างสรรค์จริงไม่ว่าใครจะมาเป็นรัฐบาล คนไทยจะต้องเรียกร้องแนะนำอย่างเอาจริงเอาจังให้รัฐและให้สังคมต้องมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาวิกฤตลึกลับนี้ จะต้องเรียกร้องและเร่งรัด ให้มีการพัฒนาคุณภาพคนไทยอย่างจริงจัง ที่จะช่วยให้สังคมไทยไม่ต้องมาหวาดหวั่นเสี่ยงภัยกับปัญหาวิกฤตร้อนอย่างนี้อีกกับทั้งให้สามารถมีความภูมิใจมั่นใจในประเทศชาติของตนว่ามีสังคมที่เจริญมั่นคงอันเอื้อต่อการพัฒนาของชีวิตจิตปัญญา โดยมีประชาธิปไตยที่ควรแก่ความหมายอย่างแท้จริง

บทวิจารณ์

ผู้วิจารณ์ มีการแสดงความเห็นเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นเห็นด้วย และประเด็นตั้งข้อสังเกต ดังนี้

ประเด็นที่เห็นด้วย

สำหรับหนังสือเล่มนี้มีจุดเด่นที่น่าสนใจก็คือ เป็นการนำเสนอลักษณะของการสนทนาแบบถามตอบเป็นรูปแบบที่เรียกว่า วิภาษวิธี (Dialectic) ซึ่งวิธีการนี้เป็นที่นิยมของนักปราชญ์ในอดีต แม้ในพระพุทธศาสนา ก็มีการใช้วิธีนี้เช่นกัน แต่วิธีนี้จะได้ผลดีก็ขึ้นอยู่กับการตั้งคำถามของผู้ถามเป็นสำคัญ ในหนังสือเล่มนี้จะ

เป็นการตั้งคำถามจากผู้ถามซึ่งมาเป็นคณะ ซึ่งจะสังเกตได้ว่าบางช่วงของเนื้อหาในแต่ละส่วนจะมีผู้ถามหลายคน แต่ผู้ตอบค่านั้นจะมีเพียงผู้เดียวเท่านั้น และหนังสือเล่มนี้ก็เป็นการถอดจากเสียงการสนทนาออกมาเป็นตัวอักษร ซึ่งผู้ถอดจะเป็นผู้ร่วมในวงสนทนาด้วยหรือไม่นั้นไม่มีการระบุไว้ แต่หนังสือลักษณะนี้ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกเหมือนอยู่ในวงสนทนาด้วยและการใช้ภาษาก็จะเป็นลักษณะของภาษาสนทนาหรือภาษาพูดที่ไม่มีการปรับแต่งแต่ประการใดเพราะเป็นการถอดความมาจากเสียงสนทนาส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย ไม่เป็นวิชาการมากเกินไป สามารถสื่อสารไปสู่ผู้รับสารได้อย่างกว้างขวางมิได้จำกัดไว้แต่ผู้อ่านในวงการวิชาการเท่านั้น และแต่ละส่วนของเนื้อหาได้นำเอาหัวข้อของคำถามในแต่ละช่วงของการสนทนานั้นมาเป็นหัวข้อสำคัญเป็นเหมือนกับสารบัญชี้แจงต่อการค้นหาเนื้อหาได้ง่ายยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกต

ประเด็นที่ 1 ด้านเนื้อหาของหนังสือ

ผู้วิจารณ์มีความคิดเห็นว่า หนังสือที่ถอดเสียงมาจากบทสนทนาในลักษณะนี้ ก็จะมีลักษณะที่เป็นภาษาพูดเสียเป็นส่วนใหญ่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนอยู่ในวงสนทนาด้วย ซึ่งความที่เป็นบทสนทนานี้จึงทำให้เนื้อหาของหนังสือไม่ได้เรียงลำดับของเนื้อหาที่ควร อาจเป็นเพราะการตั้งคำถามของคณะที่มาสนทนาด้วยนั้นมีหลายคน คำถามจึงมีประเด็นที่กระจายออกไปตามที่ผู้ถามอยากจะโต้ตอบอะไรก็จะตั้งคำถามเพื่อจะได้คำตอบตรงกับที่แต่ละคนต้องการ จะสังเกตได้จากการตั้งหัวข้อในสารบัญ หัวข้อของเรื่องจะไม่ต่อเนื่องกัน และไม่ได้จัดเรียงเป็นบทเหมือนกับหนังสือเล่มอื่นๆ ซึ่งตรงจุดนี้เองที่ผู้วิจารณ์มองว่าเป็นจุดที่หนังสือเล่มนี้ขาดหายไป แต่ก็ไม่ใช่ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้หนังสือเล่มนี้ขาดความน่าสนใจ เพราะเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจมากและมีประโยชน์ต่อวงการวิชาทางด้านพระพุทธศาสนากับการเมืองและการปกครองเป็นอย่างมาก

ประเด็นที่ 2 เนื้อหาส่วนที่กล่าวไว้ในหน้าที่ 11 ว่า “ไม่มีระบอบการปกครองที่เรียกว่าธรรมาธิปไตย”

เนื้อหาของส่วนนี้ ผู้เขียนได้อธิบายเพื่อให้เข้าใจว่า ระบอบการปกครองที่เรียกว่าธรรมาธิปไตยนั้นเป็นอย่างไร เพื่อจะไม่สับสนหรือเข้าใจผิดว่าเป็นสิ่งที่คล้ายกับประชาธิปไตย ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้ในหน้าที่ 13 ว่า “แม้แต่ในสังฆะ การปกครองสงฆ์ก็ไม่ได้มีระบอบธรรมาธิปไตย การปกครองคณะสงฆ์ไม่ได้เรียกว่าธรรมาธิปไตยคำว่า “ธรรมาธิปไตย” ไม่ได้ใช้เป็นแบบแผนการปกครอง” ซึ่งผู้เขียนได้ยืนยันชัดเจนว่า ธรรมาธิปไตย มันเป็นคนละเรื่องกับสมัยนี้ที่เรียกประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองแบบหนึ่ง และผู้เขียนได้สรุปไว้ในหน้าที่ 14 ว่า “ธรรมาธิปไตย เป็นหลักเป็นเกณฑ์เป็นตัวกำหนดในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในระบบการปกครองนั้น”

ในประเด็นนี้ ผู้วิจารณ์มองว่า การที่ผู้เขียนมีคำตอบเช่นนี้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่สับสนในความหมายของธรรมาธิปไตย เพราะบุคคลทั่วไปมักเข้าใจว่า อะโรรณทัยด้วยคำว่า อธิปไตย มักจะทึกทักว่าเป็นระบอบการปกครองไปเสียหมด แม้แต่คำว่า ธรรมาธิปไตย ก็เช่นเดียวกันเป็นสิ่งที่มียุแล้ว ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ผู้วิจารณ์เข้าใจว่า เป็นการเขียนรูปแบบของอักษรขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับคำว่า ประชาธิปไตยนั่นเอง ต่างกันแต่เพียงภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงคำว่า อธิปไตย แปลว่า ความเป็นใหญ่, ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่ ซึ่งมีอยู่ 3 ประการ คือ 1) อัตตาธิปไตย ได้แก่ ความมีตนเป็นใหญ่, ถือตนเป็นใหญ่, กระทำการด้วยปารรถนเป็นประมาณ 2) โลกาธิปไตย ได้แก่ ความมีโลกเป็นใหญ่, ถือโลกเป็นใหญ่, กระทำการด้วยปารรถนนิมของโลกรเป็นประมาณ และ 3) ธัมมาธิปไตย ได้แก่ ความมีธรรมเป็นใหญ่, ถือธรรมเป็นใหญ่กระทำการด้วยปารรถนความถูกต้องเป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 108-109)

จากข้อธรรมที่นำมากล่าวอ้างนี้ ไม่มีข้อความใดเลยที่กล่าวถึงระบอบการปกครอง การที่ผู้เขียนมีคำตอบดังกล่าวทำให้มีความชัดเจนทำให้หายสงสัยไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดเสียได้

ประเด็นที่ 3 เนื้อหาส่วนที่กล่าวไว้ในหน้า 57 ว่า “จะปฏิรูปการเมืองก็แค่จะทำประชาธิปไตยให้เป็นธรรม”

เนื้อหาของส่วนนี้ ผู้เขียนได้อธิบายเพื่อให้เข้าใจว่า ประชาธิปไตยนั้นเป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่ง ในประชาธิปไตยที่เป็นธรรมนั้น ก็ต้องมีธรรมาธิปไตยเป็นแกน ต้องตัดสินใจให้เป็นธรรมาธิปไตย เพราะไม่ว่ากิจกรรมไหนก็มีการตัดสินใจทั้งนั้น การตัดสินใจนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะในการกระทำทุกอย่างต้องมีการตัดสินใจทั้งสิ้น จะขับเคลื่อนไปได้ต้องอาศัยการตัดสินใจทั้งนั้นในทุกกิจกรรมของประชาธิปไตยนั้น ให้มีการตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย หรือตัดสินใจอย่างเป็นธรรมาธิปไตย จากเนื้อหาของหนังสือส่วนนี้ ผู้วิจารณ์มีข้อสังเกตได้ว่า ผู้เขียนพยายามตอบคำถามเพื่อให้ผู้ถามเข้าใจว่า ประชาธิปไตยที่ดีนั้นจะต้องนำเอาธรรมาธิปไตยไปเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรเดช ราชรองเมือง ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการเมืองไทยและแนวทางแก้ไขตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มองว่า สังคมที่ดี ได้แก่ สังคมแบบธรรมาธิปไตย คือ สมาชิกถือธรรม ถือความถูกต้องเป็นใหญ่ในการกระทำและวินิจฉัยสิ่งต่างๆ สำหรับการเมืองเป็นงานของรัฐที่มุ่งต่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ส่วนรูปแบบการปกครองที่ดี คือ รูปแบบใดก็ได้ที่เป็นไปเพื่อความสันติสุขของสังคมซึ่งทัศนะดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนาและท่านเห็นว่า ปัญหาสังคมการเมืองไทย คือ การพัฒนาที่ขาดความสมดุลหรือขาดธรรม ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก รวมทั้งการขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค (ธีรเดช ราชรองเมือง, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “การเมือง” นั้นหมายถึง “การทำหน้าที่ให้สังคมเป็นอยู่อย่างผาสุกโดยไม่ต้องใช้อำญา” (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป. : 80-81)

ในประเด็นนี้ ผู้วิจารณ์มีข้อสังเกตว่า ผู้เขียนพยายามอธิบายให้เห็นว่า ระบอบการปกครองที่ดีนั้นจะต้องมีธรรมมาเป็นหลักหรือแกนกลางเสมอ มิเช่นนั้นแล้วแม้จะเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ก็อาจจะไม่สามารถนำความสงบสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้ เพราะถ้าศึกษาตามประวัติการเกิดขึ้นมาของระบอบประชาธิปไตยนั้น ถ้าประชาธิปไตยไม่มีธรรมาธิปไตยเป็นแกนกลางเสียแล้ว ก็ถูกมองว่าเป็นระบอบการปกครองที่ไม่ดีเท่าที่ควร เพราะตามทัศนะของอริสโตเติล นักปรัชญาเมธีชาวกรีก ได้จำแนกลักษณะและรูปแบบการปกครอง และได้จัดให้การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นแบบที่เลว แต่ก็ยังมีระดับความเลวน้อยกว่าแบบคณาธิปไตย และทรราชาธิปไตย (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2553: 8)

แต่การอธิบายเช่นนี้ ก็ไม่ชัดเจนมากพอที่จะทำให้ผู้อ่านที่ไม่มีพื้นฐานทางด้านหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะเข้าใจได้ในทันที เพราะบุคคลทั่วไปมักจะถูกปลูกฝังความคิดไว้ว่า ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในที่ไม่มีระบอบการปกครองอื่นใดจะดีเท่านี้อีกแล้ว ผู้วิจารณ์มองว่าเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ไม่สามารถจะให้คำตอบที่ทำให้ผู้อ่านเมื่ออ่านแล้วจะเข้าใจเนื้อหาได้ในทันที ถ้าไม่มีการนำบางประเด็นไปค้นคว้าเพิ่มเติมในแหล่งความรู้อื่นมาประกอบ

ประเด็นที่ 4 เนื้อหาส่วนที่กล่าวไว้ในหน้าที่ 43 ว่า “ธรรมของผู้ปกครอง ตามครรลองราชประเพณีไทย”

เนื้อหาของส่วนนี้ ผู้เขียนได้อธิบายเพื่อจะเป็นการตอบคำถามที่ว่า ธรรมของผู้ปกครองมีอะไรบ้าง ผู้เขียนได้ยกเอาหลักธรรมของผู้ปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งในประเพณีการปกครอง

ของประเทศก็ยึดถือมาตลอดว่า ผู้ปกครอง คือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครองราชอาณาจักร ทรงปฏิบัติตามหลักธรรมสำคัญที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ซึ่งนำมาจัดให้พราหมณ์อ่าน ประกาศในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ได้แก่ ราชธรรม 10 หรือทศพิธราชธรรม, จักรวรรดิวัตร 12, ราชสังคหวัตถุ 4 และราชพละ หรือขัตติยพละ 5 ซึ่งทั้งหมดนี้ ถือได้ว่ามีสาระที่สรุปอยู่ในพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 มีใจความสำคัญว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

เมื่อศึกษาส่วนนี้แล้ว ผู้วิจารณ์มีข้อสังเกตว่า ผู้เขียนได้ยกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองมากแล้ว แต่ไม่ได้มีคำอธิบายที่ละเอียดเกี่ยวกับหลักธรรมเลย เป็นเพียงแต่ยกหัวข้อของหลักธรรมมากแล้วอ้างเท่านั้น อาจเป็นเพราะการสนทนาในขณะนั้นมีระยะเวลาที่จำกัดไม่สามารถที่จะอธิบายลงรายละเอียดได้มากนักหรืออีกสาเหตุหนึ่งอาจจะเป็นเพราะคณะผู้ที่มาสนทนาในวันนี้ส่วนมากเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีภูมิความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนามากพอที่จะฟังเพียงหัวข้อธรรมก็สามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดี แต่ผู้วิจารณ์มองว่า จุดนี้อาจจะเป็นสิ่งที่เนื้อหาหนังสือเล่มนี้ขาดหายไปทำให้ผู้อ่านที่ยังไม่มีภูมิความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาพอที่ไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจได้จำเป็นต้องไปแสวงหาคำตอบเพิ่มเติมอีกว่า หลักธรรมที่ผู้เขียนนำมากล่าวนั้นคืออะไร และมีอะไรบ้าง ผู้วิจารณ์มองว่า ควรจะมีการปรับปรุงโดยการทำเชิงอรรถไว้เป็นลักษณะของคำอธิบายเพิ่มเติมหรือบอกแหล่งอ้างอิงที่จะไปศึกษาค้นคว้า เพื่อจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านที่มีความสนใจจะค้นคว้าเพิ่มเติมในภายหลังได้ด้วยตนเอง

ส่วนประเด็นอื่นนอกจากนี้สาเหตุที่ผู้วิจารณ์ไม่ได้หยิบยกนำมาวิจารณ์ก็เป็นเพราะเนื้อหาส่วนมากจะไหลไปตามคำถามของผู้ถามเสียส่วนมาก จึงทำให้หนังสือเล่มนี้จะมีเนื้อหาที่หลากหลาย แต่เมื่อสรุปแล้วเนื้อหาก็จะอยู่ในขอบเขตของคำสอนทางพระพุทธศาสนากับการเมืองและการปกครองแบบประชาธิปไตย

บทสรุป

แม้ว่าหนังสือเรื่อง “ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์)” เล่มนี้ จะมีบางส่วนที่อาจจะทำให้อ่านแล้วเข้าใจยากด้วยความเป็นหนังสือที่ถอดมาจากบทสนทนาการใช้ภาษาในแบบของการสนทนา ผู้อ่านอาจจะไม่เข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนอยากจะสื่อออกมา เพราะจุดมุ่งหมายของผู้เขียนต้องการตอบคำถามแก่ผู้ตั้งคำถามในวงสนทนานั้น ซึ่งคณะผู้เข้าพบเพื่อสนทนาในครั้งนั้นเชื่อได้ว่าล้วนเป็นผู้มีภูมิความรู้ที่ได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม จากการอ่านหนังสือเล่มนี้อย่างละเอียด แม้จะยังมีเนื้อหาไม่เพียงพอต่อการตอบโต้ตามข้อหนังสือที่เนื้อหาส่วนใหญ่ของหนังสือจะต้องกล่าวถึงทั้งสองศาสตร์ก็ตาม ถึงกระนั้นก็ยังทำให้ไม่สามารถมองเห็นจุดบรรจบกับระหว่างรัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์ได้อย่างชัดเจนมากนักแต่หนังสือเล่มนี้ก็มีประโยชน์เพียงพอและมีความเหมาะสมสำหรับนิสิตนักศึกษาตลอดถึงบุคคลทั่วไปที่สนใจจะศึกษาหาความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและการเมืองการปกครองในแง่มุมของการศึกษาธรรมาธิปไตยในรูปแบบของประชาธิปไตยและยังสามารถนำไปต่อยอดความรู้ที่สามารถนำไปสู่การวิเคราะห์วิจารณ์ทั้งสองศาสตร์ในเชิงลึกได้ต่อไป

บรรณานุกรม

- ธีรณัฐ ราชรองเมือง. (2554). การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการเมืองไทยและแนวทางแก้ไขตามทัศนะของ
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12.
กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). การเมืองคือธรรมะ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา.
- สมบัติ อารังญวงศ์. (2553). การเมือง: แนวคิดและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ เสมา
ธรรม.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2563). ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ
(จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์). พิมพ์ครั้งที่ 17. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความ ในวารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้ตีพิมพ์บทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้ตีพิมพ์บทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้ตีพิมพ์บทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้ตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1. บทความที่ผู้ตีพิมพ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้ตีพิมพ์บทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้ตีพิมพ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้ตีพิมพ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรมปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บ

รวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

4. ผู้สนับสนุนความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่นๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแล้ว

5. ชื่อผู้สนับสนุนที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้สนับสนุนบทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติ หรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่า บทความที่รับประเมินเป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กำหนดรวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

หลักเกณฑ์สำหรับการนิพนธ์

บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ และงานวิชาการอื่นๆ

วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

วารสารสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีนโยบายส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยของนักศึกษา คณาจารย์ และนักวิชาการที่สนใจ นอกจากนี้ยังเป็นเวทีวิชาการ เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะและข้อคิดเห็นทางด้านสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยรูปแบบผลงานที่วารสารจะรับพิจารณามี 3 ประเภท คือ บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือ

บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือที่จะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสาร “สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม” นี้ จะต้องได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ก่อน เพื่อให้วารสารมีคุณภาพและนำไปอ้างอิงได้

การเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ และงานวิชาการอื่นๆ มีดังนี้

1. ภาษา เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และข้อบัญญัติตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ควรหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น ให้เขียนคำศัพท์ภาษาไทยตามด้วยวงเล็บภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะต้องขึ้นต้นด้วยตัวอักษรใหญ่ บทความส่วนที่เป็นภาษาอังกฤษควรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะส่งต้นฉบับ

2. การพิมพ์ ให้จัดพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ด้วยรูปแบบตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 พอยต์ โดยจัดหน้ากระดาษขนาด A4 ตั้งค่าหน้ากระดาษสำหรับการพิมพ์ห่างจากขอบกระดาษทุกด้าน ด้านละ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร)

3. จำนวนหน้า บทความวิจัย บทวิจารณ์หนังสือ และบทความวิชาการ ตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่เกิน 15 หน้า กระดาษ ขนาด A4

การเรียงลำดับเนื้อหา

1. บทความวิจัย

1.1 ชื่อเรื่อง ควรสั้น กระชับ และสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ไม่ใช้คำย่อชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยมาก่อน

1.2 ชื่อผู้นิพนธ์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบันที่สังกัด และอีเมล

1.3 บทคัดย่อ (abstract) ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเนื้อความย่อที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลงานและการวิจารณ์

อย่างต่อเนื่องกันไม่ควรเกิน 200 คำ หรือมีความยาวไม่เกิน 12 บรรทัด ไม่ควรมีคำย่อ ให้บทความย่อภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ

1.4 คำสำคัญหรือคำหลัก (Keywords) ให้ระบุทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ใส่ไว้ท้ายบทความย่อของแต่ละภาษา จำนวนไม่เกิน 5 คำ

1.5 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาหรือบทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย ให้ข้อมูลทางวิชาการพร้อมทั้งจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอย่างคร่าวๆ และมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาและวิจัยนั้นด้วย

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย ให้ระบุรายละเอียดวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งที่น่าสนใจ จำนวนลักษณะเฉพาะของตัวอย่างที่ศึกษา ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษา อธิบายวิธีการศึกษา หรือแผนการทดลองทางสถิติ การสุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7 ผลการวิจัย แจ้งผลที่พบตามลำดับหัวข้อของการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจนได้ใจความ ถ้าผลไม่ซับซ้อนไม่มีตัวเลขมาก ควรใช้คำบรรยาย แต่ถ้ามีตัวเลขมาก ตัวแปรมาก ควรใช้ตารางแผนภูมิแทน ไม่ควรมีเกิน 5 ตาราง หรือแผนภูมิ ควรแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบ และสรุปเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.8 อภิปรายผล ชี้แจงว่าผลการศึกษาดตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือแตกต่างไปจากผลงานที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นและมีพื้นฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และให้จบด้วยข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์หรือทั้งประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป

1.9 ตาราง รูปภาพ และแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็น และต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วนในกรณีที่เป็นตาราง คำอธิบาย ต้องอยู่ด้านบน ในกรณีเป็นรูปภาพ หรือแผนภูมิคำอธิบายต้องอยู่ด้านล่าง

1.10 บรรณานุกรม สำหรับการพิมพ์เอกสารอ้างอิง ทั้งเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษโดยมีหลักการทั่วไป

2. บทวิจารณ์หนังสือ

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือ

2.2 ชื่อผู้วิจารณ์

2.3 บทวิจารณ์

2.4 บรรณานุกรม

3. บทความวิชาการ

3.1 ชื่อเรื่อง

3.2 ผู้แต่ง

3.3 บทนำ

3.4 เนื้อหา

3.5 บทสรุป

3.6 บรรณานุกรม

4. งานวิชาการอื่น

กรอบในการเขียนให้ใช้ในกรณีเดียวกันกับงานวิชาการอื่นๆ ข้างต้น

ขอบเขตการตีพิมพ์

วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นวารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รับผิดชอบเผยแพร่บทความในด้านมนุษยศาสตร์และสังคม โดยเน้นด้านการศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์ เช่น สาขาวิชาการบริหารการศึกษา การสอนภาษาไทย การสอนภาษาอังกฤษ การสอนสังคมศึกษา การสอนพระพุทธศาสนา การศึกษาปฐมวัย การประถมศึกษา ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา สหวิทยาการด้านการศึกษา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วาระการตีพิมพ์

วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีวาระการตีพิมพ์เผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม - มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม)

การส่งต้นฉบับ

- E-mail: โดยส่งไฟล์เวิร์ด (word) และไฟล์ Pdf. ไปที่ sarthonghan@gmail.com
- สามารถส่งได้ด้วยตนเองที่กองบรรณาธิการวารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มวลนิธิบรร เพื่อการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เลขที่ 33 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10170 โทร. 089 783 2122

การเขียนบรรณานุกรม

การรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้นๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อเอกสารบรรณานุกรม สำหรับบทความภาษาไทย หรือ References สำหรับบทความภาษาอังกฤษ ให้ใช้รูปแบบการเขียนแบบ APA V.6 (American Psychological Association) ตัวอย่างการเขียนมีดังนี้

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์. ผู้จัดพิมพ์.

ตัวอย่าง

พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

Potter, M.E. (1990). *The Competitive advantage of nations*. New York: Free Press.

บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่หรือเล่มที่/(ฉบับที่ (ถ้ามี))./เลขหน้า.

ตัวอย่าง

มะลิวรรณ โคตรศรี. (2548). การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 3(1), 32-48.

Foster, W.P. (2004). *The decline of the local a challenge to educational leadership*. *Education Administration Quarterly*, 40(2), 176-191.

วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย/(ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์
และสารนิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์./ชื่อสาขาวิชา./คณะ./ชื่อ
มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

นพพร ไทยเจริญ. (2549). การสร้างชุดการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่อง ดินและหินใน
ท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขา
หลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.

Shim, W. J. (1996). *Contamination and bioaccumulation of tributyltin and triphenyltin compounds
in the Chinhae Bay system, Korea*. Master's thesis, Department of Oceanography, Seoul
National University.

บทความจากเว็บไซต์ (Web Site)

ชื่อผู้แต่ง./ชื่อบทความ./แหล่งที่มา/วัน/เดือน/ปี.

ตัวอย่าง

พรรณี บัวเล็ก. พัฒนาการทุนนิยมในประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<<http://research.krirk.ac.th/pdf>> [25 December 2019]

คุณธรรม นำความรู้
Morality before knowledge

